Hans Mathijssen

JAN HEUSDENS: JE KUNT NIET MEER D

'Moge dit artikel het beeld van deze interessante plaatselijke gemeenschap, haar in zo menig opzicht fantastische groei en haar noeste arbeid, completeren' (vrij naar J. Heusdens)[1]

VOORWOORD

Jan Heusdens is vele jaren burgemeester geweest in een sterk groeiende stad. Een stad, Vlaardingen, die de haringindustrie langzaam vervangen zag worden door andere bronnen van industrie en nijverheid.

Het levensverhaal van Jan Heusdens is nauw verbonden met de ontwikkelingen in 'zijn' stad. Dit is het verhaal van een burgemeester in de naoorlogse groeitijd, die een onuitwisbare indruk heeft achtergelaten bij iedereen die hem gekend heeft en die een grote invloed heeft gehad op het naoorlogse Vlaardingen.

Een auteur kan een biografie niet alleen schrijven. Archivalia, documentatie én ooggetuigen hebben mij gevoed met informatie over Jan Heusdens. Allereerst dank ik mr. J.J. (Jasper) Heusdens, de zoon van Jan, die mij in meerdere sessies veel over zijn vader heeft verteld en die mij gul voorzag van allerlei informatiemateriaal. Grote dank spreek ik ook uit aan Maarten Bot, voormalig hoofd stadsontwikkeling van de gemeente Vlaardingen. Deze kwieke 93-jarige oud-ambtenaar wist zich nog veel te herinneren over zijn oude 'baas'. Ook Piet Franken, in Heusdens' tijd onder andere hoofd kabinets- en juridische zaken en in zijn laatste ambtelijke jaren gemeentesecretaris, en Jan Madern, raadslid ten tijde van Heusdens en later wethouder, dank ik hartelijk voor het interview, dat ik met hen mocht hebben. Voormalig directeur van het GEWB, ir. Gerrit Meijer, voorzag mij van materiaal. Door zijn bemiddeling had ik een gesprek met Karel van Waalwijk, onder Heusdens enige jaren gemeentearchitect, en Pino de Looff, voormalig secretaris van de Lighthouse Club (waarover later in dit verhaal meer). Beiden dank ik ze voor de prachtige, soms anecdotische verhalen over Jan Heusdens. IJsbrand van der Velden was begin jaren zeventig een piepjong raadslid/wethouder en gaf een beschrijving van Heusdens in de laatste jaren voor zijn pensioen. Jan Anderson tot slot ruimde tijd voor mij in, om zijn omvangrijke 'Heusdenscollectie' te tonen.

Uiteraard dank ik niet het minst de medewerkers van het Stadsarchief Vlaardingen, die mij vele uren gastvrijheid verleenden om onderzoek te doen in de vele ter beschikking staande archieven en verzamelingen. Ook was ik sinds lange tijd als bezoeker te vinden in andere archiefinstellingen: de studiezalen van de Groene Hart Archieven en Het Utrechts Archief, wier medewerkers mij met door mij gewaardeerde privileges ontvingen. Op het serviceplein van het Ministerie van Binnenlandse Zaken mocht ik het burgemeestersdossier van Heusdens inzien. Tot slot een pluim voor Anne Verstege, archiefmedewerkster ten stadhuize, die onvermoeibaar voor mij dossiers bleef aanslepen.

Vlaardingen, mei 2008
Hans Mathijssen

VAN BODEGRAVEN VIA UTRECHT NAAR DEN HAAG

Op 3 januari 1907 trouwde te Utrecht Jasper Jacobus Heusdens, een Rotterdammer van geboorte, met de Utrechtse Johanna Hasina Loman[2].
Op 17 maart 1910 werd in het pand Noordzijde 13 in Bodegraven – na zoon Krik - hun tweede kind Jan geboren.

Vader Jasper Heusdens met zijn zoons Krik en Jan (rechts) in de winter van 1911/1912.

Vader Jasper Jacobus was kaashandelaar. Later werd hij tevens liberaal gemeenteraadslid van Bodegraven. Vader Heusdens had een 'plek van aanzien' in het kleine Bodegraven. Hij was, zoals Jan Heusdens zelf in zijn herinneringen schreef, een 'well-to-do-man', in het bezit van een rijtuig, waarin de kinderen vaak werden meegenomen op tochtjes door het 'wijde weidelandschap'[3]. Ook behoorde hij met enige burgemeesters, artsen en dergelijken tot de notabelen, die in 1917 het Comité tot Oprichting eener Hoogere Burgerschool met 5-jarigen Cursus voor Woerden en Omstreken' oprichtten. Zoon Jan kampte in zijn jeugd met alle gebruikelijke kinderziektes en een enkele keer longontsteking. Hierdoor kreeg hij jarenlang onderwijs aan huis. Desondanks gedroegen Jan en zijn broer Krik zich in hun kinderjaren als de belhamels van Bodegraven. Jan kreeg van zijn omgeving in die jaren zelfs de veel gebezigde en veelzeggende bijnaam 'Dik Trom'.
Vader Jasper had een zwakke gezondheid en tijdens een langdurig ziekbed woonde Jan tijdelijk in Utrecht. Na jaren van (financiële) voorspoed stierf vader Heusdens in 1922 op 45-jarige leeftijd, 'een onzer meest geachte inwoners', aldus de 'Rijnbode' in zijn redactioneel commentaar.[4]
Moeilijke tijden braken aan voor het gezin. Al snel bleek dat de handelscompagnon van vader Heusdens 'de kluit belazerd had'[5]. Moeder Heusdens slaagde er echter in het gezin financieel op de been te houden. Wellicht dat de opmerking, gedaan in een van de vergaderingen van het schoolbestuur, boekdelen spreekt: 'Mevrouw Heusdens geeft niet de gevraagde inlichtingen betreffende haar aanslag in de Rijksinkomstenbelasting'[6]. Zij slaagde er uiteindelijk zelfs in haar beide zonen verder te laten studeren door zich ervoor in te zetten de kaaszaak commercieel draaiende te houden. Uiteindelijk nam Jans broer Krik de zaak over.

Krik en Jan (rechts), ca 1913.

Jan volgde van 1922 tot 1928 de 5-jarige HBS te Woerden, een openbare school, die – zoals boven vermeld – mede door Heusdens' vader zélf was opgericht. Hij was een gemiddelde leerling met gemiddelde cijfers. Wel vermeldden zijn rapporten een grote vlijt. Dat had hij ook nodig, gezien de vermelding op zijn cijferlijst van klas 1b: 'vermoedelijk wel geschikt, een mogelijk tekort haalt hij op'[7]. In de vierde klas moest hij doubleren, mede door slechte prestaties voor de vakken scheikunde, wiskunde en staatsinrichting (sic!).[8] De belhamel in Jan Heusdens was te zien aan het aantal verwijderingen en straflessen, die hij door de jaren voor zijn kiezen kreeg. In het laatste jaar van de HBS merkte zijn directeur op: 'Maakt zich bij verschillende docenten schuldig aan veel gevraag en veel gepraat, beide na wat nadenken vermoedelijk onnoodig. (...) Spant zich voor de wiskunde niet voldoende in'[9].

Jan etaleerde in die jaren al zijn wens, om burgemeester te worden. Wanneer hij met schoolgenoten op het schoolplein liep, werd hij vaak 'uitgescholden' voor 'B&W'[10]. In 1928 slaagde hij voor zijn HBS en in 1929 deed hij Staatsexamen Gymnasium-B. Hij zakte 'als een baksteen'. Volgens Heusdens zelf werd dit veroorzaakt door een weinig bekwame leraar.[11] Toch kon hij datzelfde jaar zijn rechtenstudie aan de Rijksuniversiteit Utrecht aanvangen, gecombineerd met zijn laatste gymnasiumjaar. Heusdens vond in de Domstad een kamer in de Justus van Effenstraat 46bis en meldde zich als aspirantlid (noviet nr. 7268[12]) aan bij het Utrechtsch Studenten Corps. In de zomer van 1930 behaalde hij alsnog het gymnasiumdiploma. In zijn eerste échte studiejaar belandde hij meteen in de lustrumfeesten. In de traditionele grote maskerade, die dat jaar de naam 'Cortez' had, stelde Heusdens in het gevolg van Markies Hernando Cortez te paard een van de vele Mexicaanse burgers voor.[13] 'Zodoende werd dat jaar verdeeld tussen studie en feesten, met het accent op het laatste'[14]. In die tijd bezondigde hij zich eenmaal aan politiek: hij richtte op 18 december 1930 de Utrechtsche Liberale Studenten-Vereeniging op (door Heusdens zelf de Bond van Jonge Liberalen genoemd), het enige moment in zijn leven, waar iets bleek van zijn politieke overtuiging.[15] Hij zou vier jaar het abactiaat (secretariaat) van de vereniging bekleden.

Jan Heusdens in zijn tienerjaren.

De eindexamenresultaten van Jan Heusdens:

Wiskunde	4	Aardrijkskunde	6	Hoogduits	5
Natuurkunde	7	Geschiedenis	6	Handtekenen	7
Scheikunde	8	Nederlands	8	Mechanica	7
Plant- en dierkunde	7	Frans	6	Rechtlijnig tekenen	6
Staathuishoudkunde	7	Engels	6	Lich. oefening	9[16]

Op 13 januari 1932 behaalde hij zijn kandidaats. Intussen was Jan verhuisd naar het pand Wilhelminapark 1, waar een oom en tante van zijn moeder woonden. Hij kreeg daar een kamer. Ook ontmoette hij midden 1931 via vrienden Theda Mansholt, telg uit een van oorsprong Duits, later Gronings gezin. Zij was dochter van de toenmalige geneesheer-directeur van het Stads-, Provinciaal- en Academisch Ziekenhuis in Groningen. Het was vrijwel liefde op het eerste gezicht. Al in maart 1932 vroeg hij haar ten huwelijk. Later schreef Heusdens: '...ik beschouw dit huwelijksaanzoek als het belangrijkste besluit dat ik in mijn leven nam!'[17] Nadat zijn moeder aan zijn besluit gewend was geraakt (ze had een week bedenktijd nodig...) reed Jan in zijn voor f 75,- aangeschafte T-Ford naar Groningen, om aan haar moeder de hand van Theda te vragen. Het liep allemaal goed af.

Al tijdens zijn studie leefde Heusdens in een stijl die later zijn handelsmerk zou worden: hij ging op bezoek bij de prof in jacquet en deed examens in rok met zwarte das en zwart vest.

In 1934 deed hij zijn doctoraal examen. Als cadeau opende zijn moeder een girorekening met als eerste inzet (en Jans eerste kapitaaltje) f 5,-. Na zijn afstuderen maakte Heusdens doelbewust de keuze zijn werkkracht en capaciteiten in dienst te stellen van de overheid, omdat hij het dienen van het algemeen belang hoog in zijn vaandel had staan. Hij had zijn werkzame leven op dat moment al helemaal vastgelegd: '...eerst een tijdje advocaat, daarna een

aantal jaren burgemeester om tenslotte mijn carrière te eindigen in de Buitenlandse Dienst. Theda vond in die tijd alles prachtig, dus ook dit voornemen'[18].
Hij startte bij het Utrechtse kantongerecht als onbezoldigd griffier en liet zich als advocaat en procureur inschrijven. Even later kreeg hij van een neef de kans ervaring op te doen op diens advocatenkantoor. Zijn eerste zaak was het beslag leggen op zes huizen. 'Ik wist helemaal niet hoe het moest, liet de deurwaarder het dus helemaal regelen en verdiende mijn eerste honorarium: f 175,-.'[19] Van dat eerstverdiende geld bouwden Theda en hij een feestje. Zijn eerste echte betaalde baan vond Heusdens bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Bij de afdeling binnenlands bestuur zocht men een jonge jurist en na aan de tand te zijn gevoeld door onder anderen de secretaris-generaal Frederiks en na een audiëntie bij minister J.A. de Wilde in het torentje op het Binnenhof werd hij per 15 mei 1935 benoemd met een onbepaalde proefperiode als adjunct-commies op arbeidscontract. Heusdens verhuisde naar de Juliana van Stolberglaan in Den Haag.
Heusdens had het de eerste maanden zwaar op het ministerie: hij was jong, onervaren, moest allerlei lastige nota's schrijven, waarover hij zelf schreef '...dat ik wel elk ogenblik de laan zou worden uitgezet'[20]. Toch werd hij op 1 januari 1936 aangenomen in tijdelijke dienst met een jaarlijkse bezoldiging van f 1.881. Mede dank zij de financiële steun van zijn aanstaande schoonmoeder kon hij zich gaan prepareren op zijn huwelijk.

De omslag van de menukaart van het huwelijk van Jan Heusdens en Theda Mansholt.

Op 24 januari 1936 trad hij in Groningen in het huwelijk met Theda Mansholt. Hun huwelijksreis ging naar Parijs. Daar vonden zij een exemplaar van het dagblad De Telegraaf, die het kersverse echtpaar Heusdens als 'bruidspaar van de dag' etaleerde. Theda en Jan Heusdens waren – hoewel de tijden niet luxueus waren – toch niet onbemiddeld. Elk jaar kon er een buitenlandse reis van af: in 1938 Oostenrijk en begin 1939 wintersport in Frankrijk. 'Ik geloof dat nog dit jaar de oorlog uitbreekt. Het is nu onze laatste kans om naar de wintersport te gaan'[21].

DE OORLOGSJAREN

Rond 1938 werd Heusdens namens de minister (nog steeds als adjunct-commies) lid van de Commissie Economische Verdedigingsvoorbereiding. Deze zogenoemde Commissie Sluyter gaf advies tot de instelling van een bureau dat voorbereidingen moest treffen om de voedselvoorziening van leger, burgers en veestapel in oorlogstijd veilig te stellen. In 1939 solliciteerde Heusdens voor de eerste keer naar een burgemeestersschap, dat van de gemeente Gorssel. Zijn baas vroeg hem echter met klem te blijven. Heusdens was inmiddels hoofd van het Bureau Openbare Orde en Veiligheid geworden. Als secretaris van de commissie hield hij zich bezig met het beschrijven van een nieuwe Wet op de Luchtbescherming. Heusdens was medeverantwoordelijk voor voorstellen, die te maken hadden met inundaties, sirenes, voorschriften voor evacuaties en brandbestrijding. In het voorjaar van 1940 werd Heusdens secretaris van een interdepartementale commissie, die aanwijzingen voor burgemeesters moest opstellen, hoe te handelen in oorlogssituaties en die ook aanwijzingen voor de bevolking bevatten, hoe te handelen in zo'n situatie. Heusdens schrijft in zijn herinneringen: 'Ironie van het lot: in de avond van 9 op 10 mei 1940 legde ik thuis de laatste hand aan de eindrapportage en tegen middernacht was dit werk geklaard. (...) Ik ben ervan overtuigd dat wanneer deze aanwijzingen de bevolking tijdig zouden hebben bereikt, deze vele burgers een morele steun in de rug zouden hebben gegeven in de moeilijke jaren die volgden'[22].
Op 10 mei 's morgens was Heusdens de eerste die op het departement aankwam. En als lid van een kleine staf probeerde hij de ontwikkelingen van de eerste oorlogsdagen te volgen, gedeeltelijk in een schuilkelder, die onder de waterspiegel van de Hofvijver lag.
Op de tweede oorlogsdag kreeg Heusdens zijn eerste 'oorlogsopdracht': een tekst voor een Koninklijk Besluit opstellen, om de zomertijd in te voeren met het oog op besparing van steenkolen. Heusdens kwam er mee in de ministerraad (de enige keer in zijn leven), waar 'zijn' minister Hendrik van Boeijen

door zijn collega van oorlog, Adriaan Dijxhoorn, werd afgesnauwd, of hij niets beter te doen had dan nu zomertijd voor te stellen. Heusdens kon weer gaan.
Op 13 mei was het hele kabinet gevlucht naar Engeland. De (top)ambtenaren, waaronder Heusdens, bleven achter in Nederland. Hij, een commies, kreeg van zijn secretaris-generaal Karel Johannes Frederiks de opdracht om de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer in te lichten over het vertrek van het kabinet en van Koningin Wilhelmina.[23]
Op 15 mei kreeg Jan Heusdens van Frederiks de opdracht naar Rotterdam te rijden, om te kijken wat 'Den Haag' voor de zwaar getroffen stad kon doen. Hij werd door burgemeester Pieter Oud bij hem thuis aan de Hoflaan ontvangen. Oud was gespannen en verweet Heusdens, dat 'Den Haag' te lang met de capitulatie had gewacht. Volgens Heusdens' herinneringen werd mevrouw Oud van alle emoties zelfs agressief en viel de reisgenoot van Heusdens aan.[24]

In de oorlogsjaren bleef Heusdens in dienst bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Hij begeleidde onder andere de juridische uitleg op de verordeningen van de Rijkscommissaris 'betreffende de vergoeding voor verrichtingen ten behoeve van de Duitsche Weermacht in Nederland en betreffende de betaling van vergoeding terzake van inkwartiering bij particulieren en in hotels of pensions' uit 1940.[25] Deze verordening werd niet lang na het begin van de bezetting afgekondigd en ademde nog een grote toegeeflijkheid en toegankelijkheid van de bezetter. Wellicht is dat niet het minst bevorderd door de rol die de jurist Heusdens als overheidsdienaar in een bezet land moest en kon spelen. In de jaren 1941-1943 (Heusdens was toen bevorderd tot hoofdcommies bij het Departement) mocht hij zich buigen over de juridische begeleiding en uitleg van het Besluit Brandweerwezen, een samenstel van wettelijke voorschriften tot regeling van het brandweerwezen.[26] Dit moet voor de hoofdcommies een dankbaar werk geweest zijn, aangezien hij een redelijke vrijheid van handelen had vanwege het wegvallen en dus ontbreken van enige parlementaire behandeling. Het parlement was immers naar huis gestuurd door de Duitse bezetter. Bovendien gaf de oorlogssituatie gerede aanleiding het brandweerwezen danig te moderniseren en effectiever te maken. Veel werd op Duitse leest geschoeid. Heusdens vond zijn werk in de eerste oorlogsjaren maar 'achterhoedegevechten', waar hij uiteindelijk weinig voldoening in vond.[27] Ook zijn directe baas, Frederiks, was niet tevreden: hij verweet Heusdens besluitvorming te traineren. Hij werd net niet ontslagen, maar de toon was gezet. Jan Heusdens vond van zichzelf dat hij er goed aan deed te verkassen. In 1942 werd hij één van de directeuren van het Bureau Afvoer Burgerbevolking (B.A.B.). Vanwege de aanleg van de Atlantikwall aan de Noordzeekust moesten talloze burgers hun huizen verlaten. Het B.A.B. was ook verantwoordelijk geweest voor de evacuatie in mei 1940. Na de capitulatie keerden de meesten weer snel naar huis terug. De commissie bleef belast met de zorg voor mensen uit gebombardeerde steden als Rotterdam en Middelburg. Toen vanaf 1942 het B.A.B. zich bezig moest gaan houden met de ontruiming van de kustgebieden, kreeg Heusdens op deze plek steeds meer last van zijn geweten. Hij vond dat zijn directe chef, Mulder, steeds coöperatiever werd ten opzichte van de Duitsers en ergens in 1943 nam hij ontslag uit deze functie; wel bleef hij in dienst van het ministerie.

1945: Secretaris-generaal van het Nederlandsche Roode Kruis.

In de zomer van 1944 werd Heusdens (toen referendaris bij Binnenlandse Zaken) benaderd met het verzoek om direct na de bevrijding op te treden als secretaris-generaal van het Nederlandsche Roode Kruis. Al voor de oorlog had hij regelmatig contact met deze instelling en als ambtenaar bij het ministerie had hij – naar eigen zeggen – regelmatig contact met mensen, die zich voorbereidden op het Nederland van na de oorlog, met name de periode als er nog geen goed functionerende regering zou zijn. In het laatste oorlogsjaar was Heusdens betrokken bij het maken van plannen voor evacuatie en hulpverlening aan die delen van de bevolking, die door het schuivende front gevaar liepen.
Na Dolle Dinsdag verhuisde bijna het gehele ministerie naar

Apeldoorn. Heusdens bleef met nog een paar anderen achter in Den Haag. In die tijd nam Heusdens Fop Mijnlieff, voormalig kabinetschef van de commissaris van de Koningin in Friesland, in huis. De grond onder de voeten van Mijnlieff was te heet geworden. Hij bracht dozen mee met 12.000 kaarten van politiemensen, die door de ondergrondse op hun betrouwbaarheid waren getest.[28] Het leek erop, dat de oorlog voor Heusdens en zijn gezin steeds dichterbij kwam. Zijn gezin, want op 5 november 1942 was intussen zijn (uiteindelijk) enige kind, zoon Jasper, geboren.
Jasper lag in zijn bedje met koorts, toen in het najaar van 1944 Duitsers Heusdens' woning binnenvielen, waarschijnlijk om hem gevangen te nemen. Heusdens was een dag tevoren getipt en was met huisgenoot Mijnlieff spoorslags naar de psychiatrische inrichting Ursula in Wassenaar vervoerd. Hij hield het daar tien dagen vol. De druk was blijkbaar wat van de ketel: hij ging naar huis terug.[29] Dat duurde niet lang. Een medewerker van Binnenlandse Zaken gaf in januari 1945 Heusdens het advies zo snel mogelijk te verdwijnen: hij zou op de nominatie staan opgepakt te worden. Heusdens slaagde erin voor hem, zijn gezin en Fop Mijnlieff een bovenwoning te vinden aan de Jacob Catsstraat, die leeg stond sinds Dolle Dinsdag. De komende zeven maanden was dat hun thuis.
Een zuinig bewaard klein flesje jenever begeleidde het gezelschap naar de dag van de bevrijding. In deze periode leefden Mijnlieff en Heusdens zo intens met elkaar, dat er een vriendschap voor de rest van hun leven ontstond.
Jan Heusdens moet moeilijke momenten meegemaakt hebben in oorlogstijd. Hij bleef in die tijd ambtenaar, en dan nog wel op Binnenlandse Zaken ook, omringd door Duitse touwtjestrekkers. Hij wist te laveren, hij wist te traineren, hij wist zich in ieder geval staande te houden. Hij haalde het beste uit de situatie en uit zichzelf. In het verzet heeft hij nooit gezeten, omdat hij er niet de moed voor had en omdat het niet met zijn aard in overeenstemming geweest zou zijn, aldus zijn eigen woorden in zijn 'herinneringen'.[30]

'EENS ZAL IK BURGEMEESTER ZIJN'

Op 6 mei 1945 trad hij daadwerkelijk in dienst van het Nederlandsche Roode Kruis als secretaris-generaal op een moment dat deze organisatie heel hard nodig was. De naam van het Roode Kruis werd landelijk zeer gesteund door het feit dat het Zweeds Roode Kruis kort voor het einde van de oorlog begon met de voedseldroppings. Vele tienduizenden Nederlanders werden lid van het Roode Kruis. Bij een manifestatie in Den Haag werden bankbiljetten uit de ramen gegooid![31]
Als secretaris-generaal had Heusdens veel contacten met de voorzitter van het Roode Kruis, prinses Juliana. Hij beschrijft in zijn herinneringen verschillende momenten, waarop hij met de prinses te maken had. Hij had soms met haar te doen, als zij blijk gaf een verlegen mens te zijn en tijdens vergaderingen niet het woord durfde te nemen. Ook het feit dat zij zich ongerust toonde, toen zij een vergadering van het hoofdbestuur bijwoonde, terwijl één van haar dochters met hoge koorts thuis te bed lag, bleef hem bij. 'Ik kreeg voor haar als mens een grote sympathie en naarmate zij later langer zou regeren, groeide mijn respect voor deze plichtsgetrouwe, hardwerkende Koningin. Maar welk een moeilijk bestaan als het lot heeft beslist dat je in een Koninklijk wiegje terecht komt!'[32].
Enkele weken na de bevrijding stond Heusdens aan het hoofd van een Nederlandse delegatie. Deze reisde naar generaal Dwight D. Eisenhower, die als opperbevelhebber van de geallieerde strijdkrachten zetelde in het zwaar gehavende Frankfurt. De reis had als primair doel een overeenkomst te sluiten, waardoor het mogelijk zou worden duizenden landgenoten die nog in het buitenland verbleven naar Nederland terug te brengen. De herinnering aan de oorlog lag hem nog vers in het geheugen, toen hij op weg naar het zuiden het vrijwel totaal verwoeste Keulen passeerde: 'Eerlijk is zuiver: die troosteloze aanblik toen verschafte mijn rechtvaardigheidsgevoel veel voldoening!'[33]. Het was een reis met hindernissen: wegen waren kapot, bruggen verwoest en richtingborden waren verdwenen. Tot slot begaf de auto het onderweg ook nog. Heusdens kreeg Eisenhower niet te zien, maar de overeenkomst werd wel getekend. Van toen af vertrokken regelmatig grote colonnes vrachtwagens om landgenoten op te halen.
Korte tijd daarna bezocht Heusdens het comité van het 'Nederlandse Roode Kruis in exile', dat zetelde in Londen. Hij ontving daar een cheque van £ 200.000 (toen ca f 2,4 miljoen = ca € 1,1 miljoen) voor zijn organisatie, een bedrag dat bijeengebracht was gedurende de oorlogsjaren door Engelsen en in Engeland wonende Nederlanders. Met dit bedrag kon kleding gekocht worden voor een in Aden op te richten kledingdepot ten behoeve van de repatriërende Nederlanders uit Nederlands Oost-Indië.

Jan Heusdens bij een interview in Dagblad De Tijd:
'Ik was secretaris-generaal van het Nederlandse Roode Kruis. Het was een bijzonder grote overgang (om burgemeester te worden-JACM). Alhoewel het ook bij het Roode Kruis, waarvan de koningin presidente was, bijzonder druk kon zijn. Ik heb me vaak een rotje gewerkt!'[34]

Hij bleef maar kort bij het Roode Kruis. Al snel botste hij met zijn vice-voorzitter W.J. baron Van Lynden. Heusdens beschrijft deze man in zijn herinneringen niet bepaald op een positieve manier. Hij was zeer lastig voor zijn medebestuursleden en voor het personeel, iets waar Heusdens erg veel last van had. Toen bleek dat Van Lynden er op uit was om een nieuwe directeur-generaal naast Heusdens te benoemen, besloot laatstgenoemde per 1 januari 1946 ontslag te nemen. Heusdens kreeg zelfs Juliana op de kast[35], omdat zij er niet in slaagde hem op andere gedachten te brengen. Heusdens 'verbrandde zijn schepen zonder uitzicht op een nieuwe baan'[36]. Bij zijn afscheid werd Heusdens onderscheiden met het Kruis van Verdienste van het Roode Kruis.

Heusdens werd nog vijf maanden uitbetaald en kreeg het verzoek een boek over het Nederlandsche Roode Kruis in oorlogstijd te schrijven. Hij dook in de archieven en trachtte deze historie te vatten in een leesbaar verhaal. Zelf had hij zo zijn ideeën over het uiteindelijke resultaat: 'In mijn boekenkast staat nog steeds een exemplaar van dit mijns inziens mislukte product'[37]. Waarom hij dit verhaal mislukt vond, vermeldde hij niet.

Tezelfdertijd kwam de burgemeesterspost van Vlissingen vrij. Zijn aloude ambities indachtig nam Heusdens contact op met de Zeeuwse commissaris van de Koningin. Hij had in Den Haag een gesprek met hem en vernam, dat de commissaris hem als eerste op de voordracht zou plaatsen. Heusdens werd vervolgens bij de toenmalige minister van binnenlandse zaken, Louis Beel, ontboden, die hem verzocht het burgemeestersambt binnen twee weken te aanvaarden. Heusdens bevestigde dit verzoek en alles leek in orde. Diezelfde ochtend echter nam burgemeester Oud van Rotterdam contact op met Beel en prees iemand aan, die veel ervaring had in de Rotterdamse haven. En die ervaring miste Heusdens. Beel keerde op zijn schreden (en toezeggingen) terug en Heusdens zag Vlissingen aan zich voorbij gaan.[38] Het moge overigens duidelijke zijn: er kwam in die tijd nog geen gemeentelijke vertrouwenscommissie aan te pas.

Intussen was het gezin verhuisd van de Jacob Catsstraat naar de Fuutlaan 12, een groot huis met voor- en achtertuin vlak bij de duinen. Heusdens was daarom in staat om enige uit Indië gerepatrieerde familieleden van zijn vrouw tijdelijk onderdak te bieden.

In 1946 trad hij toe tot het bestuur van de Stichting voor de Landbouw als secretaris van de Hoofdafdeling Bosbouw. Tevens was hij vanaf maart 1946 directeur van het Landelijk Interkerkelijk Bureau voor Noodvoorzieningen, dat zich bezig hield met de verdeling van de uit het buitenland afkomstige kerkelijke goederen. Dit waren beide tijdelijke functies, dus Heusdens bleef naarstig op zoek naar een vaste functie, waarbij het burgemeestersambt nog steeds boven aan het verlanglijstje stond. In deze tijd kreeg hij ook twee aanbiedingen uit het bedrijfsleven. Hij dacht erover na, maar hij durfde niet. Hij vond het bedrijfsleven na twaalf ambtelijke jaren een te grote overstap.[39]

Het Ministerie van Binnenlandse Zaken kwalificeerde Heusdens als burgemeester voor een middelgrote gemeente. Hij solliciteerde vergeefs naar de post in Amersfoort en naar die in Alkmaar. Het feit dat Heusdens nog steeds officieel partijloos was, deden zijn kansen niet echt goed. Toch hield hij vast aan zijn principe geen lid van een politieke partij te willen en kunnen worden, zolang hij niet van ganser harte achter een partij kon staan.

Toen kwam de visserijstad Vlaardingen in beeld. Burgemeester M.C. Siezen van Vlaardingen had in februari 1946 de pensioengerechtigde leeftijd bereikt. Pas in het najaar van 1946 kreeg Heusdens het advies te solliciteren naar deze burgemeesterspost. Hoewel daarvan in de archieven niets is terug te vinden, lijkt het dat de commissaris van de Koningin L.A. Kesper al een tijd met de vacature in zijn maag zat. Bijna het gehele jaar 1946 (en wellicht ook al in de tweede helft van 1945) was Hare Majesteit op zoek naar een opvolger voor Siezen. Deze bleef in ieder geval langer aan: er mocht geen interregnum ontstaan 'in deze belangrijke gemeente, waar zooveel te regelen en zooveel op te bouwen is'[40]. Ook de plaatselijke politiek bemoeide zich met de komst van een nieuwe burgemeester. De gemeenteraad verzocht de commissaris van de Koningin in een brief te bevorderen, dat er een burgervader van Christelijk-Historische huize zou worden benoemd. Kesper trapte daar niet in: '...op deze wijze zou – volkomen in strijd met ons staatsrecht – de Raad tevoren uitmaken, tot welke politieke richting de te benoemen burgemeester moet behooren.'[41] Op een ander moment memoreerde Kesper richting de minister een verzoek van een viertal kiesverenigingen om een CH-burgemeester te benoemen: '... dat de adressanten een te groote waarde toekennen aan een min of meer versleten politieke realiteit'. De minister of een van zijn medewerkers had deze passage met rood onderstreept en voorzien van een fiks uitroepteken.[42]

In november 1946 had Jan Heusdens weer een onderhoud met minister Beel, die hem toevertrouwde: 'Dit zal uw eerste gemeente worden, maar niet uw laatste'[43]. Hij werd bij Koninklijk Besluit van 22 november 1946 benoemd tot burgemeester van Vlaardingen met een jaarwedde van f 9.615. Hij startte zijn werkzaamheden op 1 januari 1947. Hij had het volgende doel in zijn leven bereikt. Zelf prees Heusdens zich gelukkig, dat zijn benoeming 'net op tijd kwam'. Het politieke touwtrekken was in de periode van het Noodparlement nog niet zo sterk. Heusdens was ervan overtuigd dat een paar maanden later, na de eerste naoorlogse verkiezingen van de Tweede Kamer, in Vlaardingen ongetwijfeld een socialist benoemd zou zijn geworden.[44] Zijn benoeming kwam voor de Vlaardingers als een verrassing. Er was niemand tevoren ingelicht over deze manier van werken van Binnenlandse Zaken: geen wethouder, geen raadslid, niemand. Van profielschetsen had men toen nog geheel niet gehoord. Heusdens zou later zeggen, dat hem het nut van zo'n profielschets onbekend was: 'Je kunt hem zelf maken, het hangijzer is meestal de politieke kleur'[45]. Het was nog een tijd dat gezag van hogerhand aanvaard werd. Burgemeester Heusdens zou later in zijn carrière merken dat de tijden waren veranderd.

In december bezochten Theda en Jan Heusdens de haringstad om met enige notabelen kennis te maken. 'Ik werd uitgebreid aan de tand gevoeld over mijn politieke en godsdienstige overtuiging. Een moeilijk examen!'[46]. Inmiddels wist men in Vlaardingen, hoe Heusdens in zijn vorige functies genoemd werd: het keffertje[47]. Hij zou nog vaak zijn stem laten horen...

Brief Comite voor bezuiniging:
Vlaardingen, juli 1946
Aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken te 's Gravenhage.
Excellentie,
Het comite voor bezuiniging te Vlaardingen heeft met groote voldoening gelezen, dat de Burgemeester zijn ontslag heeft aangevraagd. Het hoopt, dat U nu een man zult willen sturen, die als hoogste taak op zijn programma heeft bezuiniging op elk gebied, bovenal inkrimping van het leger ambtenaren en politie, toezien, dat deze menschen werken en niet verkwistend met de zuur verdiende belastingpenningen der burgerij omspringen. Moge het een eenvoudig man zijn, die niet zwanger gaat met groote plannen voor dit en dat, maar een, die wars van reclame in stilte, de werkelijke belangen der burgerij zal behartigen.
Met verschuldigde eerbied
Namens genoemd comite
(w.g.) onleesbaar.[48]

Op 4 januari 1947, een bitterkoude dag, werd Heusdens in een plechtige raadsvergadering geïnstalleerd als burgemeester van Vlaardingen. Loco-burgemeester Jan Buis mocht de nieuw benoemde burgemeester toespreken. Buis was socialist van het eerste uur en werd nimmer in zijn leven door onderdanigheid of eerbied voor het gezag gehinderd. Hij had kennelijk ook grote verwachtingen van de nieuwe eerste burger: 'Burgemeester, als u na acht jaren nog burgemeester van Vlaardingen bent, dan hebt u het niet goed gedaan'[49]. Heusdens zou bijna 29 jaar in Vlaardingen blijven...
Buis memoreerde in zijn speech, dat Heusdens' benoeming uit de lucht was komen vallen. De raad had niet de gelegenheid gekregen de commissaris van de Koningin of de minister van advies te dienen. Voorts verbaasde hij zich over de partijloosheid van de nieuwe burgemeester. Dat was inderdaad nog steeds opvallend. Heusdens is in zijn hele leven ook nooit lid van een politieke partij geworden. 'Ik heb me nooit voor de volle honderd procent in een politieke partij kunnen vinden en bovendien sta ik als partijloze als een engeltje boven de

Wethouder Jan Buis spreekt Heusdens toe tijdens zijn installatie tot burgemeester op 4 januari 1947.

wethouders'[50]. In een interview bij zijn afscheid zei Heusdens over dit onderwerp: 'Ik ben geen lid van een politieke partij, maar daarom nog niet politiek ongeinteresseerd. En zeg nu eerlijk: in de programma's van al die politieke partijen is toch een hoop gelijk.'[51] Heusdens kon toch wel ergens geplaatst worden. Aanvankelijk dacht men in Vlaardingen, dat – gezien de politieke dominantie in de stad – Heusdens socialist was. In zijn inaugurele speech zou men dat kunnen opmaken uit zijn woorden: 'Zoowel op economisch gebied als op sociaal gebied zult u mij als een voorstander van een progressieve politiek leeren kennen'[52]. Het kon toch ook niet zo zijn, dat er iemand van een andere politieke kleur hier benoemd zou worden. Later bleek Heusdens toch andere denkbeelden er op na te houden. Ex-wethouder Teun de Bruijn noemde hem 'een vooruitstrevend liberaal'[53]. 'Natuurlijk was hij VVD-er', aldus zijn zoon.[54]

Loco Burgemeester Jan Buis bij de installatie van Jan Heusdens tot burgemeester:
'Ik vraag nu even uw aandacht voor een min of meer kiesche zaak. Zij loopt over de vraag, die zoowel de burgerij in het algemeen als bepaalde raadsgroepen in het bijzonder (...): tot welke politieke partij zou de nieuwe burgemeester behooren. De burgemeesters uit de vroegere jaren behoorden tot de Christelijk Historische richting, maar van u vernamen wij, dat u bij geen enkele politieke partij is aangesloten. Als dit uit een zekere mate van politieke onverschilligheid voortvloeit, zou ik dit ten zeerste betreuren. Mocht u van oordeel zijn dat politieke dakloosheid u boven de partijen plaatst, dan moge dat in theorie juist schijnen, de praktijk zal u tot een andere conclusie voeren. (...) Burgemeester, laat ik u een goeden raad mogen geven, verzwijg in dit opzicht niet in welke richting uw sympathieën gaan.'[55]

Bij het omhangen van de ambtsketen sprak Buis de woorden: 'Draag dit teken met die waardigheid, waarin de eerbied voor het gezag besloten ligt'[56]. Dat deed Heusdens direct: hij zou tot zijn laatste raadsvergadering in 1975 immer gekleed gaan in jacquet met ambtsketen.

VLAARDINGEN, DE EERSTE JAREN

Vlaardingen had op 1 januari 1947 19.135 woningen, waarin 42.987 inwoners gehuisvest waren. Jan Heusdens trad aan in een gemeente, die al sinds ver voor de oorlog in financieel opzicht noodlijdend was. De begroting voor 1947 met geraamde uitgaven van f 5.500.000 vertoonde een tekort van f 1.270.000. Vlaardingen was weliswaar de oorlog vrij ongeschonden doorgekomen, maar ademde toch de sfeer van een slaapgemeente. Desalniettemin was er aan bedrijvigheid en wederopbouw vanaf 1945 al veel gedaan. Tot 1950 werd in de industriële sector ruim 5 miljoen gulden geïnvesteerd, vooral door de al aanwezige grote bedrijven als de ENCK, Lever, het Havenbedrijf Vlaardingen-Oost, de Nieuwe Matex en de werf van I.S. Figee. Er hadden zich de eerste vier jaar na de oorlog ook ruim 30 nieuwe bedrijven in Vlaardingen gevestigd. De woningbouw ging minder voorspoedig. Tot 1 juli 1950 waren er in de naoorlogse jaren nog maar ruim 900 huizen gebouwd.[57]

Feesten ter gelegenheid van de kroning van Koningin Juliana in de zomer van 1948.

Bij zijn eerste bezoek aan het stadhuis viel het Heusdens op dat het gebouw van buiten en van binnen van verval en armoede blijk gaf. 'Niet alleen de behuizing voor de burgers was kwalijk, maar ook die voor ons ambtelijk apparaat, die allerminst aan redelijk te stellen eisen beantwoordde'[58]. 'De armoe straalde je tegemoet. In de raadzaal lag een tapijt met gaten, waarvoor je bezoekers moest waarschuwen om te voorkomen, dat ze struikelden. Er waren stoelen, die kapot waren.' Heusdens kon zich later herinneren, dat een al lang zittende ambtenaar, Van Kralingen, de toestand nooit anders had gekend.[59] De plannen om het stadhuis aan te pakken lagen al enkele jaren klaar. Op 1 april 1949 werden een gerestaureerde raadszaal en de nieuwe trouwzaal in gebruik genomen. Heusdens kreeg al snel zijn zin, waar het ging om de modernisering en uitbreiding van het stadhuis. Op 6 juli 1950 besloot de raad tot de bouw van een eerste vleugel en op 2 april 1953 werd besloten tot uitvoering van de overige plannen. Gedurende de jaren vijftig en de eerste helft van de jaren zestig zou het 'oude' stadhuis steeds meer het huidige aanzien krijgen.
In zijn beginjaren ergerde de burgemeester zich ook aan het bedroevende bestuurlijke niveau. Heusdens meende dat hij intellectueel en communicatief ver boven de toenmalige wethouders stond. De kar moest duidelijk weer in beweging. Er moest weer rook uit alle schoorstenen komen.[60] Heusdens gebruikte vooral in de beginjaren zijn dominante aanwezigheid, om mensen van hun stoel te krijgen. Hij probeerde ook

snel drempels te slechten en schroomde daarbij niet zijn wethouders meedogenloos op basis van zijn autoriteit voorbij te streven. Hij stelde snel een spreekuur in, in die dagen nog een weinig vertoond fenomeen. Heusdens bleek al gauw iemand te zijn, die gemakkelijk contact maakte met velen. Hij had een brede maatschappelijke interesse en kon mensen snel op hun gemak stellen. Namen onthouden bleek niet zijn sterkste kant, maar als organisator en – vooral – als ondernemer zou Heusdens veel voor Vlaardingen gaan betekenen.

De commissaris van de Koningin in een brief aan de minister van binnenlandse zaken, dd 04-11-1946:
'...omdat naar mijn meening de heer Heusdens een uitermate geschikte candidaat moet worden geacht. (...) Persoonlijk heb ik van hem een zeer goeden indruk gekregen. Ik heb hem leeren zien als een vlot werker met een goed verstand, die beschikt over groote stuwkracht en een uitstekend organisatievermogen. Daarenboven trekt mij zeer in hem aan zijn open karakter. Mocht hij voorheen, gelijk mij verteld is geworden, in zijn voortvarendheid en oprechtheid een enkele maal in tact zijn tekort geschoten, de in latere jaren door hem opgedane ervaring zal hem ongetwijfeld hebben doen inzien, dat het sparen van teenen een belangrijke voorwaarde is voor een goede ambtsvervulling.'[61]

Die laagdrempeligheid bleek niet voor alles en iedereen te gelden. De kring om hem heen was klein. Slechts enkele ambtenaren hadden toegang tot hem; het overgrote deel van het toen nog niet zo grote ambtenarencorps zag zijn burgemeester alleen van afstand. Elke ochtend begroette hij de kleine kring om zich heen, bestaande uit de gemeentesecretaris en degene, die verantwoordelijk was voor kabinetszaken. Elke ochtend hetzelfde ritueel: 'Goedemorgen, Franken, hoe maakt u het?', vergezeld door een handdruk. Heusdens wilde alleen met zijn hoofdambtenaren praten. Dat had vaak tot gevolg dat, als de burgemeester inhoudelijk (en soms gedetailleerde) informatie wilde hebben, deze hoofdambtenaren veel tijd moesten investeren om door hun ondergeschikten te worden bijgepraat. Men kon het zich als ambtenaar niet permitteren tegen de burgemeester te zeggen: 'Ik weet dat niet, dat zal ik nog uitzoeken'.[62] Als ambtenaar werd je ook geacht niet te spreken en mee te discussiëren, als Heusdens met externen gesprekken voerde. 'Ik mocht mijn bek houden en notuleren', aldus een minder diplomatieke Maarten Bot later in zijn leven.[63] Pas na het gesprek kon de ambtenaar voorzichtig zijn mening kenbaar maken. Bij vergaderingen van B&W kwamen – buiten de gemeentesecretaris – nooit ambtenaren. Contacten met collegeleden liepen uitsluitend via die gemeentesecretaris. De kleine kring ambtenaren kon wel vaak genieten van de forse dosis humor, die Heusdens kon etaleren. Anderen hadden er last van. Bij zijn afscheid als directeur van het Gemeentelijk Energie- en Waterleidingbedrijf sprak ir. Gerrit Meijer kritische woorden over de afstandelijkheid van de collegeleden. Hij zei tot Heusdens in zijn afscheidsspeech: 'Ik hoop dat het contact tussen het college van burgemeester en wethouders en de man die op mijn plaats komt, intensiever wordt dan ik dat heb meegemaakt. Wat meer praten met je medewerkers zou geen kwaad kunnen. Alleen op die wijze kunnen de werknemers vat krijgen op het beleid dat u voert'. Deze kritiek kwam bij de burgemeester hard aan. Heusdens sloot de bijeenkomst af met de woorden: 'Als ik ná u zou hebben gesproken, had ik nog wel het een en ander ter verdediging kunnen inbrengen.' Heusdens had op dat moment geen zin om er dieper op in te gaan.[64]
Heusdens nam ook enige afstand van zijn wethouders. 'Als hij me nodig had, bleef hij op de drempel van mijn kamer staan; binnen is hij nooit geweest'.[65]
De burgemeester was ook in staat mensen subtiel in de maling te nemen, vaak gepaard gaande met een bulderende lach. Hij ontving eens een brief, afkomstig van de provincie, waarin melding werd gemaakt van het feit, dat iemand na een vergadering de verkeerde hoed had meegenomen. Allen, die aanwezig waren geweest, werd verzocht hun hoed goed te bekijken en – zo het niet de juiste was – deze terug te sturen naar Den Haag. In de marge schreef Heusdens: 'Ik denk er niet aan die hoed terug te geven!'[66]
Ook na zijn benoeming bleef Heusdens soms de branieschopper, die hij vroeger in Bodegraven en Woerden was geweest. Het verhaal gaat, dat hij in zijn eerste (zeer strenge) winter als burgemeester, rijdende vanuit zijn woonplaats Den Haag, zijn chauffeur de opdracht gaf om met de auto gedeeltelijk over de Vaart naar Vlaardingen te rijden.[67]
Heusdens viel voor wat betreft het 'traditionele Vlaardingen' met zijn neus in de boter. Op 14 mei van dat jaar werd de eerste Vlaggetjesdag van na de oorlog georganiseerd. De vloot was weliswaar nog niet zo groot als voor de oorlog, toch werd het voor de familie Heusdens een sfeervolle dag. Op Buisjesdag, de dag van de afvaart, werden schepen en bemanning door vele Vlaardingers, ook door burgemeester Heusdens, uitgezwaaid en een behouden thuiskomst toegeroepen. Heusdens bevond zich daartoe op een schip van de Rijkspolitie, samen met de toenmalige wethouders, D. Kwakkelstein, de reder van de VL 70 en de secretaris van de Kamer van Koophandel, A. van Minnen.[68] De haringvloot had nog een grote betekenis voor deze stad.

Heusdens wilde snel een woning vinden in Vlaardingen. Vlak na de oorlog heerste er woningnood en Heusdens weigerde enige voorkeursbehandeling te krijgen. Vlaardingen bezat geen ambtswoning meer. De voormalige ambtswoning aan het Verploegh Chasséplein was tijdens het bewind van burgemeester Siezen verkocht en ook in Vlaardinger-Ambacht was de burgemeesterswoning vlak na de opheffing van deze gemeente van de hand gedaan. Het gemeentebestuur bood aan voor hem een nieuwe ambtswoning te laten bouwen.

Heusdens vond echter de aanneemsom van f 10.000 onverantwoord in die tijden van soberheid en woningnood, zodat hij het aanbod niet aannam. Voorlopig moest hij noodgedwongen pendelen. Op 20 november 1947 bleek eens te meer, dat de burgemeester snel huisvesting in Vlaardingen moest gaan vinden. Op die dag beleefde Vlaardingen de tot op dan toe grootste naoorlogse brand, die bekendheid kreeg onder de naam 'Kofa-brand'.[69] Op zo'n moment was het lastig dat hij nog steeds in Den Haag woonde.

Het gezin Heusdens woonde de eerste jaren in een bovenwoning aan de Schiedamseweg.

Eind 1948 kwam de eerste verdieping boven de Spaarbank aan de Schiedamseweg 12/I vrij en daar vestigde het gezin zich op 30 november van dat jaar. Het pand bezat een grote daktuin, waar het midden in het stadse gewoel goed toeven was. Achter het pand lag een grote tuin met boomgaard, die gedeeld moest worden met anderen. Jasper Heusdens herinnerde zich de woning in deze 'pretbuurt' vol lawaai en gegil. Immers, tegenover de woning van zijn ouders lag na enige tijd de Stadsgehoorzaal. Naast de woning was het gebouw van de Volksbond, tevens verenigingsgebouw van de PvdA en aan de achterzijde – in de grote tuinen – oefende wekelijks de Harmonie 'Voorwaarts'. Het was blijkbaar hard nodig, dat er regelmatig geoefend werd, want 'wat werden onze oren af en toe gepijnigd door het lawaai, dat het corps produceerde'[70]. Deze geluidsgevoelige en kleine behuizing zou ruim tien jaar lang bewoond worden door het gezin Heusdens.

Burgemeester Heusdens trad in 1947 in een college met vier wethouders: Teunis de Bruijn en Jan Buis (PvdA), Hendrik Karel van Minnen (CHU) en Johannes Leendert Jonker (ARP). Heusdens kreeg na zijn aantreden een omvangrijke – en politiek zware – portefeuille. Naast de bij de wet verplichte portefeuille-onderdelen politie, brandweer en huisvesting, kreeg Heusdens ook volksgezondheid, economische zaken (waaronder de industrialisatie, de haven en de middenstand) en voorlichting. Economische zaken zou hij twintig jaar met succes behartigen. Voorlichting 'deed' hij tot aan zijn pensionering. Het onderdeel huisvesting was lastig: duizenden woningzoekenden en een zeer bescheiden aantal beschikbare woningen. Kort na zijn aanstelling installeerde hij een Vlaardingse Huisvestingscommissie. Tot dan toe was de burgemeester rechtstreeks eindverantwoordelijk voor aangelegenheden betreffende de huisvesting. Hij voelde zich als beginnend burgemeester te kwetsbaar om de centrale verantwoordelijkheid goed te kunnen dragen. Deze moedige constatering bezorgde hem veel goodwill.[71]

EEN GROTE ROL IN DE WEDEROPBOUW

Kort na zijn aantreden ontmoette Heusdens ir. Buss, directeur van de Shell-raffinaderij in Pernis. Deze deelde mee, dat de Shell grote uitbreidingsplannen op stapel had staan en vroeg Heusdens om medewerking om voor de vele nieuw te verwachten werknemers te mogen bouwen in Vlaardingen.

Het College van Burgemeester en Wethouders rond 1950: v.l.n.r. de wethouders H.K. van Minnen en J. Buis, Heusdens, gemeentesecretaris J. van der Linden en de wethouders J.L. Jonker en T. de Bruijn.

Gezamenlijk stelden de leden van het college van burgemeester en wethouders en de gemeentesecretaris een nota op met ideeën over hun toekomst(verwachtingen) op het gebied van de stedenbouwkundige ontwikkelingen. Wethouder De Bruijn en Heusdens stelden naar aanleiding van de nodige extra B&W-vergaderingen nog in datzelfde jaar een zogenaamd tienjarenplan op, dat door de raad in november werd goedgekeurd. In dit plan stonden de contouren voor een te voeren beleid. Het was een ambitieus plan: binnen tien jaar zouden in totaal 7.000 woningen moeten worden gebouwd.
'Brood op de plank en een dak boven ons hoofd'[72] waren de twee centraal gestelde problemen in Nederland, dus ook in dit eerste Vlaardingse tienjarenplan. Jan Heusdens zou zich jarenlang als een vis in het Vlaardingse water voelen. Er was immers een ongekend tekort aan woningen en bovendien was er nog een hoge werkloosheid in Nederland. Heusdens bleef in contact met de Shell-directie om te profiteren van de belangen, die ook de multinational had bij het bevorderen van de werkgelegenheid en de bouw van nieuwe stadswijken. In een van hun gesprekken ontvouwden wethouder De Bruijn en Heusdens de ambities van Vlaardingen: een groot overdekt en open zwembad en een theater. Shell besloot Vlaardingen in totaal f 1.800.000 voor het zwembad te schenken. En een bepaald percentage door Shell te bouwen woningen zou ook ten goede komen aan de 'gewone' burger, die huisvesting zocht.
In de westelijke wijk ging de eerste Shellspade al snel de grond in: het Mendelssohnplein en omgeving. Heusdens bleek al gauw een goede koopman, die de zaken voor de gemeente met een verbazende vrijmoedigheid aan de man wist te brengen.
Zo sprak hij op 16 mei 1949 tijdens een gecombineerde vergadering van de Zakenstudiekring 'Vlaardingen' en de Middenstandscentrale over het uitbreidingsplan. Dit uitbreidingsplan verving het plan van 1943. Heusdens zei bij die bijeenkomst, dat dat eerste plan rekening hield 'met een kleiner inwoneraantal dan wij thans verwachten. Voorts troffen wij hier en daar te lage bebouwing aan met een te geringe bebouwingsintensiteit; de sanering van de binnenstad voldeed niet aan de eisen van een goede cityvorming...'[73].

Het Kolpabad en het Van Heutzpark, vlak na de realisatie.

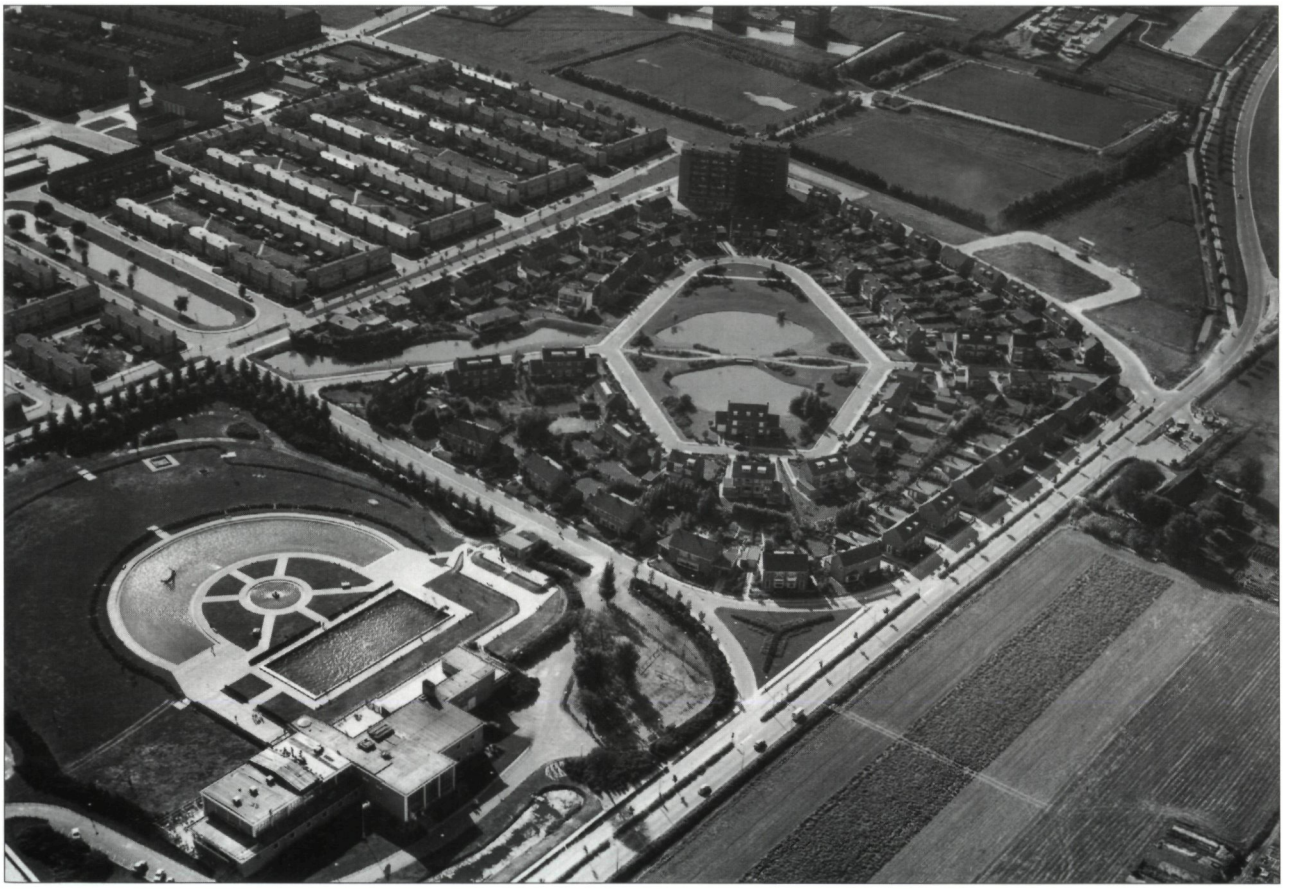

In september 1949 zag het nieuwe uitbreidingsplan het licht: 'Vlaardingen op en over de scheidingslijn'[74]. De opdracht daartoe was gegeven aan het architectenbureau ir. W. van Tijen B.N.A. en H.A. Maaskant te Rotterdam. Huug Maaskant was een persoonlijke vriend van Jan Heusdens.
Woningbouw behoorde dus tot een van de speerpunten van beleid. Niet alleen de Shell, maar ook de verregaande overige industrialisatie (Botlek, Spaanse Polder, Vondelingenplaat) en de woningnood binnen het geteisterde Rotterdam noopten tot het maken van rigoureuze uitbreidingsplannen. Vlaardingen zou moeten gaan groeien tot een stad van 144.000 inwoners in de jaren zeventig, zo luidde het adagium. Dus na de uitbreiding naar het westen zou Vlaardingen richting het noorden kruipen. Dat daarvoor maar liefst 150 agrarische bedrijven zouden worden verjaagd, moesten we maar voor lief nemen: '...in de plaats hiervan zullen 35.000 nieuwe ingezetenen komen, die hier dan een complete stad vinden...', aldus Heusdens tijdens de bijeenkomst van de zakenstudiekring.[75] De leden van deze kring en van de middenstand hoorden deze cijfers hoogstwaarschijnlijk tevreden aan. Heusdens rekende voor dat in twintig jaar tijd het aantal winkels zou moeten stijgen met 50%. Voor de bevolking van Vlaardingen zouden in 1970 maar liefst 73 cafés en restaurants nodig zijn.

Burgemeester Heusdens spreekt tijdens een bezoek van mr. F.G.C.J.M. Teulings, minister van binnenlandse zaken, aan Vlaardingen op 18 oktober 1950:
'Tenslotte wil ik in het bijzonder vermelden de uiterst belangrijke industriestrook langs de Nieuwe Maas, de Waterweg, welke reeds leidde en verder leiden zal tot een ontwikkeling van de vroegere vissersplaats Vlaardingen tot industrie- en havenstad in een mate, waarvan het voorgeslacht zich geen voorstelling heeft kunnen vormen.[76]

AMBITIEUS

Andere elementen uit het uitbreidingsplan waren – volgens Heusdens – een groot recreatieterrein aan de Vaart van 17 hectare, 'waarin voorshands gedacht is aan een open en overdekte zweminrichting, tennispark, speelweide, plantsoen, openluchttheater, des winters als ijsbaan te gebruiken, alsmede kanohaven'.[77] Ook was er een bosplan van ca 35 ha ten noorden van de toekomstige bebouwde kom. Bijzonder opvallend (wij kennen inmiddels de verdere geschiedenis-JACM) was het plan 'voor een nieuwe stadsgehoorzaal met een grote moderne zaal voor vergaderingen e.d., wellicht annex een nieuwe bioscoop, maar ook met een museumzaal daaraan verbonden, opdat de verzameling van oudheidkamer en het visserijmuseum, welke zich nu in kisten bevindt, aan onze bevolking kan worden tentoongesteld'[78].
Heusdens was trots op de constructieve politiek van het gemeentebestuur: 'Een politiek, welke erop gericht is de poorten van Vlaardingen te ontsluiten, de belangstelling van toekomstige ingezetenen op te wekken en de liefde van de bestaande ingezetenen voor deze stad te vergroten'[79]. En hij schroomde niet de middenstanders kritisch toe te spreken. Ook zij zouden zich aan de moderne tijden moeten aanpassen: 'Uw winkels hebben, behoudens uitzonderingen, nog niet die aantrekkelijkheid, nog niet die sfeer en die mogelijkheden, welke men in andere plaatsen des lands wel vindt'[80]. Met andere woorden, winkeliers: handen uit de mouwen, weg met de grijze muizen, getroost u fikse offers, om kwaliteitsverbetering na te streven. Heusdens was op zo'n avond zeer lang van stof. Deze speech omvatte ruim 25 getypte A-4tjes. En op pagina 20 kondigde hij al het einde van zijn lezing aan... Overigens was de lengte van zijn toespraken wellicht ook kenmerkend voor die tijd.
Op 19 juli 1951 werd in Vlaardingen een Industriedag georganiseerd. Zoals bij vele gelegenheden hield Heusdens weer een toespraak, 'waarin hij, na woorden van welkom, een algemeen overzicht gaf van de betekenis van Vlaardingen op verschillende gebieden. Deze met gloed uitgesproken redevoering getuigde van grote voortvarendheid en scherp inzicht'[81].
De ambitieuze en welbespraakte Heusdens liep in alles voorop en bleek de grote drijvende kracht, als het ging om grootse toekomstvisies voor Vlaardingen. Naast plannen voor een nieuwe westelijke wijk werd al voorzichtig gesproken over de Noordwest-wijk (de Broekpolder) en de Noordoost-wijk (het latere Holy), benoorden de Rijksweg no. 20, die toen nog tweebaans was. Holy-Noord werd op dat moment ineens weer betiteld als 'blijvend agrarisch gebied', maar dit terzijde...[82]
Wat Vlaardingen in ieder geval niet diende te worden was een tweede Eindhoven, dat zich ontwikkelde tot een 'onsamenhangende, smakeloze verzameling woonwijken'[83]. De ambities bleven niet ambities. Uit een berekening van de Provinciale Planologische Dienst bleek, dat Vlaardingen tussen 1947 en 1954 – in vergelijking met andere Zuid-Hollandse gemeenten – zijn woningtekort het meest drastisch had weten te verminderen.[84]

In 1948 vierde H.M. Koningin Wilhelmina haar 50-jarig regeringsjubileum. Een comité onder ere-voorzitter Heusdens, organiseerde openluchtspelen, optochten, exposities en (andere) huldeblijken. Tijdens de festiviteiten ontmoette Heusdens Albert Plesman, president-directeur van de Koninklijke Luchtvaart Maatschappij. Heusdens vroeg hem, hoe het toch kwam dat nieuwe vliegtuigen van de KLM steeds getooid werden met namen van Nederlandse steden en dat Vlaardingen nog niet aan de beurt was geweest. En Vlaardingen was toch een van de belangrijkste en oudste steden van het land. Plesman mompelde 'interessant' en krabbelde wat in zijn notitieboekje. Op 27 mei 1950 werd de KLM-Constellation 'Vlaardingen' gedoopt. Tegelijkertijd verscheen er een promotiefolder over Vlaardingen in het Engels, uit te delen onder de passagiers van alle vluchten, die dit vliegtuig zou gaan maken. Tot slot overhandigde Heusdens hoezen, die om de zittingen van het

Een diepe buiging voor het koninklijk paar, dat Vlaardingen in 1950 bezoekt.

vliegtuig getrokken moesten worden. Op de hoezen stonden de naam en het wapen van Vlaardingen afgebeeld. Het was Heusdens gelukt, zoals hem zoveel zaken lukten in de jaren daarna.
Op 7 augustus 1950 bezocht het koninklijk paar Vlaardingen. Heusdens wilde dit bezoek memorabel laten worden. Hij eiste veel van zijn medebestuurders en ambtenaren: alles moest perfect geregeld zijn. Alles wás perfect geregeld. Tijdens de ontvangst van de koningin sprak de burgemeester gedenkwaardige woorden: 'Grote vreugde welde op in onze harten, Majesteit, toen Gij u bereid verklaardet persoonlijk het klokkenspel in gebruik te willen stellen'[85]. Majesteit kwam het door de burgerij ter gelegenheid van haar troonsbestijging geschonken carillon in de toren van de Grote Kerk in gebruik nemen. Prins Bernhard begaf zich in de ochtend naar het Verzetsmonument, waar hij een krans legde, en bezocht daarna de ENCK, Lever en Hoogendijk. Heusdens begeleidde Koningin Juliana naar haar kranslegging bij het Vissersmonument en maakte een wandeling over de Maasboulevard. Na de lunch in de grote zaal van het Handelsgebouw volgde de ingebruikneming van het carillon. In de kerk mocht de Vlaardingse jongen Henk Schaer een gedicht voorlezen, speciaal hiervoor geschreven door 'mw Van Lelyveld-Haasse'[86], later beter bekend als de schrijfster Hella Haasse.

Ook voor mevrouw Heusdens was een mooie functie weggelegd die dag. Zij fungeerde als 'vrouw van de retirade', wanneer Majesteit of haar gemaal zich even wilden terugtrekken, om 'de handen te wassen'. Heusdens kon de particulier secretaris van Majesteit ook nog een geruststellende mededeling doen: 'De kwestie van de toiletgelegenheid in het Handelsgebouw zal zodanig worden opgelost, dat Hare Majesteit zich in voorkomend geval niet speciaal daarvoor naar de eerste verdieping behoeft te begeven.'
's Avonds kwam de burgemeester thuis en Jasper herinnerde zich, dat hij zijn vader zelden zo afgemat en afgepeigerd had gezien, uitgeput liggend op de bank.[87]

Kabinet van de Commissaris der Koningin in Zuid-Holland

Waarde Burgemeester,

Ter gelegenheid van het zo geslaagde bezoek van Hare Majesteit de Koning aan Vlaardingen op 7 dezer heb ik aan Mevrouw Heusdens gezegd, dat, als het organisatietalent van het gemeentebestuur zó ver zou blijken te gaan, dat ik mijn na de lunch slechts zeer ten dele opgerookte voortreffelijke sigaar bij mijn vertrek in mijn auto zou terugvinden, de gemeente recht had op de 'Commissaris-medaille'. Een onmiddellijk en met grote snelheid handelen van de Burgemeestersvrouw heeft tengevolge gehad, dat ik van genoemde sigaar op mijn thuisreis nog zeer heb kunnen genieten. De medaille gaat hierbij. (...) opdat Vlaardingen tot in lengte van dagen een zichtbare herinnering blijve bezitten aan het kloeke optreden van zijn Burgemeestervrouw op de zevende Augustus van het jaar negentienhonderd en vijftig. Gaarne verblijf ik, Uw dw (was getekend) Klaasesz.[88]

Een breed gebaar.

De begrafenisstoet van de omgekomen brandweerlieden in 1951.

Op 9 februari 1951, dertien dagen na de ingebruikneming van de nieuwe brandweerkazerne, trof Vlaardingen een ramp. Tijdens een grote oliebrand in de Koningin Wilhelminahaven kwamen vijf Vlaardingse brandweerlieden om, toen hun brandweerwagen de brandende haven was ingereden. Heusdens memoreerde deze trieste gebeurtenis in zijn herinneringen op een aangrijpende manier. Hij had vlak na het begin van de brand overlegd met de brandweercommandant over de situatie in de haven. Omdat niet duidelijk was – door de enorme rookontwikkeling – of er mensen gevaar liepen, stelde Heusdens voor een brandweerwagen richting haven te sturen. De commandant vond dat een goed idee: het was de wagen die even later de haven zou inrijden. Heusdens: 'Jarenlang heb ik me als een stil verwijt afgevraagd of, als ik die opmerking niet had gemaakt, dat ongeluk zou zijn voorkomen'[89].

EEN LUXE STADHUIS: HEUSDENS BALANCEERT

'Vlaardingen op naar de 140.000 inwoners' was de slogan van begin jaren vijftig. Op 26 oktober 1951 werd de geboorte van de 50.000ste inwoner van Vlaardingen ingeschreven en de stad bleek in 1954 de snelst groeiende gemeente van Nederland te zijn.

Zoals boven al gememoreerd: ook het stadhuis moest worden aangepast aan de (te verwachten) groei van de bevolking. In de nieuw te bouwen representatieve vleugel (Schoolstraat hoek Markt) onthulde de burgemeester op 2 september 1953 een marmeren gedenksteen met herinneringsinscriptie en metselde het oudste raadslid J.C. Hoorweg een oorkonde met muntstukjes in in de muur 'onder de trap, die naar de ingang van de Paterstraat leidt'[90]. In 1956 werd de marmeren hal opgeleverd en kon Heusdens zijn intrek nemen in zijn nieuwe werkvertrek met uitzicht op de Grote Kerk. In diezelfde maand volgde de aanbesteding van een gebouwencomplex aan de Hoflaan, waar de werkplaatsen en kantoren van de Gemeentelijke Energie- en Waterleidingbedrijven zouden komen. In juli 1954 was al begonnen met het tweede gedeelte van de nieuwbouw van het stadhuis: de kantoren van de gemeenteontvanger, de koffiekamer, de B&W-kamer en – toen nog – de woning van de conciërge.

Jaren was er tussen het oude en nieuwe stadhuis een groot gat zichtbaar. Pas in 1960 kreeg Vlaardingen van het ministerie toestemming dit gat te vullen. Architect L. van der Kloot Meyburg had hier de nieuwe raadszaal en vergaderruimte (de 'Burgerzaal') gepland. De eerste paal voor dit nieuwste gedeelte ging op 17 september van dat jaar de grond in. De nestor van raad, J.C. van der Knaap, had de eer. Hij deed dat overigens zo goed, dat de paal voorgoed zoek raakte in de slappe veenbodem. De burgemeester moest wegens ziekte ontbreken. Het ontwerp van de architect was ambitieus en het mocht in die tijd best wat kosten. Nog altijd lopen wij in de gangen op het zwartgeaderde witte Calacattamarmer, zien wij de kolommen in de raadszaal met groen Perlatomarmer en moeten we beseffen dat onder de vloerbedekking van de Burgerzaal Scurrotravertin verwerkt is. De inmiddels verdwenen kronen in de raadszaal waren gemaakt van Venetiaans glas.[91] Uiteindelijk was er dan ook een aanvullend krediet van f 214.000 (op een aanvankelijk begroot bedrag van f 526.000) nodig. De gemeenteraad sputterde uiteraard

Heusdens rond 1962 voor het nog niet voltooide stadhuis.

tegen, maar het college vond, dat alle materialen verantwoord waren en geen overdreven luxe uitstraalden. Het college en niet het minst het collegelid Heusdens wilde groots en stads denken, maar kreeg wel een amendement met het karakter van een motie van wantrouwen over zich heen. Het college trok het voorstel in, maar kwam een maand later met vrijwel hetzelfde voorstel terug in de raad. De kritiek groeide alleen maar: van kredietbewaking was geen sprake geweest, bouwaanpassingen en dure bestellingen werden kritiekloos door het college goedgevonden. De raad vroeg zich af, hoe het toch kon zijn, dat in de oorspronkelijke begroting geen rekening

was gehouden met een spijzenlift en een geluidsinstallatie. Heusdens moest stevig in de verdediging. Hij hanteerde argumenten als: overschrijdingen zijn aan de orde van de dag, de ontwikkelingen gingen razend snel. Voor het college bleek het erg moeilijk steeds weer te moeten reageren op loon- en prijsstijgingen en nieuwe inzichten van de architect en de aannemer. En het belangrijkste: het college wilde toch kwaliteit zien in het huis der gemeente en dit alles voor de burger. Bij deze tweede raadsvergadering staakten de stemmen bij een motie van afkeuring, waarin het gevraagde krediet symbolisch met f 1,- werd verlaagd. Een op het allerlaatste moment binnenrennend raadslid van de PvdA bracht de stemming nog net in evenwicht. Een derde raadsvergadering bracht – mede door enige afwezige raadsleden – een voor het college gunstige oplossing. De motie werd verworpen met 15 tegen 14 stemmen. Het voorstel voor het aanvullende krediet werd vervolgens aangenomen met 25 tegen 4 stemmen. Voorwaar, een zonderlinge ontknoping. Om de relatie van de raad met het college niet nog verder onder druk te zetten, stemden de fracties van de christelijke partijen ineens voor het voorstel. Alleen de VVD hield zijn rug recht: tegen. De PvdA was voor en bleef voor. Deze partij kon zijn collegeleden niet afvallen.

Heusdens in zijn element op de RAI in Amsterdam.

Heusdens moest zich tijdens deze sessies in alle bochten wringen. Duidelijk was in ieder geval wel, dat het college uiteindelijk van geluk mocht spreken. Uit de debatten bleek, dat ook de positie van burgemeester Heusdens even leek te wankelen.[92]
Heusdens kon slecht tegen dit soort vergaderingen. In zijn redevoering ter gelegenheid van de officiële opening kwam hij er tussen de regels door nog op terug. Hij veroordeelde de vaak aanwezige 'zucht tot kritiek' en gaf de pers ook nog een veeg uit de pan: 'Sommige personen hebben gemeend er in hun voorlichting aan de lezers over de geuite kritiek nog een schepje op te moeten doen'.[93]
Maar al het leed was nog niet geleden. In de raadsvergadering van 1 augustus 1963 bracht het college een voorstel in

De burgemeesterskamer in de jaren zestig.

'inzake de uitgave van een boekwerk ter gelegenheid van de voltooiing van het stadhuis'. Het voorstel rammelde aan alle kanten. Het boek zou moeten worden geschreven door een Haagse journalist en de foto's zouden eveneens door een niet-Vlaardinger worden genomen. Een meerderheid van de raad vroeg zich af, waarom dit zo moest. Daardoor zou het boek veel te duur worden. Een exemplaar zou f 10,- moeten kosten, om de kredietaanvraag zo laag mogelijk te houden (f 10.000). Wie zou hiervoor dat bedrag willen neertellen? Wie had überhaupt interesse voor de geschiedenis van het stadhuis? Bovendien was juist in die week bekend geworden, dat de toenmalige stadsarchivaris C. Postma ontslag had genomen uit teleurstelling voor de te geringe waardering, die hij in Vlaardingen ondervond. Was het feit dat hij gepasseerd was voor het schrijven van dit boek, de bekende druppel geweest? Of was het omdat inmiddels op de eerste concept-tekst van het boekje door critici ongebreidelde kritiek was geuit? Het college en natuurlijk zijn voorzitter hadden het weer zwaar te verduren. Heusdens verdedigde het voorstel met verve. Juist een duo van buiten zou het stadhuis 'vanuit de gezichtshoek van een buitenstaander' bekijken, hetgeen natuurlijk geen kritiek was op de kwaliteiten van Postma.[94]
In de pers bleef van het debat weer weinig heel. Duidelijk was wel, dat de jaren zestig waren aangebroken en dat de gemeenteraad en de pers zich langzamerhand mondiger gingen gedragen. Heusdens zou nog veel meemaken.
Al in 1966 lagen de eerste plannen op tafel voor een te bouwen secretariegebouw aan de Paterstraat. De eerste paal voor dit gebouw mocht Heusdens eind 1973 de grond indrijven.

RAADSVOORZITTER

In augustus 1949 werd een nieuwe ambtsketen aan de burgemeester aangeboden. De gezamenlijke raadsleden hadden deze keten aan de gemeente c.q. Heusdens cadeau gedaan (en betaald!) ter gelegenheid van de ingebruikneming van de gerestaureerde raadszaal op 1 april van dat jaar. De oudste in

jaren, de heer J.C. Hoorweg, mocht – met een korte speech – de keten om de hals van Heusdens hangen. Hoorweg had tevoren de tekst van zijn redevoering ter goedkeuring aan de burgervader voorgelegd.[95] Tegelijkertijd maakte Heusdens zijn eerste raadswisselingen mee vanwege de verkiezingen van dat jaar. Bij de installatie sprak hij enige vaderlijke woorden en zette hij enkele etiquetteregels op een rij. Zo stelde hij het op prijs, als de raadsleden te allen tijde staande hun betoog zouden houden.

In september 1953 trad een nieuwe raad en een nieuw college aan. Heusdens – als altijd in jacquet – liet bij zo'n gelegenheid zijn gevoelens vaak blijken, hetgeen soms bijna in strijd leek met de objectiviteit en politieke neutraliteit, die burgemeesters zeker in die tijd nog eigen waren. Toen het nieuwe college werd geïnstalleerd, begroette Heusdens de drie herbenoemde wethouders met het aanhalen van het spreekwoord 'Goede wijn behoeft geen krans'. Hij verheugde zich over hun herbenoeming en gaf hoog op over de samenwerking tot dan toe. De nieuwbenoemde wethouder, G. Walstra, kreeg een vaderlijke aanmoediging, dat hij de hem toekomende problemen wel zou moeten kunnen pareren, hopende dat hij in het staande team zou passen[96]. Het team ging aan de slag in de weg naar 'een harmonisch opgebouwde stad, waar het goed werken, goed wonen en goed leven is'[97], zoals Heusdens sprak bij de opening van de eerste winkels aan de Van Hogendorplaan in de nieuwe woonwijk Babberspolder in november 1953.

Het nieuwe college werd al snel geconfronteerd met de jaarlijkse begrotingsbesprekingen. Midden jaren vijftig waren de financiële vooruitzichten voor de stad gunstig. Ondanks dat (of wellicht dank zij dat) was de begrotingsraad een ware marathon. Vaak werden vier lange avonden (tot ver na middernacht) gebruikt, om de gemeentebegroting hoofdstuk voor hoofdstuk te behandelen, alle in minstens vier termijnen. Heusdens bereed bij die gelegenheid met plezier en met overwicht zijn economische stokpaardjes. Resultaat van zo'n marathon was wel een jaarlijks investeringsprogramma van soms fl 100.000.000,- (= € 45.000.000,-). Bij de begrotingsbehandeling van 1961 was Heusdens de manier, waarop de gemeenteraad de begroting behandelde, beu. Hij had genoeg van de hoofdstuksgewijze behandeling in meerdere termijnen met breedsprakige uitweidingen met een hoog detailniveau door zowel raads- als collegeleden. Heusdens wilde af van het 'vraag-maar-raak-systeem' en ging werken aan een doelmatiger behandeling de jaren daarop. Dat jaar duurde de begrotingsbehandeling meer dan 25 uur in acht zittingen. Heusdens moest echter vechten tegen een politieke cultuur die niet zomaar te veranderen was. Het jaar daarop bleven raadsleden het college overstelpen met detaillistische vragen als 'Wordt erop gelet dat schoolmelk zo vers mogelijk door leerlingen wordt genuttigd?'of 'Is het juist dat het personeel voor de dagelijkse consumpties moet betalen?' met als uitsmijter 'Waarom worden de vorderingen van het schoolzwemmen niet op de rapporten vermeld?' Een krant merkte op: 'De sprekers gaven in het algemeen geen blijk zich in hun redevoeringen ook maar enige beperking te hebben opgelegd.'[98] Nog steeds zei iedereen naar hartelust, wat hem inviel, net zolang als hij of zij wenste. Heusdens bleef niet achter: hij speechte in eerste termijn 57 minuten. Wethouder De Bruijn had voor zijn pleidooien 87 minuten nodig. Mede door deze manier van vergaderen raakte de publieke tribune steeds minder vol. Er ontstond zo een kloof tussen burger en bestuur. Weinigen hadden er behoefte aan, om meer dan eens om vier uur 's nachts naar huis te gaan.[99] Heusdens hield eens een pleidooi voor de leden van de gemeenteraad, om de beraadslagingen toegankelijker te maken voor het 'gewone' publiek. Heusdens bracht het aldus: 'Ook uit uw raad zijn bij enige begrotingsbehandelingen van verschillende zijden vragen gesteld waarin als ondertoon een wens tot bevordering van gezonde belangstelling voor het werk ten behoeve van het algemeen communaal belang was te beluisteren, zodat ik mede daarom reeds niet schroom u uit te nodigen met mij als voorzitter van de raad, naar middelen te zoeken om tot het beoogde doel te geraken'[100].

Ook na de begrotingsbehandeling van 1962 ging Heusdens in beraad met het seniorenconvent, om te bezien, op welke wijze de gemeenteraad efficiënter zou kunnen gaan werken. 'Afwachten dus maar weer'.[101] In 1963 vergaderde de raad in een nieuwe raadszaal op een manier, die weliswaar meer gestructureerd werd, maar geen tijdwinst had opgeleverd. Maar 'dat was ook niet het doel'[102], aldus de burgemeester in zijn slotbeschouwing. Enkele raadsleden fronsten hun wenkbrauwen, want het behalen van tijdwinst was toch wél het doel geweest?

Men zou kunnen denken dat het gemeentebestuur in deze voortvarende jaren op handen werd gedragen: zoveel ontwikkelingen. Niets was minder waar. Onder voorzitterschap van Heusdens kreeg het college tijdens de begrotingsbehandelingen eind 1964 (wederom drie middagen en vijf avonden = 26 uur) zware kritiek te verduren. Raadslid S. Barendregt van de Partij van de Arbeid verzuchtte: 'Het enige dat steeds terugkeert is: het college beraadt zich, het studeert, het is in overleg met deskundigen en de deskundigen overleggen'[103]. De raad twijfelde overduidelijk aan de eensgezindheid van het college van burgemeester en wethouders. De burgemeester wist als een ware diplomaat deze aantijging te pareren. 'Het college werkt niet op zijn janboerenfluitjes. En het college is duidelijk niet besluiteloos en beleidloos'[104]. Het irriteerde Heusdens, dat deze woorden als grote krantenkoppen de volgende dag waren terug te vinden. 'Barendregt slaat te ver door en generaliseert, welke naar de mening van het college niet passend is tegenover de activiteiten welke door het college, in overleg met de raad, in het afgelopen begrotingsjaar zijn ontplooid'.[105] En om goede besluitvorming voor te bereiden waren toch studies en deskundigen nodig, voegde Heusdens er nog aan toe. Het feit, dat volgens Barendregt het college het jaar daarvoor weinig nieuws had laten horen, werd door de burgemeester fijntjes ontzenuwd met de opmerking, 'dat een college van burgemeester en wethouders nu eenmaal niet het A.N.P. is'[106].

De vrijwillige brandweer in 1955 met Heusdens in het midden.

De verschillende raadsleden hadden blijkbaar zo'n hoge dunk van Heusdens, dat ze hem niet durfden tegenspreken. En ook raadslid Barendregt had het niet zo bedoeld...
Heusdens reageerde in de vergaderingen van de gemeenteraad vaker geïrriteerd. Vooral als de debatten verwerden tot geneuzel, liet de burgemeester dat 'met alle plezier' merken.
De gemeenteraad kreeg voorgeschoteld wat het college wenste. Tot in de jaren zeventig was het onbespreekbaar dat de agenda en notulen van collegevergaderingen ingezien konden worden door raadsleden. Daar zaten te veel vertrouwelijke en 'onaffe' stukken bij; dat zou alleen maar tot verwarring leiden. Heusdens zelf was ook mordicus tegen openbaarmaking: 'Het college heeft zijn taak en de raad ook; dit is geen taak van de raad'. Het seniorenconvent (de vergadering van de fractievoorzitters uit de gemeenteraad) besloot dan ook, dat collegeleden geen inzage zouden kunnen hebben in de notulen van dit convent.[107]

In 1965 (de begrotingsbehandeling besloeg inmiddels meer dan 30 uur) zei Heusdens andermaal, dat er iets goed fout zat in de manier, waarop raad en college vergaderden. Hij kapittelde de aanwezigen, maar moest toegeven, dat ook hij niet vrijuit ging. Heusdens had deze keer in totaal 260 minuten gesproken. Blijkbaar was het nog steeds moeilijk om iets aan

'Vlaardingen, 5 augustus 1948
Zeer geachte Heer Melchers,
Door tussenkomst van de wnd. Commissaris van Politie alhier mocht ik van u ter gelegenheid van de opening van de jacht een tweetal wilde eenden ontvangen. Gaarne zeg ik U voor deze vriendelijke attentie hartelijk dank. Ik kan U de verzekering geven, dat het wildbraad overheerlijk gesmaakt heeft. U nogmaals dankend, verblijf ik met beleefde groeten, Hoogachtend, mr J. Heusdens.'

'Vlaardingen, 15 december 1952
Andermaal werd ik aangenaam door uw vereniging verrast, thans weder met een kostelijke haas, welke aan de jachtlust van een uwer leden ten offer is gevallen. Het schijnt mij toe, dat de wensen voor een goed jachtseizoen, welke ik u op 21 Oktober j.l. deed toekomen, in vervulling zijn gegaan. Ik moge u door deze mijn oprecht dank voor uw vriendelijke geste betuigen. De burgemeester van Vlaardingen.'[108]

die vergadercultuur te doen. Heusdens waarschuwde ervoor, dat jongeren afgeschrikt zouden worden door zulke vergadermarathons en dat de raad zich nu eens echt moest gaan uitspreken over tijdslimieten.[109] In 1966 werd deze spreektijdbeperking ingevoerd, die wonderen bleek te verrichten. Inmiddels had de gemeentesecretaris een lijvig dossier aangelegd met rapporten over begrotingsbehandelingen in andere gemeenten.[110] Tot aan Heusdens' pensioen bleven raadsvergaderingen nachtwerk. In de jaren zeventig zorgden schorsingen en coalitieoverleggen ervoor dat wethouders en raadsleden vaak in het ochtendgloren huiswaarts gingen.[111]
Ook vond Heusdens in die tijd de devaluatie van het gezag een punt van zorgen. Midden jaren zestig werd de maatschappij geconfronteerd met de opkomst van de provobeweging en 'langharig werkschuw tuig'. Het waren moeilijke tijden voor de gevestigde orde. In de zomer van 1966 ontstonden meerdere keren relletjes door nozems, provo's en vetkuiven die happenings wilden houden op het Liesveld. Het waren niet alleen Vlaardingse jongeren, maar ook relschoppers uit de regio Den Haag. De ordeverstoringen werden niet getolereerd en de politie, geleid door de gezagsgetrouwe, rechtvaardige en duidelijke commissaris dr. C.N. Peijster, trad fel op met de wapenstok en de gummiknuppel. In de gemeenteraad werden er vragen over gesteld. Bij de installatie van diezelfde raad in dat jaar memoreerde de burgemeester zijn zorgen. De raad kon volgens hem een positieve bijdrage leveren aan de gezagshandhaving door de wijze, waarop in het openbaar werd beraadslaagd. 'Daarmee verwerft u gezag en schraagt u eigen gezag naar binnen en naar buiten.'[112] Een deel van de gemeenteraad in die tijd vond, dat er gesproken moest worden met jongeren; ze verveelden zich en moesten eigen honken krijgen. Heusdens was het daar niet mee eens. Discipline en orde moesten er zijn. Gezag moest ook voelbaar en zichtbaar zijn voor de jeugd. 'Voelbaar, soms in de letterlijke zin van het woord genomen, als de omstandigheden zulks op een gegeven ogenblik onvermijdelijk maken.'[113] De tijd dat gezag zich alleen door geweld staande kon houden, was volgens de vaderlijk sprekende Heusdens voorbij. Hij spoorde de gemeenteraad aan niet alleen borg te staan voor goed plaatselijk onderwijs, maar ook ten strijde te trekken tegen de hedendaagse 'tirannie van de verveling', desnoods door het aantrekken van gezelligheidsleraren, die gespecialiseerd moesten zijn 'in het omgaan met zich mateloos vervelende niet-creatieve teenagers'[114]. Heusdens omarmde het idee, om (in 1954) een jeugdgemeenteraad in te stellen. Het was een goede zaak dat de jeugd zich door openbaar te discussiëren over actuele onderwerpen kon bekwamen in retorica en logica. 'Doe uw werk serieus, met toewijding, met een eigen, doch verantwoorde stijl en .... ruim ook een plaatsje voor de humor in'.[115]
Heusdens was ook als voorzitter van de raad een man van gezag en met gezag. In diezelfde vergadering sprak hij over een aanstaand symposium over deze problematiek, waarbij hij de hoop uitsprak dat vele gemeentebestuurders 'met hun dames'[116] daar aanwezig zouden zijn. Wat zouden de reeds aanwezige vrouwelijke raadsleden van deze opmerking gevonden hebben?

BLIK OP HET BUITENLAND

In 1953 bezocht de Vlaardingse burgemeester als bestuurslid van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten een congres, dat georganiseerd was door de International Union of Local Authorities (I.U.L.A.). Hij verbleef daartoe een week in Wenen. Het was het begin van een indrukwekkende 'internationale carrière' van Jan Heusdens.

Heusdens klapt in 1970 voor de vertrekkende wethouder Teun de Bruijn. De gezichten spreken boekdelen.

Heusdens botste vaak met zijn ambitieuze wethouder Teun de Bruijn, volgens de latere wethouder Jan Madern 'een opgelifte melkboer, die zijn talen niet sprak, maar het daarom toch wel knap heeft gedaan'[117]. De burgemeester had een groot ego en De Bruijn niet minder. De discussies tussen deze politici liepen soms hoog op tot op het niveau, wie nu weer de eerste paal mocht slaan.[118] Of zoals Heusdens het zei bij het afscheid van De Bruijn: 'Wij hebben menigmaal de degens gekruist. U en ik hebben elkaar soms wederkerig verdriet gedaan en spanningen bezorgd. Maar feit blijft, dat ons denken en doen stoelden op de behartiging van de belangen van de stad'.[119]
De socialist De Bruijn wilde de nieuwe wijken het liefst volbouwen met – zoals dat toen heette – arbeiderswoningen. Niet onbegrijpelijk, omdat snelle 'eenheidsbouw' paal en perk zou stellen aan de heersende woningnood. Heusdens dacht daar vaak iets genuanceerder over: ook woningen in het duurdere segment moesten in Vlaardingen verrijzen. Het leek jaren-negentig-taal, het was jaren-vijftig-taal. De burgemeester keek kritisch naar alle uitbreidingsplannen. Zo had hij er bezwaar tegen dat de straten in de nieuw ontworpen Babberspolder zo smal waren. Hij wees De Bruijn op de verkeersontwikkelingen in Amerika, waar het aanleggen van brede wegen noodzakelijk bleek. Zo werden er veel verkeersdoorbraken op papier

gezet, die de stad een volstrekt ander aanzien zouden gaan geven. De Bruijn was er begin jaren vijftig van overtuigd, dat zo'n ontwikkeling hier in Nederland niet te verwachten viel.[120] Toch werd De Bruijn uiteindelijk de geestelijk vader van de grote doorbraken in de binnenstad.

Eind jaren veertig was de Marshallhulp in volle omvang te merken. Deze investeringen, genoemd naar de toenmalige minister van buitenlandse zaken van de Verenigde Staten, moesten West-Europa weer op de been helpen. Eén van de speerpunten was de steun aan het bouwen van hotels. Bij een van zijn bezoeken aan de betrokken Nederlandse minister verzocht Heusdens hem Vlaardingen in aanmerking te laten komen voor de bouw van een hotel. Volgens zijn herinneringen ontspon zich hierover een levendige discussie. De minister vroeg Heusdens: 'Burgemeester, als er in uw gemeente een hotel komt, zou men daar dan zijn vakantie gaan doorbrengen?' Heusdens moet toen snedig geantwoord hebben: 'Excellentie, als iemand dat zou doen dan is hij rijp voor een psychiater. Maar hebt u wel eens gehoord van industrieel toerisme?'[121] Heusdens mikte op een hotel voor de vele zakelijke contacten die hier te verwachten waren en die vanuit hun hotel de 24-uurs bedrijvigheid op en over de Nieuwe Maas zouden kunnen zien.

Via de Ministeries van Economische en Buitenlandse Zaken wist Heusdens uit de gelden, die beschikbaar waren via het Marshallplan een fikse som los te peuteren. Zijn slimme aanpak resulteerde in een toezegging van uiteindelijk f 500.000. Het bedrijfsleven fourneerde de rest van de investeringsgelden en de gemeente Vlaardingen participeerde met de inbreng van de grond. Deze constructie zou de jaren daarna meerdere malen worden gekozen: bedelen, overheidsgelden krijgen, bedrijfsleven paaien en om bijdragen vragen en als gemeente 'ook nog wat doen'. In maart 1955 opende G. Veldkamp, staatssecretaris van economische zaken, het architectonisch hoogstaande Delta Hotel ('het mooiste rivierhotel van Europa'[122]) van architect ir. J.W.C. Boks. De kroonprins van Tonga was een der eerste gasten. Al in mei van dat jaar verzocht de NV Hotelexploitatie Maatschappij Vlaardingen aan staatssecretaris Veldkamp om een krediet van f 300.000 om het hotel, dat regelmatig overvol zat, uit te breiden.

Allerlei nieuwe voorzieningen werden in ras tempo aangelegd. De kans op een theater diende zich aan, toen – na de Shell – ook het Amerikaanse olieconcern Caltex contacten zocht met het gemeentebestuur van Vlaardingen, om te praten over het bouwen van woningen. De onderhandelingen verliepen traag en noopten de burgemeester contact te zoeken met Amerika. Heusdens verhaalt in zijn herinneringen, dat juist in die tijd het KLM-vliegtuig 'Vlaardingen' werd gedoopt. KLM-directeur Plesman (waarschijnlijk op de hoogte van de contacten met de Caltex) vroeg Heusdens of hij er voor voelde met deze KLM-Constellation naar de States te vliegen. En zo bevond Heusdens zich in 1950 – na 15 uur vliegen – in New York, waar hij een hotelkamer betrok die meer kostte dan zijn dagelijkse toelage. Gelukkig werd hij als gast van de Caltex beschouwd...[123] Na lang onderhandelen, loven en bieden, ging Heusdens met een contract naar huis, dat voorzag in een donatie van f 800.000 voor de bouw van een theater en geld voor de bouw van 20 luxe villa's in het Van Heutzpark voor het management van de fabriek, zodat Vlaardingen per woning de prijs betaalde, vergelijkbaar met een woningwetwoning. De f 800.000 zou moeten worden teruggegeven, als niet binnen een jaar de eerste paal voor het theater geslagen zou

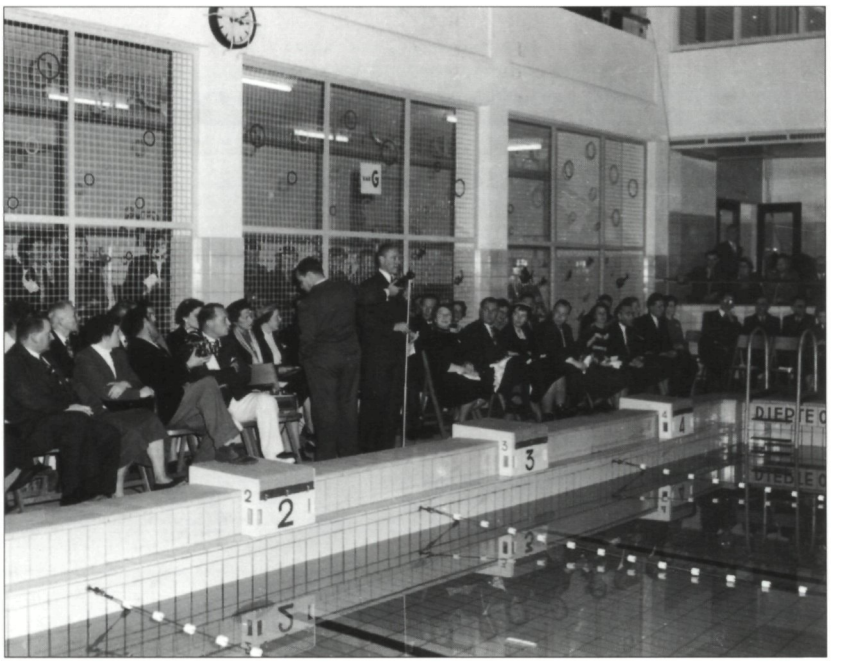

Heusdens opent in 1955 het Kolpabad.

zijn. Hoewel het ministerie niet blij was met dit fenomeen (in tijden van grote economische noden de luxe van het bouwen van een theater), vond men het toch jammer, als het geld weer zou terugvloeien. Dus kon architect ir. Sybolt van Ravesteijn snel aan de slag met zijn ontwerp voor een 'Stadsgehoorzaal', die zou moeten verrijzen aan de Schiedamseweg. Die eerste paal was er op tijd en zo werd Vlaardingen in 1952 de eerste gemeente met een naoorlogs theater. Bij de opening was Heusdens niet over één nacht ijs gegaan. Hoogwaardigheidsbekleders als de minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen, de staatssecretaris van volksgezondheid, de com-

missaris van de Koningin, de consul van de Verenigde Staten en vele directieleden van Caltex en BPM waren aanwezig. 'A fine moment' voor Jan Heusdens.
Half 1953 ontstonden er wat scheurtjes in het onderlings vertrouwen tussen Caltex en de gemeente, toen het concern geconfronteerd werd met 'onwaardige' woningen, die vlak bij de dure woningen aan het Van Heutzpark geprojecteerd waren. Heusdens heeft de brief nooit bekend gemaakt. Deze verdween in zijn kabinetsarchief. De 'onwaardige' huizen zijn uiteindelijk gebouwd; zij vulden de Indische Buurt.[124]
Heusdens was in zijn contacten met Shell en Caltex soms een ware scharrelaar. Hij nodigde managers en consuls uit bij hem thuis. Ook ging hij met bestuurders 'to the pistol-range for pistol-targetshooting'[125]. Kortom, hij schuwde weinig om zijn netwerken bij te houden. Dat kon hij ook als geen ander in het Vlaardingse. Hij sloot deals met de oliemaatschappijen, smeedde speciale fondsen en wist in alles zijn zin te krijgen. Zelfs de gemeenteraad leek in die dagen achter de feiten aan te lopen en in elk geval niet altijd volledig ingelicht te worden. Hij had hierbij wel het grote voordeel dat hij, als oud-medewerker van een ministerie en gekend door vele ministers, vele deuren kon openen.[126] Maarten Bot, toenmalig hoofd stadsontwikkeling, herinnerde zich de wijze, waarop Heusdens soms opereerde. 'Het was vaak op het randje van het toelaatbare. Niemand – ook de raad niet – wist, wat er allemaal gaande was. Alleen 'Botje' wist wat, maar die hield zijn mond.'[127]
Door de jaren heen bleef Heusdens alert op signalen van buitenlandse bedrijven die zich graag in Nederland wilden vestigen. Soms nam hij ook zelf initiatieven. Zo schreef hij de president-directeur van Volkswagen in Wolfsburg een aanbevelingsbrief, om in Vlaardingen een grote montagefabriek van dit automerk te vestigen.[128] Een antwoord uit Duitsland is in de gemeentelijke archieven niet aangetroffen.
Heusdens werd in 1959 door het Franse equivalent van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten met tientallen andere burgemeesters uit West-Europa uitgenodigd voor een reis van een week naar Algerije. Frankrijk had in die jaren te maken met een opstandig Algerije, dat bijna in burgeroorlog verkeerde. Het doel van de reis ('oriëntatiereis' werd de trip genoemd) was het verkrijgen van begrip voor de manier, waarop Frankrijk grip probeerde te houden op de situatie. Waarom – naast twee andere Nederlandse burgemeesters – juist Heusdens hiertoe werd uitgenodigd, is niet duidelijk.
Begin jaren zeventig probeerde de burgemeester het initiatief te nemen om met de Noorse plaats Larvik een stedenband aan te knopen. Het bleef bij een wederzijds bestuurlijk bezoek en de schenking van een jaarlijkse kerstboom voor op de Vlaardingse Markt.

De burgemeester telegrafeert op 23 oktober 1951 naar Cincinnati-Ohio (Nederlandse vertaling):
'Met genoegen mededelen dat approximately 75.000 m² grond beschikbaar stop financiering fabriek als gevolg vergroting oppervlakte nog niet voor 100% geregeld stop wel gunstige aspecten in overleg met herstelbank stop woningprobleem arbeiders tevens opgelost stop zie met genoegen overkomst directeur tegemoet stop overkomst zeer gewenst stop burgemeester Vlaardingen Heusdens.'[129]

Uit een perscommuniqué van The Cincinnati Milling Machine Co. op 29 november 1951:
'The Town of Vlaardingen was chosen because of the ready accessibility of all kinds of transportation, by water, by rail and by road; the availability of an adequate and satisfactory site; the co-operation of the Municipality in helping to underwrite the financing of a suitable plant, the near availability of workmen of high calibre, either possessing or capable readily of acquiring the requisite skills; the willingness of the municipality to construct such housing as might be needed for the working force, and last, but not least, the enthusiastic and energetic co-operation and help of the officials of Vlaardingen.'[130]

HET SUCCES CINCINNATI

Begin jaren vijftig besloot een machinefabriek, de Cincinnati Milling Machine Co., die in Cincinnati, Ohio (USA) zijn hoofdvestiging had met de gelijknamige naam, een fabriek in Nederland te bouwen. Door zijn buitenlandse contacten had burgemeester Heusdens hiervan lucht gekregen. Hij benaderde de directie van het concern. Heusdens leidde de onderhandelingen vanaf september 1951 en wilde koste wat het kost de vestiging in Vlaardingen realiseren. Aangespoord door zijn voorzitter ontwikkelde het gemeentebestuur dusdanige condities, dat de keus voor dit bedrijf uiteindelijk niet moeilijk meer was. In oktober van dat jaar (één maand na de start van de onderhandelingen!) kon Heusdens naar Ohio telegraferen, dat 75.000 m² grond beschikbaar was en dat de financiering voor de bouw bijna rond was. Op 29 januari 1952 werd een bouw-NV, de NV Vlaardingse Exploitatie-Maatschappij van Fabrieksgebouwen, gesticht, waarin de gemeente met de grondinbreng participeerde en een aantal banken voor een kapitaal van f 15 miljoen zorgde. De Amerikanen wilden een gebouw huren met recht van koop. Directeur J.J. Kolpa van Gemeentewerken was één van de twee directeuren van de NV. Heusdens had zich als president-commissaris van de NV met succes het vuur uit de sloffen gelopen. Hij benaderde zelfs persoonlijk de toenmalige minister van economische zaken, dr. Jelle Zijlstra, toen Cincinnati de dupe dreigde te worden van onverwachte herzieningen van de belastingwetgeving. De

eerste proefpaal werd, in tegenwoordigheid van vele genodigden, al op 7 mei 1952 geslagen door de president van Cincinnati-Ohio, Frederick V. Geier. Hoezeer en hoe snel de directie van Cincinnati zich verbonden ging voelen met Vlaardingen en met Nederland, bewees de reactie van de president van Cincinnati op de watersnoodramp van 1 februari 1953. Hij gaf vrijwel meteen een donatie voor de slachtoffers van $ 10.000. De vergunningen, het maken van een bestek door de architecten (ir. W. van Tijen en Huug Maaskant), de aanbesteding, de eerste paal: alles ging in een razend tempo. Gebrek aan arbeidskrachten (velen moesten gaan werken aan het herstel van de dijken en het storten van beton voor caissons) had daar nauwelijks invloed op. Ruim twee jaar na de eerste contacten van de burgemeester met de directie van Cincinnati werd op 16 december 1953 het eerste gedeelte van het gebouw opgeleverd en kon de fabriek starten met de productie. Kolpa kreeg een gratificatie en de aannemer een premie.[131] De bouw had in totaal f 5,9 miljoen gekost.

Toespraak tijdens de opening van het Cincinnati-complex.

Op 15 juni 1954 (door de watersnoodramp was er enige bouwvertraging ontstaan) werd de fabriek geopend door Prins Bernhard in aanwezigheid van ongeveer 500 gasten, onder wie de Amerikaanse ambassadeur in Nederland en minister Zijlstra. Naast het fabriekscomplex was een groot tijdelijk paviljoen gebouwd. De Amerikaanse directeur sprak – tot veler verrassing in goed verstaanbaar Nederlands – over zijn gevoelens van dank en trots bij de opening van het complex. Het was een opening met moderne technieken: overal hingen en stonden monitoren om iedereen van de openingshandelingen te laten meegenieten. Het gemeentebestuur schonk de fabriek een bewerkte zitbank en het Nederlandse personeel gaf aan de directie een zonnewijzer. Na afloop werden de gasten genood op een aperitief en lunch. De hoogste gasten namen plaats in de 'private diningroom'. De volgende dag tracteerde de burgemeester een uitgelezen gezelschap van de Company en van de geldschieters op een boottocht, gevolgd door een diner. Heusdens kreeg op 26 augustus 1954 uit handen van de scheidend president-directeur van Cincinnati, Millard Romaine, een in deze dagen nog steeds zichtbaar cadeau: de gebrandschilderde ramen in het trappenhuis bij de marmeren hal van het stadhuis, een blijvend aandenken. Diezelfde ochtend was Romaine benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Romaine en Heusdens mochten elkaar, hoewel eerstgenoemde ook wel eens lastig te volgen was: 'De heer Romaine (...) was, zijn gewoonte getrouw, weer eens van gedachten veranderd...', aldus Kolpa in een brief aan de burgemeester.[132]

In een in 1964 verschenen gedenkboek vanwege het 80-jarig bestaan van het concern schreef een chroniqueur: 'By 1951 (...) suitable arrangements were concluded to form Cincinnati-Nederland N.V. at Vlaardingen, The Netherlands. (...) The dedication of the new plant by Prince Bernhard of The Netherlands and the U.S. Ambassador, in the presence of Cabinet Ministers, J. Heusdens, Burgomaster of Vlaardingen, and many prominent Netherlanders was an important event of national significance'.[133] De opening van Cincinnati mag terecht een mijlpaal in de industriële ontwikkeling van Vlaardingen genoemd worden. Op 11 mei 1955 trad de Exploitatiemaatschappij in liquidatie.

Drie maanden daarna werden Heusdens en zijn vrouw door Cincinnati uitgenodigd naar Amerika te komen om het koopcontract te tekenen. Heusdens besloot er een promotiereis van te maken en samen met de Ministeries van Economische en Buitenlandse Zaken werd een programma opgesteld van ontmoetingen met industriëlen, geldschieters en anderen. Omdat zijn vrouw Theda ook was uitgenodigd, besloot hij het zakelijke programma af te wisselen met ontspanning. Op 8 oktober 1954 vertrok het echtpaar met de Nieuw-Amsterdam, een schip van de Holland-Amerikalijn, bivakkerend in een eersteklashut. Aangekomen in New York kregen ze een door Cincinnati ter beschikking gestelde huurauto. Op één van de eerste dagen kreeg Heusdens een telegram uit Vlaardingen. Zijn wethouders berichtten hem: 'a) Westwijk ontsloten, b) alles gaat goed, mijnheer de burgemeester'[134].

Op 16 oktober arriveerde het echtpaar Heusdens in New York, waar het de eerste dagen doorbracht, waarna Heusdens gesprekken voerde met onder anderen de heer Boudrez van het Nederlands Amerikaans Instituut voor Industriële Samenwerking. Ook bezocht hij de directeur van de Bethlehem Steel Corporation Shipbuilding, met een uitgewerkt plan voor een scheepswerf, die wellicht ten westen van de ENCK zou kun-

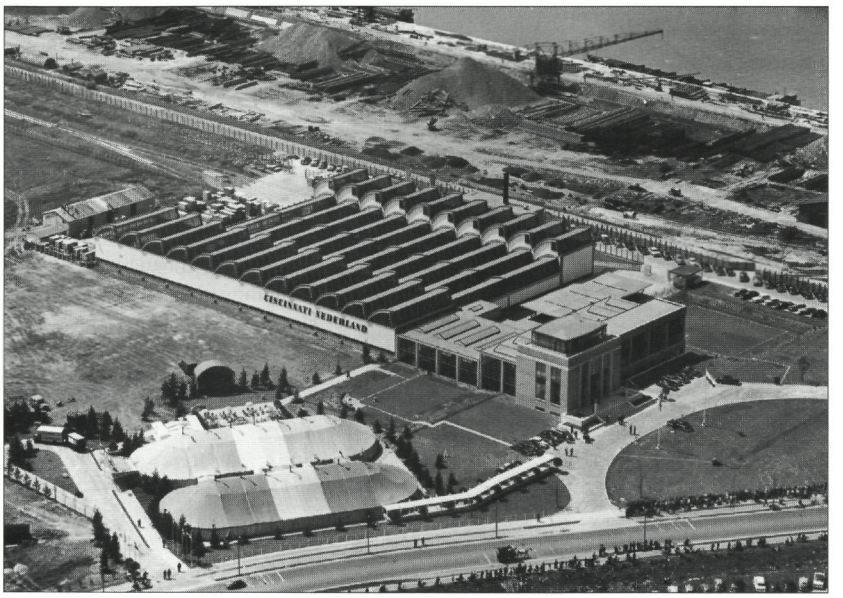

Cincinnati Nederland tijdens de openingsplechtigheden.

nen worden gesitueerd. Via Harrisburg (waar Heusdens een ziekenhuis bezocht, dat in grootte vergelijkbaar was met de ziekenhuisplannen in Vlaardingen), Washington en Williamsburg, genietend van de Indian Summer in Great Smokey Mountains, arriveerden beiden in Cincinnati, waar zij officieel door het stadsbestuur werden ontvangen. In vier dagen tijd hield Heusdens vijf toespraken en uiteindelijk werd de overeenkomst afgesloten waarmee Cincinnati de gebouwen en de gronden aankocht. Ook kocht het bedrijf aangrenzende gronden voor toekomstige uitbreidingen. Tijdens een lunchbijeenkomst met 25 toonaangevende industriëlen, was Heusdens in de gelegenheid iets te vertellen over de economische omstandigheden in Nederland en de condities waaronder industrievestiging kon plaatsvinden. 'Ik besloot mijn toespraak met een beroep op de aanwezigen om, wanneer zij zelf, respectievelijk hen bekende relaties, een vestiging in Europa zouden overwegen, aandacht te besteden aan de mogelijkheden in Nederland, respectievelijk te Vlaardingen.'[135]

Daarna zette het echtpaar Heusdens de reis voort richting Washington, waar de burgemeester sprak met 'regeringsautoriteiten'[136], en Chicago. Daar bezocht hij weer enige bedrijven. Ook voerde hij diverse gesprekken met bankiers, om hen een beeld te geven van de Vlaardingse vestigingsmogelijkheden. Tot slot reisde het paar naar Detroit, waar een bezoek aan de Fordfabrieken gebracht werd. Heusdens ontving in die stad de stadsmedaille van het gemeentebestuur. Via de Niagara Falls keerden ze terug naar New York.

Tijdens zijn tocht voerde, zoals gezegd, Heusdens tijdens lunches en andersoortige bijeenkomsten vaak het woord bij in Europa geïnteresseerde ondernemers. Na zes weken en 5.000 kilometers ('door één groot nationaal park'[137]) keerden Theda en Jan Heusdens terug naar Nederland. Ze scheepten zich op 9 november in op de Nieuw Amsterdam. Aan boord had het echtpaar Heusdens de heer en mevrouw Smit als tafelgenoten. Smit was president-directeur van Esso Nederland. Ze kwamen overeen te onderzoeken of Esso zo'n 40 huizen voor zijn personeel kon bouwen in Vlaardingen.[138]

Heusdens had – gesteund door lobbywerk van de Foreign Operation Administration –gedurende de trip contacten met veel Amerikaanse bankiers en ondernemers die overwogen zich in Europa te vestigen. Heusdens zou Heusdens niet zijn, als hij niet in ruime mate de aandacht vestigde op Vlaardingen. Na thuiskomst op 17 november belegde Heusdens een persconferentie over zijn Amerikaanse avontuur.

Het directe resultaat van de reis bestond uit het feit dat twee Amerikaanse bedrijven besloten zich te vestigen in Noord-Brabant en zes in Vlaardingen. Omdat het die jaren goed ging met Cincinnati en met de contacten van de onderneming met de Vlaardingse overheid besloot half jaren vijftig Unilever een groot researchlaboratorium te bouwen in Vlaardingen. Deze vestiging was van groot belang voor de ontwikkeling van Vlaardingen, mede omdat vele honderden hoogopgeleide mensen zich in Vlaardingen gingen vestigen.[139]

In maart 1954 had Unilever al een proeffabriek in Vlaardingen in gebruik genomen. In aanwezigheid van minister-president Willem Drees en de ministers van landbouw, van economische zaken en onderwijs, alsmede het college van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland en vele hoogleraren werd het researchlaboratorium op 16 november 1956 officieel geopend. Ook meldde zich de Engelse batterijenfabriek Chloride Batteries Ltd, die in maart 1956 een fabriek opende aan de Industrieweg. Na afloop 'klonk de receptie in het Delta Hotel als een klok!'[140].

Al in 1959 had Cincinnati ambitieuze uitbreidingsplannen van architect Maaskant op de tekentafels liggen. De fabrieks- en kantoorruimten werden verdubbeld en het personeelsbestand groeide naar 500 medewerkers. Op 2 juni 1959 ging de eerste paal de grond in, begeleid door een toespraak in het Nederlands van de managing director mr. Ross T. Clendening. Heusdens en zijn vrouw hadden inmiddels vriendschappelijke banden aangeknoopt met verscheidene directieleden.

Toen in 1974 voor het laatst een uitbreiding van het gebouwencomplex plaats vond, schonk de fabriek een complete volière aan de gemeente ten behoeve van het park Holywood.

Een reisje, aangeboden aan de burgemeester en zijn vrouw, recepties, cadeaus. Het kon in die jaren in een maatschappij, waarin enigszins liberaler werd omgegaan met het fenomeen integriteit dan in latere tijden.
Raadsuitwisselingen vonden ook plaats. Het woord 'snoepreisje' was nog niet uitgevonden, dus ging iedereen gewoon mee, zonder politiek 'gedoe'. In 1954 stond een reis naar de gemeente Geleen op het programma. De pers klaagde erover, dat daarover zo summier gecommuniceerd werd door het gemeentebestuur. Een redacteur van het Rotterdamse Parool vermoedde, dat het gemeentebestuur zich enigszins schaamde voor 'een leerzame en gezellige dag' naar Limburg. Dat zo'n reis ook gezellig kon zijn, mocht blijkbaar niet in de krant. En dat het ook wat mocht kosten, daarvoor hoefde men zich toch niet te verbergen?[141] Het stadhuis reageerde niet op het plagerige stukje. Dat was wellicht de reden dat het jaar daarop, toen bestuurders en ambtenaren uit Den Bosch een werkbezoek aan Vlaardingen brachten, *Het Parool* weer blijk gaf van enig cynisme en plagerigheid. In het dagprogramma vermeldde men: 'Het sobere menu voor de lunch luidt...' (vervolgens een uitgebreide opsomming van aangenaam klinkende gerechten), waarna '...eveneens wordt een zeer eenvoudige wijn geschonken: Beaujolais St. Amour 1953.'[142]

DOE 'S WAT, BURGEMEESTER!

In het voorjaar van 1955 was Vlaardingen present tijdens de grote Rotterdamse tentoonstelling/beurs E 55. Een grote inzending liet de vele aspecten van Vlaardings wel en wee zien. De opzienbarende stadsontwikkeling, de groei van het bedrijfsleven en de economische hausse van na de oorlog werden in een aantal stands tentoongesteld. Op 18 mei mocht Heusdens met zichtbaar genoegen het koninklijk paar rondleiden door deze inzending. Wederom promotie voor de stad! Daar was Heusdens bedreven in!
Vlaardingen werd in die tijd geafficheerd als de 'snelst groeiende gemeente van Nederland!'[143]. Dat had ook nadelen. In de tweede helft van 1946 was het in Vlaardingen soms niet te harden van de stank, afkomstig van de Kunstmest- en Zwavelfabriek van de ENCK en van de installatie van de Bataafse Petroleum Maatschappij in Pernis. Heusdens moet een en ander gemerkt hebben, toen hij Vlaardingen bezocht tijdens zijn sollicitatietraject naar de post van burgemeester. Een ander voorbeeld: in 1954 explodeerden benzinetanks in Pernis met zo'n enorme kracht, dat zelfs het stadhuis op zijn grondvesten schudde. Het college liep – hierdoor gealarmeerd – schielijk naar de waterkant om de vuurzeeën te aanschouwen.[144]
Begin jaren zestig was de luchtverontreiniging in en rond Vlaardingen op haar hoogtepunt. Iedereen had er last van, van timmerman tot burgemeester. Tijdens een bezoek van Luxemburgse journalisten aan Vlaardingen memoreerde hij dat er nog geen Luxemburgs bedrijf zich had gevestigd in Vlaardingen. Heusdens dacht aan een staalbedrijf of een wijnonderneming. 'Het lijkt mij dat een hoogoven-staalbedrijf (...) beter ergens in Rotterdams gebied kan gevestigd worden met het oog op de luchtverontreiniging en de wijnonderneming dan hier in Vlaardingen. Want het aroma van wijn kan alleen maar aan de reuk van de lucht in Vlaardingen ten goede komen'.[145] Tegen het verlenen van hinderwetvergunningen aan het bedrijf Delta Chemie aan de Maassluissedijk ontstonden protest- en handtekeningenacties. Het college in de persoon van de burgemeester werd verantwoordelijk gehouden voor de zo langzamerhand onhoudbare situatie. In april 1963 nodigde Heusdens de directie van de ENCK en Delta Chemie uit, om eens te praten over de overlast. Volgens de directies was de verontreiniging niet gevaarlijk en helaas had men te maken met 'ondeskundig personeel'. Bovendien was het allemaal handwerk en kende men geen automatisering van de werkprocessen. Wethouder Walstra had daar niets mee: de burger had er last van, punt uit. Doe 's wat.[146] Een bijeenkomst op het stadhuis, waarbij de protesterenden de handtekeningen tegen de fabriek kwamen afleveren, werd door de pers (op het laatste moment met tegenzin ook uitgenodigd) als een kille, zure en afstandelijke happening betiteld. Walstra, wethouder van onder andere volksgezondheid, liet Heusdens gaarne het woord voeren. Deze – toch een van de aanjagers van de vele industrieën – wist slechts te melden, wat het college al gedaan had de jaren daarvoor, om de luchtverontreiniging binnen de perken te houden. Ook de krant kopte: 'Doe 's wat, burgemeester'[147]. Heusdens hield het bij een droge opsomming van feiten. Was het onwil, onwetendheid of de arrogantie van de macht?

De heren Looff en Van Waalwijk waren eens een avond uitgenodigd bij het echtpaar Heusdens. Ondeugende Jan vertelde een verhaal. Theda probeerde het nog tegen te houden: 'Jan, dat kan je niet vertellen!' Jan vertelde toch. Hij moest soms voor besprekingen naar het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Op de achterbank namen dan ir. Kolpa en hoofdagent Van Eendenburg plaats. Beiden hadden een hoofddeksel: een gleufhoed en een politiepet. Bij Honselersdijk passeerde men altijd een forse bult in de weg. Hij gaf dan een dot gas en zag – grinnikend en kijkend in zijn achteruitkijkspiegel – de hoed van Kolpa gaan zweven en vallen en de pet van Van Eendenburg scheef zakken. En dan had Heusdens plezier...[148]

Nog geen twee weken daarna, op 5 november 1963, stond de opslagloods met mengmeststoffen van Delta Chemie in brand. Wat begon als een kleine brand liep al spoedig uit de hand, mede omdat de brandweer pas bijna twee uur na de eerste tekenen van mestbroei gewaarschuwd werd. De mest was aanvankelijk aan het 'ontleden', waarbij wel rook, maar (nog)

Jan Heusdens, immer een heer.

geen vuur zichtbaar was. Maar waar rook was, wás vuur. Uiteindelijk werd al het beschikbare materieel uit Vlaardingen en een Rotterdamse blusboot, later nog aangevuld met Schiedams brandweermateriaal, ingezet om de brand, waarbij 'nitreuze dampen' vrij kwamen, te lijf te gaan. De eerste nitraat- en chloordampen werden door de gunstige windrichting de polders ingedreven. Na enige uren werd de situatie kritiek, toen ook een zwavelloods in brand vloog en opnieuw veel giftige stoffen vrijkwamen. Er ontstond bovendien explosiegevaar en de brand zou in dat geval veel langer gaan duren. Het KNMI had intussen een ongunstige verandering van windrichting voorspeld. Geluidswagens reden de Westwijk in, om de bewoners aan te raden deuren en ramen gesloten te houden. Uiteindelijk kreeg de burgemeester van enige chemici van TNO en andere deskundigen het advies de gehele Westwijk (ca 20.000 inwoners) te evacueren.

Premier Marijnen, in het midden met donkere jas, stelt zich op de hoogte van de ramp bij de ENCK/Delta Chemie in 1963.

Heusdens waarschuwde de Zuidhollandse commissaris van de Koningin Jan Klaasesz. Deze verzocht de territoriale commandant Zuid-Holland manschappen te leveren voor ondersteuning. Binnen de kortste tijd stonden 800 manschappen van de mobiele colonnes uit de legerplaats Crailo onder leiding van een generaal bij het stadhuis, om verdere orders af te wachten. Via de radio moest Heusdens horen, dat deze militairen naar Vlaardingen werden gezonden om een gedeelte van de stad te evacueren. De radiostem klonk paniekerig en alarmerend. Dat veroorzaakte de nodige onrust. Heusdens raakte door dit alles danig geïrriteerd, omdat hij niet was ingelicht over deze stormloop van militairen, terwijl – wat er ook gebeurde – de burgemeester altijd de leiding diende te hebben bij dit soort ernstige incidenten. Zijn gemoedstoestand zou alleen maar erger op de proef gesteld worden. Voordat men namelijk tot evacuatie kon overgaan moest – volgens de Wet Verplaatsing Bevolking – de burgemeester formeel daarvoor toestemming krijgen van de minister-president en ook dat irriteerde hem mateloos. Hoe kon het zijn, dat hulp van het Rode Kruis, de Bescherming Bevolking en publiekrechtelijke instanties eerst aangevraagd moest worden! Hiermee ging kostbare tijd verloren.[149] Maar regels waren regels. Via het postkantoor kon hij met moeite pas na 2,5 uur proberen telefonisch contact met premier Marijnen krijgen (alle telefoonverkeer lag inmiddels plat), die hem de toestemming tot evacuatie verleende en spoorslags naar Vlaardingen vertrok. Ook de staatssecretaris van Gezondheid was naar Vlaardingen afgereisd.

Heusdens moest later tot zijn verbazing constateren, dat hij – toen hij bij de rampplek was – niet wist, dat op enkele tientallen meters afstand de minister van binnenlandse zaken, mr. E. Toxopeus, ook stond toe te kijken. De communicatie verliep niet goed. Uiteindelijk bleek evacuatie niet nodig, omdat de giftige wolken door de steeds meer oostelijk waaiende winden net langs de westgrenzen van Vlaardingen het Westland indreven.[150] Wel hadden de media al zoveel alarmerende berichten over de toestand in Vlaardingen verspreid, dat Heusdens zelfs telefoontjes van verontruste Amerikaanse ondernemers kreeg te verwerken, die zich afvroegen of hun bedrijf nog wel bestond.

In de loop van de middag werd het alarm ingetrokken met een trieste balans van tien gewonde brandweerlieden, waarvan twee ernstig. Heusdens was moe en meldde Piet Franken, één van zijn hoofdambtenaren, dat hij naar huis ging. Daar ging hij nog voor de avond al snel onder zeil. Onverwacht wilde Toxopeus alsnog met Heusdens de situatie in ogenschouw nemen. Franken belde de burgemeester uit zijn bed met deze mededeling. Een forse vloek ontsnapte zijn lippen, hij kleedde zich en ging terug naar het stadhuis, om met de minister de ravage te bekijken.[151] Jan en Theda Heusdens prikten die avond met de jarige zoon Jasper een vorkje in het Delta Hotel.[152] Om 21.45 uur hield Heusdens een laatste inspectie op het rampterrein.[153]

Een paar dagen later braken hevige rellen uit in de raadszaal, toen enige milieuactivisten een verklaring van de burgemeester eisten over de gebeurtenissen. De media wisten te vertellen, dat de autoriteiten de zaak nauwelijks in de hand hadden gehad en dat elke intergemeentelijke coördinatie ontbrak. Dit pikten de demonstranten niet. Zij vochten met raadsleden en werden uiteindelijk door de politie gearresteerd en afgevoerd. Voor de burgemeester was één en ander niet bevredigend verlopen. Hij eiste openheid en duidelijkheid over de miscommunicatie, waarbij hij enkele malen – door middel van stevige brieven – de commissaris van de Koningin daar met name op aansprak.[154] Later bleek dat Delta Chemie voor de bewuste loods geen hinderwetvergunning had...

In 1968 was het weer raak. Op 13 januari van dat jaar brak brand uit bij Pakhoed B.V. Precies een week later vond midden in de nacht een forse explosie plaats bij de Shell-raffinaderij. De ruiten van duizenden woningen in Vlaardingen sneuvelden ('zeven autovrachten glasscherven'[155]), ook die van de ambtswoning van Heusdens. Deuren werden uit hun sponningen geslagen en stukken plafond kwamen naar beneden. De

burgemeester belde onmiddellijk de politie van Vlaardingen en ging direct de hulpverlening coördineren. Er bleek geen gevaar voor de volksgezondheid deze keer, maar er waren wel veel gedupeerden, particulieren en winkeliers, die hun ruiten kwijt waren. Heusdens bezocht dezelfde middag al de gewonden en gedupeerden. Intussen werd mevrouw Heusdens door journalist Johan Bodegraven geïnterviewd over de situatie. In beide gevallen moest onder anderen de Vlaardingse burgemeester weer erkennen dat het met de communicatie niet goed gegaan was. Velen begonnen zich ook zo langzamerhand af te vragen of wonen en werken in het Rijnmondgebied wel konden samengaan. Heusdens stuurde na dit incident aan op nauwere samenwerking met andere gemeenten en op informatie-uitwisseling met bedrijven over de aanwezigheid van gevaarlijke stoffen. Hij nam het initiatief voor een bijeenkomst met burgemeesters van betrokken gemeenten in Rijnmond. Die vond al op 17 februari plaats in aanwezigheid van de commissaris van de Koningin. In maart 1968 werden het Vlaardingse college en de raad bij Shell voor een voorlichtingsbijeenkomst uitgenodigd. Midden 1969 stelde het college de 'Regeling Rampenbestrijdingsorganisatie' in. Communicatie, coördinatie, taken en verantwoordelijkheden, onderlinge bijstand, codificeren van gevaarlijke stoffen, een centrale bestrijdingsdienst: met name Heusdens hamerde erop, dat dit soort zaken perfect geregeld moest zijn.[156] Hij bleek zijn tijd ver vooruit te zijn. Door deze twee rampen ontstond het besef, dat rampenbestrijding hoog op alle agenda's diende te komen.

NOG MEER VIEZE LUCHT

Een speciaal opgericht comité maakte in december 1963 bezwaar tegen een hinderwetvergunning voor de ENCK. Onder de ogen van een VARA-tv-camera sprak de voorzitter van dit comité Heusdens toe. Deze kon zijn irritatie niet onder stoelen of banken steken. De burgemeester had duidelijk moeite met zoveel weerstand. Hij deed immers alles ten dienste van de burgerij, ook het bevorderen van de industrialisatie. Heusdens schaarde zich hiermee overigens achter de algemene mentaliteit van die tijd: economische groei en de gevolgen voor lief nemen. Toch zat men niet stil. Vanaf 1964 werd intensief onderzoek gedaan naar de vele soorten luchtverontreiniging en de industrieën voelden de hete adem van de publieke opinie. De gemeente stelde een speciale 'ambtenaar-gasverkenner' aan en er verschenen snuffelpalen in de regio..

In zijn nieuwjaarstoespraak complimenteerde de burgemeester intussen 'zijn' brandweer: 'De Vlaardingse brandweer behoort thans tot de best geoutilleerde in ons land'[157].

Ook de kritiek op de luchtkwaliteit in de regio Rijnmond werd steeds luider. De eerste jaren na 1965 werd er veel gemeten. In 1968 kwam er derhalve wet- en regelgeving op het gebied van lucht- en watervervuiling en werd de centrale meld- en regelkamer verder uitgebouwd. Heusdens verklaarde in 1969 evenwel nog, dat het met de luchtverontreiniging allemaal zo'n vaart niet liep, onder meer met de opmerking: 'We wonen

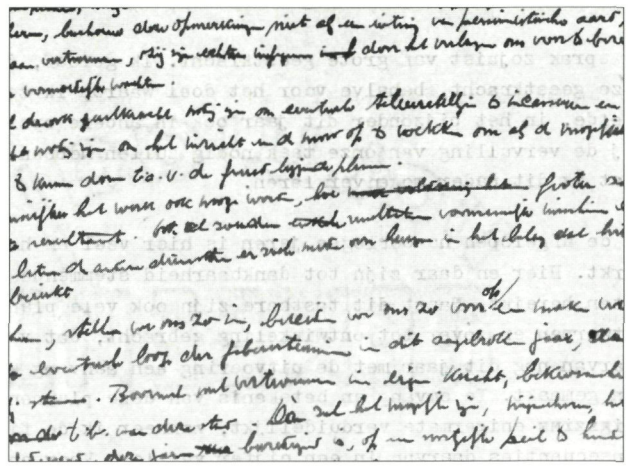

Het bijna onleesbare handschrift van een burgemeester.

nu eenmaal niet in Wassenaar'[158]. Directe aanleiding waren de talloze klachten over de grootste stinkerd, de ENCK. In april 1970 zorgde een ontleding van nitraathoudende mengmeststof bij de ENCK wederom voor een gevaarlijke damp, die dankzij de wind net niet over bewoond gebied ging. De verontwaardiging bij de burgerij was groot, omdat de ENCK na de brand in 1963 had beloofd dat maatregelen genomen zouden worden, om zoiets in het vervolg te voorkomen. De raadsvergadering van 14 april daaraanvolgend kreeg te maken met ordeverstoringen. De burgemeester 'kneep hem'[159]. Zo sprongen mensen van de publieke tribune naar beneden of gleden via de zuilen de raadszaal in, om zich meester te maken van microfoons. Enkele raadsleden gingen onder aanvoering van VVD'er Jan Madern zelfs met de demonstranten, onder wie PSP'er Jos Noordhuizen, op de vuist. Madern herinnerde zich de schermutselingen nog goed, maar niet, dat het Noordhuizen was, die hij in een houdgreep hield.[160] Omdat er twijfels waren over een juiste hinderwetvergunning, had dit incident nog een lange staart. Enkele politieke partijen in de raad eisten nu harde maatregelen.

Hoewel het echtpaar Heusdens in en rond hun huis aan de Maasboulevard veel last van de geurtjes en de wolken gehad moet hebben, had de burgemeester er zelf een grote hekel aan, dat Vlaardingen waarschijnlijk nooit meer af zou komen van de bijnaam 'stinkstad', iets wat voor het imago van de stad (Heusdens stokpaardje) heel slecht was. 'Stank' hoefde volgens hem niet altijd 'ongezondheid' te betekenen, bagatelliseerde hij wel eens. En trouwens, in Oude Pekela en Arnhem stinkt het ook.[161] Hij zal zelf ook vaak bedacht hebben, dat het gemeentebestuur van Vlaardingen in wezen weinig kon doen aan deze ontwikkelingen. Wel wist Heusdens, dat Vlaardingen dit probleem niet alleen kon aanpakken. Regionale samenwerking was hiervoor een eerste vereiste. Die samenwerking zou er ook komen.

Heusdens in de krant op 22 maart 1975:
'Stank is maar een relatief gegeven. Ik zal een voorbeeld geven. Een man staat 's morgens op, staat op weg naar zijn werk in een lange file, komt daardoor te laat op zijn werk, krijgt ruzie met z'n baas, heeft verder een rotdag, op de terugweg naar huis staat 'ie weer in een file en eindelijk thuis pakt 'ie zijn krantje en het stinkt. Dan is die stank nou net de druppel die de emmer doet overlopen. Wat ik nu maar probeer te zeggen is dit: Voelt die man zich helemaal happy zonder stank?'[162]

Pas in de jaren zeventig begon iedereen zich te realiseren dat het zo niet verder kon. Er was – zoals reeds gezegd – inmiddels een 'ambtenaar-snuffelaar' benoemd, die vreemde luchtjes moest traceren en determineren. Maar meer maatregelen waren nodig. Op 13 oktober 1970 riep Heusdens de gemeenteraad in spoedzitting bijeen vanwege een zeer verontrustende luchtverontreinigingssituatie. Voor het eerst in de geschiedenis werd 'alarmfase 2' uitgeroepen. De maat leek vol, toen scholengemeenschap 'Professor Casimir' aan de Claudius Civilislaan de leerlingen naar huis stuurde, omdat de stank ondraaglijk werd en verscheidene leerlingen onwel waren geworden. Honderden mensen in Vlaardingen hadden last van prikkelingen en oogirritaties. Veel leerlingen stuurden protestbrieven naar het stadhuis en verzamelden handtekeningen voor een petitie met de inhoud, dat het afgelopen moest zijn met die luchtvervuiling. Eén en ander werkte op het gemoed van de burgemeester.
De raad nam enige moties aan, die ervoor moesten zorgen dat er nieuwe en strengere maatregelen tegen industriële uitstoot zouden komen. Tevens werd de staatssecretaris van volksgezondheid, Roelof Kruisinga, uitgenodigd om over de problematiek te praten. Deze extra raadsvergadering trok zo'n 500 belangstellenden op de publieke tribune, terwijl circa 1000 jongeren een protestbijeenkomst hielden op de Markt. De volgende dag togen enige honderden jongeren naar Den Haag, om aan de staatssecretaris een petitie aan te bieden. In een memorandum aan de minister van sociale zaken en volksgezondheid pleitte het Vlaardingse college, om te komen tot een centrale, landelijke organisatie, die inzetbaar zou zijn bij rampen en ter voorkoming van rampen. De minister voelde echter meer voor een regionale hulpverleningsorganisatie. De acties van Heusdens c.s. resulteerden wel in de uiteindelijke oprichting van de Dienst Centraal Milieubeheer Rijnmond (DCMR). En vanaf dat jaar gingen de vele raffinaderijen serieus en fors investeren in milieuhygiënische voorzieningen.

De kwaliteit van de lucht in en rond Vlaardingen stond in ieder geval op dat moment definitief op de agenda: het gebied werd tot saneringsgebied verklaard. Later wees de burgemeester op het feit dat niet steeds alleen naar de industrie als boosdoener gewezen moest worden. De burger zelf was medeverantwoordelijk voor het milieu. Pressiegroepen moesten dat ook maar eens bedenken, als zij hun stem weer eens verhieven, vond de burgemeester.
In ieder geval kan geconcludeerd worden, dat het jarenlang slecht gesteld was met het milieu in Vlaardingen, maar dat het nooit echt tot een grote ramp is gekomen. Puur geluk...

ONGEKENDE BEDRIJVIGHEID

Midden jaren vijftig begon de tijd van ongekende bedrijvigheid. Het waren de jaren van de Wederopbouw (*met een hoofdletter-JACM*).
Aan de Burgemeester Pruissingel verrees een gloednieuw en voor die tijd zeer modern bejaardenhuis, de Soendaflat, van de hand van het Schiedamse Architecten- en Ingenieursbureau Spruyt & Den Butter. Vlaardingen durfde te experimenteren. Soenda was in Nederland de eerste hoogbouwflat voor bejaarden. Immers: 'Hoogbouw in de grote steden kan in de toekomst één van de mogelijke oplossingen bieden van het bejaardenprobleem'[163].
In 1954 was het nog de bedoeling een algemeen ziekenhuis te bouwen in de Westwijk. Dat kwam enige tijd later op een

De Oranjevaatjes haring, aangevoerd door de VL 84 Hendrika Adriana (schipper G. van der Snoek van de NV Zeevisserij-maatschappij en Haringhandel v/h A. Verboon) wordt op 6 juni 1952 aangeboden aan H.M. de Koningin.

geheel andere plek. Wel op de 'goede' plek kwamen het Shellsportpark 'Vijfsluizen' (op 22 augustus 1953 geopend door mevrouw Heusdens) en de moderne Bad- en Zweminrichting 'Het Kolpabad', een parel van een zwembad in die tijd, geopend eind 1954. Aan deze opsomming mag niet de in het Hof gebouwde nieuwe Watertoren ontbreken, alsmede een nieuw gebouw voor het Gemeentelijk Energiebedrijf.

'Vlaardingen is een stad van records. Een stad waar alles kan. Sinds de bevrijding is de bevolking gestegen van veertig- tot tweeënzestigduizend zielen. Men bouwt er duizend woningen per jaar. Er is een juweel van een stadhuis tot stand gekomen, in etappes gebouwd, omdat anders misschien voor het totaal geen toestemming zou zijn verkregen. Zestien nieuwe scholen zijn in een paar jaar tijds gebouwd. Een nieuw stadsdeel van 25.000 inwoners is ontworpen en inmiddels in uitvoering, zo groot als het Vlissingen van nu. Fabrieken van internationale bekendheid zijn uit de grond verrezen. (...) Daar de bedrijven vooral jeugdig personeel aantrekken, is de gemiddelde leeftijd hier 29 jaar. (...) Zoals de stad is, is hier de burgemeester. Jong, beweeglijk, vol plannen (die worden uitgevoerd ook!), vol energie en zin om aan te pakken.'[164]

De stad groeide jaarlijks met 2.000 tot 3.000 inwoners. De woningnood bleef daardoor hoog. Er werd veel gebouwd, maar door die sterke bevolkingsgroei liep men jarenlang achter de feiten aan. Telkenmale riep Heusdens dan ook op de woningproductie te verhogen en voort te gaan met de 'automatisering van het productieproces'. Hij sprak voor de Maatschappij voor Handel en Nijverheid over de dalende gezinsgrootte en de ouder wordende bevolking ofwel het 'bejaardenprobleem'. Mensen wilden meer ruimte in huis, meer woonvertrekken en meer comfort. Ook had de burgemeester weinig op met het gebrek aan arbeidsethos en het feit, dat de jeugd zich nauwelijks meer aangetrokken voelde tot ambachtelijke werkzaamheden. Hij riep ook op tot het verbeteren van de sociale omstandigheden en tot het attractiever maken van het werk.[165]
Op 9 juli 1956 sloeg burgemeester Heusdens de eerste paal voor het ambitieuze uitbreidingsproject 'Westwijk'. Het was het begin van het bouwen 'in grote complexen', zoals Heusdens het in zijn begeleidende speech zei.[166] Die grote complexen bestonden in de eerste fase uit de bouw van 26 zogenaamde vrije woningen en vier maal acht flats. Dat er ook rekening gehouden werd met de (nog) talrijke grote gezinnen, bewees het feit dat de grootste eengezinswoningen, die gebouwd werden, bestonden uit zes kamers 'met 11 bedden'[167].
Zo eindigde het agrarisch gebruik van dit gebied van Vlaardingen. De boeren kregen een schadeloosstelling. Dat dit beleid het juiste was, leidde Heusdens af aan het feit, dat nergens van 'paardenmiddelen' gebruik gemaakt behoefde te worden: geen onteigeningen dus. Maar een plaatselijk journalist zag het zo: 'Een uitbreidende stad is als een langzaam voortkruipend reptiel, dat onderwijl lekker zijn buikje rond eet. Zo slokt Vlaardingen gestaag stukjes van het groene polderlandschap op'.[168] Op 21 maart 1957 kon Heusdens aan de familie Broek de sleutels van de eerste opgeleverde Westwijkwoning overhandigen, gelegen aan de Kenau Hasselaarstraat. In datzelfde jaar werd het plan-Westwijk op een expositie in Berlijn met een hoofdprijs bekroond.[169]
Het Kolpabad, de Stadsgehoorzaal, de restauratie van de Visbank en veel woningbouw werden gefinancierd uit de (geheime) fondsen, die gevuld waren door Caltex en Shell. Dat Heusdens daarbij volgens het huidige inzicht wel eens langs de grenzen van wat 'kon' ging, deed aan het resultaat niets af.[170]
Naast de Westwijk ontstonden de Babberspolder en de Oostwijk, een woonwijk voor ca. 12.000 inwoners; de Westwijk en de Indische Buurt werden ontsloten, de Westlandseweg werd aangelegd, inclusief de brug over de Vlaardingse Vaart. Er verrees een nieuw politiebureau aan het Delftseveer, een nieuw station Vlaardingen-Oost inclusief een ondertunneling, het Groen van Prinstererlyceum aan de Van Hogendorplaan, de industriehal van Fontijne's machinefabriek.
Het kon Heusdens allemaal niet snel genoeg gaan. Bij de eer-

Heusdens slaat in 1956 de eerste paal van het plan Westwijk.

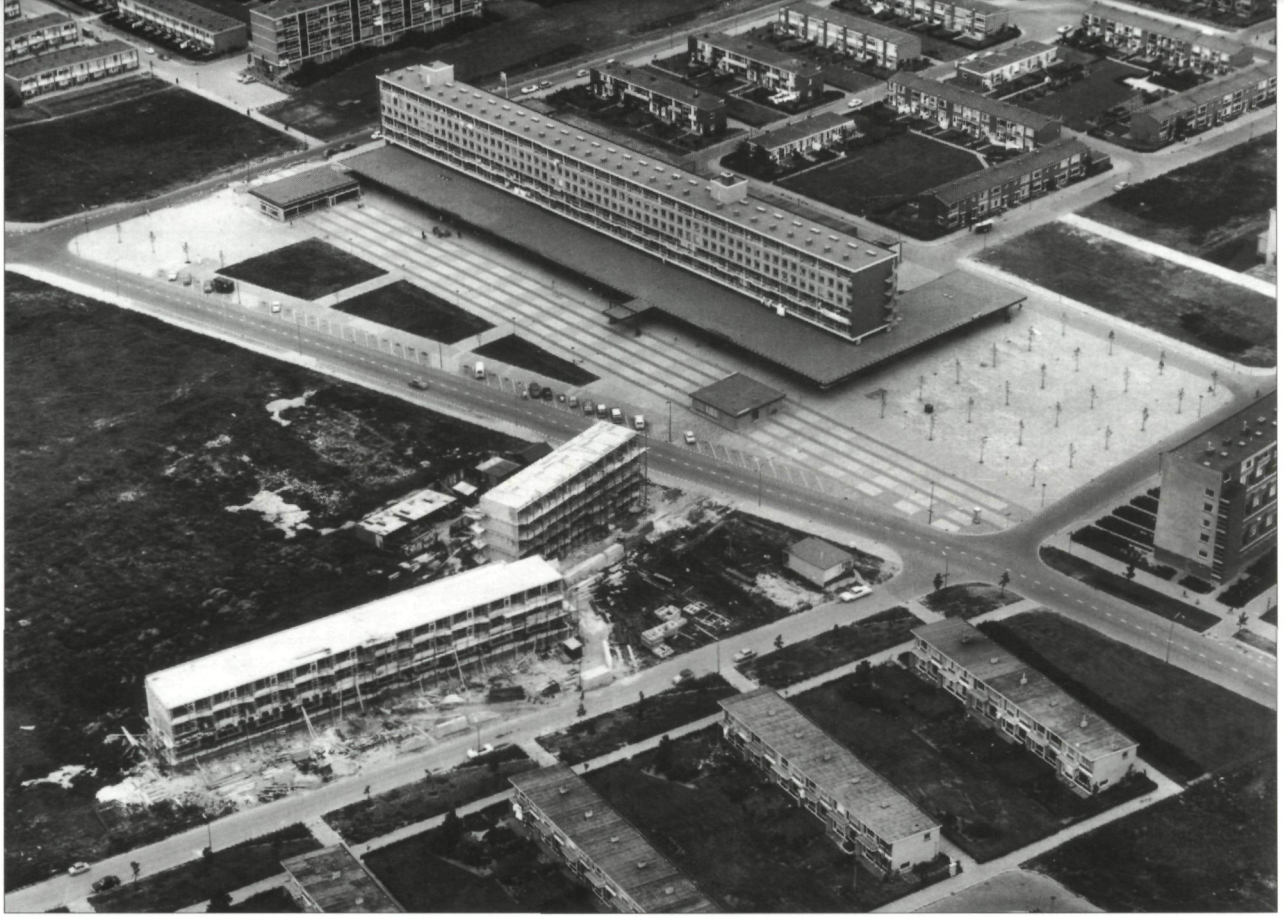

De Westwijk in wording.

ste paal van weer een gedeelte van de Westwijk, verzuchtte hij, dat er toch moderner manieren van bouwen moesten aangevat worden dan de klassieke, 'haast middeleeuwse'. Hij brak een lans voor wat later pre-fab-woningen zou gaan heten: woningen, die in de fabriek in stukjes werden gefabriceerd en die op de bouwplaats als legostukken in elkaar gezet konden worden. Dit alles geschiedde om een einde te maken aan 'de gesel van de woningellende'[171].

De Vlaardingse aanpak bleef niet onopgemerkt in binnen- en buitenland. Talloze gemeentebesturen uit andere Nederlandse gemeenten lieten zich voorlichten over Vlaardingen als 'exploderende gemeente'[172]. Jonge architecten uit Chili, Duitse en Zwitserse stedenbouwkundigen en Belgische zakenlieden kwamen op bezoek. Journalisten uit Duitsland, België en Luxemburg bezochten Vlaardingen ook, alsmede een televisieploeg uit Italië.[173] Opmerkelijk was ook, dat buitenlandse delegaties speciaal naar Vlaardingen kwamen, om te bezien hoe hier omgegaan werd met stedelijke sanering en wederopbouw. Koddig was het feit, dat Duitstaligen tijdens hun rondrit door de stad geconfronteerd werden met de Billiton-, de Riouw- en de Soenda-Allee.[174] En het Delta Hotel deed uitstekende zaken in die jaren.

De visserij was ook nog steeds een economisch belangrijke bedrijfstak in Vlaardingen. In 1953 en 1954 bereikten zowel de aanvoer als de export een in de Vlaardingse geschiedenis nog niet eerder bereikte hoogten. In dat laatste jaar exporteerde Vlaardingen voor ca. f 10 miljoen aan haring. Vlaardingen was na Scheveningen nog steeds de tweede vissersstad van Nederland.[175] Vlaggetjesdag werd in 1954 nog uitbundig gevierd en Koningin Juliana kreeg dat jaar Vlaardingse maatjes aangeboden door reder J. Kornaat. In 1952 en 1955 toog Heusdens zelf naar Majesteit, samen met reder C. van Toor. Ook bracht hij in dat laatste jaar een vaatje haring bij Prinses Wilhelmina op 't Loo. Op 22 juli 1955 werd voor het eerst sinds 30 jaar een logger in Vlaardingen te water gelaten. Hij was gebouwd op de werf 's Lands Welvaren en kreeg de naam 'Burgemeester Heusdens' en de registratietekens VL 27. Mevrouw Heusdens mocht de tewaterlating voltrekken. De burgemeester zelf 'was verheugd dat deze gebeurtenis had plaats gehad, omdat daardoor de legende werd weersproken als zou de visserij in Vlaardingen niets meer betekenen. Dit schip is het eerste van vier die vermoedelijk nog dit jaar aan de Vlaardingse vissersvloot zullen worden toegevoegd'[176]. Zei Heusdens dit tegen beter weten in? Aan het einde van dat jaar moest geconstateerd worden dat de haringvangst flink was tegengevallen. Volgens het Rotterdamse Parool ontbrak het aan elk beleid, om de haringvisserij uit het slop te halen,

om de vloot te vernieuwen en vooral om de jonge generatie nog warm te laten lopen voor deze bedrijfstak.[177] Dat was een heel ander verhaal: in 1956 was nog maar 20% van de bemanningen van VL-schepen van Vlaardingse oorsprong[178]. Toch kon Heusdens in zijn nieuwjaarsspeech van 1958 melding maken van een record aantal te water gelaten loggers in het jaar daarvoor[179] en toch ging de burgemeester met gevolg in 1962, enkele maanden voor haar overlijden, wederom naar Prinses Wilhelmina, om de koninginneharing aan te bieden. De vorstin zat bij die gelegenheid in een rolstoel, was helder van geest en werd geassisteerd door Koningin Juliana.[180]

In 1959, bij zijn 12,5-jarig jubileum als burgemeester, liet Heusdens weten dat hij dit festijn aan zich voorbij wilde laten gaan. Wel nodigde hij de lokale en regionale pers uit, om bij hem thuis een aperitief te komen nuttigen. Van de gemeenteraad kreeg de jubilerende ambtsdrager twee zilveren kandelaars. Hij ontkwam er niet aan door een selecte groep ambtenaren onder leiding van de gemeentesecretaris gefêteerd te worden.
In datzelfde jaar 1959 werd een aanvang gemaakt met de sanering van de binnenstad: ruim 1.700 woningen werden gesloopt en ca 1.600 woningen werden aanbesteed. Het werden de jaren van grootsteeds denken met grootsteedse doorbraken. Het inwonertal van Vlaardingen was sinds de Tweede Wereldoorlog inmiddels verdubbeld. Van de in 1947 geplande bouw van 6.750 woningen waren er in 1957 6.720 gerealiseerd. Heusdens maakte zich in die jaren meermalen sterk richting regering, om Vlaardingen niet te korten op het bouwvolume. Vooral midden jaren vijftig dreigde dat enkele keren. Een stad, die zo aan het ontwikkelen was, mocht niet de dupe worden van rijksbeleid. Heusdens kende en bewandelde de juiste wegen. Hij hield bij de ingebruikneming van het garagecomplex van Eigenraam aan de Dirk de Derdelaan ook een pleidooi om niet alleen maar te focussen op de nieuwbouwwijken (er werd al gesproken over de noordelijke wijken), maar ook aandacht te hebben voor andere noodzakelijke centrale voorzieningen, zoals wijkcentra, winkels (de komst van vaste winkels in de Westwijk duurde iedereen veel te lang) en de ontwikkeling van de Maasboulevard. Bij het heien van de eerste paal voor de winkelcomplexen aan de Dirk de Derdelaan en de Floris de Vijfdelaan bleek de burgemeester al zo ervaren, dat hij geen hulp nodig had: hij heide geheel zelfstandig de paal de drassige Westwijkgrond in.

De aftrap voor de Vlaardingse vakantieweken in 1953.

HARD VOOR ZICHZELF

Heusdens was een keiharde werker. Dat merkte zijn gezin ook. Zijn zoon Jasper herinnerde zich, dat zijn vader heel vaak niet thuis was. Het grote verantwoordelijkheidsgevoel en zijn gedrevenheid hadden tot onbedoeld gevolg dat Heusdens zijn gezinsleven wel eens op het tweede plan moest zetten. Jasper had daar in zijn jonge jaren last van, maar accepteerde het. Als hij thuis was, was zijn vader apentrots op zijn gezin.[181]
Theda Heusdens-Mansholt probeerde de rol van haar echtgenoot vaak over te nemen, hoewel zij zelf ook maatschappelijk zeer actief was. Zij was niet alleen de 'first lady', de vrouw van de burgemeester, maar verwierf zich in de loop der jaren ook een prominente plaats in het Vlaardingse sociaal-maatschappelijke leven. Zij had de functie van 'burgemeesterse' niet gezocht en ook zeker niet geambieerd. In het begin, verklaarde ze later, vond ze het een vreselijke baan, druk en doodvermoeiend. Ze moest er niets van hebben, dat zij, een zaal binnenlopend, meteen in het middelpunt van de belangstelling stond. Toch verzorgde zij lezingen, knipte soms linten door, doopte schepen en bezocht jubilerende echtparen. Als zij haar man na een raadsvergadering niet kwam afhalen van het stadhuis, bleef ze altijd wakker tot hij thuis kwam. 'Ik weet dat hij niet kan slapen, als hij niet eerst zijn hart heeft uitgestort. Daardoor werd het nooit voor half drie dat we in bed lagen'.[182] Door haar sociaal-maatschappelijke activiteiten was zij in al die jaren méér dan burgemeestersvrouw geworden. Zo had ze bestuurlijke functies gehad bij de padvinderij, het Centraal Genootschap Kinderuitzending, de Nederlandse Vereniging van Huisvrouwen, de Unie van Vrouwelijke Vrijwilligers en de Soroptimisten. Het gezin Heusdens werd midden jaren vijftig overigens enige tijd ondersteund door een au pair-meisje uit Frankrijk.
Wat het gezin zich niet liet afnemen waren jaarlijkse korte vakanties in Nederland tussen kerst en oud en nieuw en een jaarlijkse vakantiereis naar het buitenland: van Denemarken tot het Spaanse Calella en van Rome tot Noord-Afrika.

De burgemeester, in de jaren zestig vol verwachting in afwachting van de Goedheiligman.

Eind 1955 kwakkelde Heusdens met zijn gezondheid. Hij maakte enkele weken pas op de plaats wegens een aanval van angina. Hij begon weer (te?) snel met werken en kreeg er nog een grote taak bij.

Een charmante foto van een keepende burgemeester.

Gemeentesecretaris Van der Linden spreekt de burgemeester toe bij de viering van zijn koperen jubileum als burgervader in 1959:
'De ambtenaren zijn u zeer erkentelijk voor de prettige wijze, waarop u – in het algemeen – de zaken met hen bespreekt en uw tot het laatste woord afgeronde opdrachten geeft. Hoogstwaarschijnlijk in navolging van het werktempo dat, zoals algemeen bekend is, ten departemente heerst en u nog steeds is bijgebleven, jaagt u hen nooit op, geeft u hun altijd de gelegenheid tot rustige overweging. En u maakt hoogstens eens een opmerking in de geest van: 'Ja, nu heb ik nog iets, maar ik weet op het ogenblik niet wat, zou dat vandaag getekend kunnen worden?' Waarop eigenlijk maar één antwoord mogelijk is: 'Ja, burgemeester, ik weet ook niet wat u bedoelt, maar het is gisteren al getekend!'[183]

Begin 1957 kreeg hij een verzoek van de minister van sociale zaken, Suurhoff, of hij lid wilde worden van het College van Rijksbemiddelaars. Hij kreeg de portefeuille groot- en kleinmetaal, textiel en confectie. Twee jaar later werd hij vicevoorzitter. Toen de voorzitter van die commissie langdurig ziek werd, mocht Heusdens hem waarnemen. In die tijd was er grote sociale onrust en als waarnemend voorzitter diende Heusdens veel tijd te besteden aan de onderhandelingen met verschillende bedrijfstakken over af te sluiten CAO's. Stakingen braken uit en Heusdens was in die weken vaker in Den Haag dan in Vlaardingen. In maart 1960 zette Heusdens zijn handtekening onder een nieuwe CAO voor de bouwvak, fel belicht door vele televisielampen. Hij kwam er mee in het NTS-journaal. Het monnikenkarwei had hij als eindverantwoordelijke tot een goed einde gebracht, maar het had wel zijn tol geëist, zou later blijken.
Jan Heusdens schroomde dus niet zijn agenda goed te vullen. Hierbij dient aangetekend, dat hij zich als burgemeester bewust was dat hij representatieve taken niet uit de weg kon gaan. Dat begon al jaarlijks op de eerste dag van het nieuwe jaar. Terwijl iedereen nog 'herstelde' van de oudejaarsavond, ontving de burgemeester de Vlaardingse notabelen om 11.00 uur 's morgens op het stadhuis. De burgemeester recipieerde, de wethouders mochten als gasten aanwezig zijn. Menig ambtenaar ging met tegenzin op zo'n ochtend naar het stadhuis.[184]
Was hij in de avond uitgenodigd voor een voorstelling in de Stadsgehoorzaal, dan meldde hij Jeugdcentrum 'Triangel', dat hij gaarne de mr. Heusdensbeker (de prijs voor het winnen van een vijfkamp, waaraan Vlaardingse sociëteiten mee konden doen) uit wilde reiken, maar dat hij zich eerst om circa 23.00 uur daartoe kon melden. Na een paar jaar vond hij deze beker blijkbaar aan slijtage onderhevig: medewerker kabinetszaken Van Pelt moest maar suggesties doen voor een nieuwe wisselbeker[185]. In augustus 1954 bracht Heusdens het zelfs tot doelverdediger in het voetbalelftal van Vlaardingse bestuurders. Het dagblad *De Rotterdammer* was vol lof over de 'heldhaftige verdediging door mr. Heusdens'[186]. Hij schoot ook nog een strafschop raak in de wedstrijd tegen het elftal van de pers, zodat hij in triomf op de schouders werd weggedragen.
Hij weigerde in 1962 op zaterdag Sinterklaas op het stadhuis te ontvangen. De vijfdaagse werkweek was net ingevoerd en dat betekende: een vrije dag, ook voor een burgemeester.[187] Het jaar daarop zong de Sint met de burgemeester op het bordes 'Sinterklaas is jáááááárig'. Het was op een woensdagmiddag...
De Brandweer Vlaardingen had een aparte plek in het hart van Heusdens. Hij was formeel hoofd van de brandweer, die aanvankelijk geheel uit vrijwilligers bestond, maar vanaf 1963 een kleine beroepskern had en eerst in 1973 een beroepscommandant kreeg. Heusdens probeerde altijd op goede voet te staan met 'zijn' manschappen. Dat lukte niet altijd, zo zal later in dit verhaal blijken. De burgemeester was al die jaren 24 uur per dag hoofd van de brandweer. Menigmaal werd hij uit zijn bed gebeld, als er een bovenmaatse brand woedde in de stad. Van een explosie in de Samuel Esmeijerstraat tot een uitslaande brand in de PKD-straat, van een brand van ruw afgewerkte olie in de haven tot een verwoestende pakhuisbrand bij Leijendekker's Zakkenfabriek aan de KW-Haven, van de speelgoedwinkel van P.C. van Noort aan de Waalstraat tot de brand in de visbakkerij van Van Gelder aan de Hoogstraat.
Het was bekend dat Heusdens een liefhebber van sherry (elke middag werd een glaasje op een dienblad zijn werkkamer binnengebracht[188]), cognac en een 'jonge borrel' was. Hij dronk bij recepties steevast jus d'orange, maar insiders wisten, dat

De ontvangst van Sinterklaas in 1955. Midden achter met bril de voorzitter van de Vlaardingse Middenstandsvereniging L. Bracco Gartner.

daar een 'tic' in zat. Gedurende de loop van de receptie werd de kleur van het vocht steeds lichter[189]... Ambtenaar Franken moest bij een grote brand eens toezien hoe een Heusdens, die duidelijk te veel gedronken had, in moeizame discussie ging met de brandweercommandant. Franken wist erger te voorkomen en kon Heusdens naar buiten loodsen.[190] Als gemeentebestuurder had Heusdens soms ook moeite met de snelle daadkracht van de brandweer. Daar, waar hij graag de sanering van de binnenstad sneller zag verlopen, hoopte hij wel eens dat pandjes wat meer tijd kregen om uit te branden.[191] Over het menselijke aspect achter een brand dacht Heusdens dan blijkbaar even niet na.

Heusdens volgde de politie jaar na jaar kritisch. In de jaren vijftig moest hij regelmatig stad en land aflopen, om het korps ten opzichte van het groeiende bevolkingstal op sterkte te houden. Het was in die tijd, dat er al wijkposten werden ingericht. In 1956 schroomde Heusdens niet zich kritisch uit te laten over de korpsgeest. Organisatorische veranderingen, het al genoemde personeelstekort, fouten in het uitvoeren van nieuwe manieren van werken: Heusdens sprak er openlijk over tijdens een bijeenkomst met de korpsleden. Wellicht dat een ideeënbus verbetering kon brengen? Voorts moesten politiemensen reorganisaties, overplaatsingen en gedwongen verhuizingen 'sportief opvatten'. En: 'niet alleen kankeren, ook opbouwende kritiek[192]' hoorde de burgemeester graag. Enig paternalisme was wel te proeven in dit soort speeches van Heusdens.[193] Overigens paste dit volkomen in de tijd. Met zijn korpschefs kon Heusdens altijd goed opschieten. Hij was formeel de hiërarchische baas, maar hij gaf zijn politiechefs altijd alle ruimte om een eigen beleid te voeren. Dit kon Heusdens alleen doen, omdat hij een absoluut vertrouwen had in de opeenvolgende politiefunctionarissen.

Maar de drukke agenda: eerste palen slaan, exposities openen, linten doorknippen, wilde eenden in ontvangst nemen (ter consumptie), pijltjes gooien in buurthuis De Haven, uitvoeringen bijwonen (soms 'plichtavonden', volgens Heusdens[194]) en aubades aanhoren, naast de zware taak voor het College van Rijksbemiddelaars en de wettelijke taken als burgemeester, eisten ook zijn tol. In 1960 kreeg Jan Heusdens zijn grote waarschuwing.

In juni 1960 maakte hij, samen met wethouder Teun de Bruijn, een oriëntatiereis naar Berlijn, om daar een nieuw type hoogbouw in het Hansa-Viertel te bezichtigen, dat als voorbeeld gebruikt zou kunnen worden in de Westwijk. Vanuit Berlijn zouden de beide heren doorvliegen naar Stockholm, waar ze moderne winkelbouw wilden bestuderen. In Berlijn werd Heusdens – vroeg naar bed gegaan om de volgende ochtend in alle vroegte naar Zweden te kunnen vliegen – getroffen door een zwaar hartinfarct, een coronair-trombose. Dit infarct was duidelijk de tol voor Heusdens' jarenlange inzet voor Vlaardingen. Wellicht werd de ziekte ook bevorderd door het feit, dat vooral in die jaren de spanningen in het college soms hoog opliepen. Vooral wethouder Teun de Bruijn en Heusdens konden elkaars bloed soms wel drinken, hoewel ze ook wederzijdse waardering voor elkaar koesterden.[195] Heusdens had wel zijn ontspanning tijdens zijn vele reizen, hij tenniste verdienstelijk en biljartte nu en dan. Maar hij had al die jaren maar één energieslorpende hobby gehad en dat was Vlaardingen. Bovendien zorgde zijn functie ervoor, dat hij er een Bourgondische levenswijze op na moest houden. Het was een hard gelag voor de energieke 50-jarige, die zich veel te jong voelde om het rustiger aan te gaan doen. Zijn vrouw, zoon en broer spoedden zich naar het Berlijnse ziekenhuis en zodra Heusdens enigszins mobiel bleek te zijn, werd hij samen met hen per vliegtuig gerepatrieerd naar Nederland. 'Mijn vader kreeg een opdonder'[196], aldus zoon Jasper.

Een maandenlange revalidatie, eerst in het Anthoniusziekenhuis in Utrecht, later op de Veluwe, volgde. Eenmaal terug in Vlaardingen werd hij sterk 'uit de wind' gehouden. Bezoek mocht hij nauwelijks ontvangen, opdat hij zich niet al te vlug weer met van alles zou gaan bemoeien. Zijn echtgenote nam veel van zijn representatieve taken over. Toch bleek hij al gauw beslist niet van plan het rustiger aan te gaan doen. Half augustus nam Heusdens zijn intrek in het Delta Hotel, waarna hij op 22 augustus 1960 zijn nieuwe ambtswoning in gebruik kon nemen.

Vlaggetjesdag 1962 werd groots gevierd. Heusdens had de neef van zijn vrouw, Sicco Mansholt, voorzitter van de EEG, alle ambassadeurs van de EEG-landen en commissarissen van de Koningin uitgenodigd. Het was een overladen programma. De gasten kregen een diner aangeboden in de Harmonie. Buiten stormde het en terwijl men aanzat aan het diner kreeg de wind vat op de ventilatiekanalen van de Harmonie, zodat er een fijn zwart stof over de aanwezigen, hun borden en het eten neerdwarrelde. De toenmalige commissaris van de Koningin, Klaasesz, en Heusdens mochten elkaar niet zo. Terwijl Heusdens steeds wanhopiger om zich heen keek, sprak de commissaris op luide, geaffecteerde toon: 'Mijnheer de burgemeester, ik geloof dat u wel eens wat meer aandacht mag besteden aan het onderhoud van dit gebouw'. De rest van het diner verliep in een koele sfeer...[197]

In november mocht hij zijn werkzaamheden voor twee uur per dag hervatten. In het tweede kwartaal van 1961 lieten de doktoren de belemmerende teugels vieren: de burgemeester kon weer aan de gang. In maart 1962 werd hem wederom de wacht aangezegd en moest hij enige weken rust houden. Vaak had hij in de jaren daarna bij spanningen een druk op de borst, maar Heusdens liet zich daardoor niet afschrikken. Zijn enige rem bleek vaak zijn vrouw Theda te zijn. Zij was een nuchtere Groningse die altijd met beide benen op de grond stond. Zij was degene die Jan Heusdens af en toe tot de orde moest roepen. Alleen, hij luisterde er niet vaak naar.
Theda en Jan Heusdens hadden desalniettemin een goed, hecht huwelijk[198]. Bij officiële gebeurtenissen vergezelden ze elkaar. Het was ondenkbaar dat de burgemeester alleen naar een 60-jarig huwelijksfeest zou gaan. Toch hield Theda Heusdens absoluut niet van die openbare optredens, van vooraan staan. Zij deed het, omdat ze inderdaad die 'first lady' wilde zijn, niet voor zichzelf, maar als steun voor haar echtgenoot.[199]

Theda Heusdens-Mansholt opent de Bazar van de Brandweerlieden in 1955.

AMBTSWONING EN OFFICIER

Rond 1900 werd aan het Verploegh Chasséplein een ambtswoning voor de gelijknamige burgemeester gebouwd. Toen burgemeester Siezen zijn werkzaamheden in Vlaardingen begon in 1938, weigerde hij te verhuizen naar dat bewuste pand: volgens Siezen was het door zijn grootte praktisch niet te bewonen. En – zoals boven reeds vermeld – was de ambtswoning in Vlaardinger-Ambacht in 1941, na het opheffen van de gemeente, verkocht.
In de tweede helft van de jaren vijftig kwam de discussie over een nieuwe ambtswoning weer bovendrijven.

'Zeer geachte Heusdens,
Het was zeer bepaald een unieke verrassing, toen ik (...) thuiskomend het op afstand zo bekende vaatje *(haring-JACM)* nu zo dichtbij zag staan. (...) Het openen ervan vereist blijkbaar vakmanschap, dat heb ik met gemengde gevoelens mogen ervaren. Want na enig heen en weer rollen bespoot een kleurige straal de wijde omtrek met een eigenaardig bruin en verspreidde een geur als vertoefden we in een oude vissershaven.'[200]

'Als één keer wel iets kan, betekent dit nog niet, dat alles altijd kan'.[201] Deze wijze woorden sprak AR-gemeenteraadslid Hoogerwerf bij het raadsdebat over het fenomeen 'ambtswoning'. Al in 1957 was er een voorbereidend krediet door de raad gevoteerd, om te onderzoeken of een ambtswoning haalbaar zou zijn. De raad vond toch wel, dat de toenmalige behuizing van het burgemeestersgezin (de bovenwoning aan de Schiedamseweg) onder de maat was, een burgemeester onwaardig en zeker niet representatief. Bovendien had de familie Heusdens steeds vaker te maken met veel lawaai in de omgeving. Het theater draaide op volle toeren en in hun buurt waren talrijke cafés hoorbaar aanwezig.
Voordat het krediet voor het bestekklaar maken van het bouwplan 'door de raad' was, had zich over dit fenomeen een pittige discussie ontsponnen. Allereerst stond de plaats aan het water van de Nieuwe Maas ter discussie. Ook de grootte van de woning baarde zorgen. Het gezin Heusdens had één kind, waarbij het waarschijnlijk wel zou blijven. Wat te doen met een volgende burgemeester met een groot gezin? En wat te denken van andere woonwensen van toekomstige burgemeesters? Met 23 voor en 6 stemmen tegen kon de architect toch aan de slag.
In november 1958 was het tijd om – op basis van de plannen van architect E.H. Fledderus uit Rotterdam – tot aanbesteding over te gaan. Het college vroeg de raad in te stemmen met een investeringskrediet van f 154.113 voor een ruime,

Een taart voor het in 1968 jubilerende bruidspaar Doorduin-Boot.

representatieve woning, die gebouwd zou moeten worden aan de Maasboulevard, pal naast het Delta Hotel. En dat vond de raad veel geld, zeker in die tijd, waarin het rijk kampte met grote begrotingstekorten en waarin het bouwen van een woningwetwoning slechts ca. f 16.500 kostte. Het adagium in die dagen was: er is een periode van bestedingsbeperking, dus niet investeren in zaken, die niet strikt noodzakelijk zijn. De liberale fractie zette de inhoudelijke discussie van het jaar daarvoor voort door te stipuleren, dat het hebben van een ambtswoning een burgemeester aardig zou beperken in zijn woonwensen. Er wás immers een woning voorhanden.
Architect Fledderus en aannemer Woudenberg kwamen in de loop van 1959 tot de ontdekking dat het beoogde krediet te weinig was om alle plannen te verwezenlijken. De plattegrond van de woning werd vereenvoudigd en toen leek het wel te kunnen.
Op 2 november 1959 mocht de 16-jarige Jasper de eerste paal

Officiële overdracht van de sleutels van de ambtswoning aan de Maasboulevard aan een nog herstellende Heusdens en zijn vrouw.

slaan voor de woning van zijn ouders. In de zomer van 1960 werd de bouw van de burgemeesterswoning voltooid. Omdat Heusdens nog herstellende was van zijn hartaanval, overhandigde loco-burgemeester Van Minnen hem de sleutel van de woning tijdens een sobere plechtigheid op – zoals boven al vermeld – 22 augustus 1960.
Er waren ook tegenstanders binnen Vlaardingen, die negatieve geluiden over de ambtswoning lieten horen: 'Godallemachtig, wat een mooie bungalow geeft hij zichzelf'[202].
De situering van deze woning (tegenover de toen nog stinkende raffinaderijen van Shell en Caltex) deerde de familie Heusdens niet: 'Liever stank mét een uitzicht, dan stank zonder uitzicht', placht Heusdens te zeggen[203]. Gek genoeg verklaarde hij ooit, dat hij meer last had van de schittering van het water dan van de stank.[204] Hij moest er wel aan wennen dat hij 's avonds tegen het helverlichte woord 'Shell' moest aankijken, vooral als de 'S' uitviel, want dan las Heusdens 'hell', 'hetgeen overigens een dankbaar gespreksonderwerp was voor mijn gasten'[205]. Een oud-directeur van Sunlight verwoordde het in een PS aldus: 'Ik hoop dat de toeter van de Sunlight U niet te veel ongemak zal aandoen, om 7.05-7.15-9.00-9.15-12.00-13.00-17.00 uur en eventueel nog 'n paar keer 's avonds. Eén ding van voordeel: we stinken niet!' Heusdens PS-te terug: 'Uw PS is mij niet geheel duidelijk: de toeter van de Sunlight is inderdaad niet geruisloos, maar de fabricage van Omo niet geheel reukloos.'[206] Toen commissaris van de Koningin mr. Kesper tijdens een boottocht langs de woning voer, merkte hij op: 'Daar schijnt een burgemeester in de stank te wonen'. Heusdens reageerde gevat: 'Als goed burgemeester sta ik vooraan, waar er stank is. Zo kan je je burger snel waarschuwen'[207].
De oplevering van de ambtswoning was meteen de opmaat voor de verdere ontwikkeling van het project Maasboulevard. Bij de eerste paal had wethouder Van Minnen Heusdens in het zonnetje gezet: 'Deze woning is u van harte gegund, burgemeester, want als er één man is, die hard heeft gewerkt voor de ontwikkeling van Vlaardingen, dan bent u het.'[208]
Die waardering liet ook Hare Majesteit merken. In 1962 werd Jan Heusdens benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. De parafernalia werden hem tijdens een routinegesprek met de commissaris van de Koningin Klaasesz door laatstgenoemde toegeschoven met de woorden: 'Oh ja, de koningin heeft je nog benoemd tot Officier in de Oranje-Nassau'. Heusdens kon in zijn verbijstering niets anders zeggen dan 'Dank je wel'. Had dat nu niet anders gekund?[209] Hij maakte er later een opmerking over tegen de chef van het kabinet van de commissaris. Volgende onderscheidingen werden uitgereikt tijdens een min of meer officiële gebeurtenis...[210] Overigens vond Heusdens het predikaat 'officier' maar magertjes. Teruggekeerd in Vlaardingen wilde hij van felicitaties dan ook niets weten.[211]

Heusdens hield zijn privéleven strikt gescheiden van zijn zakelijke besognes. Het kwam dan ook zelden voor, dat hij

collega-bestuurders of ambtenaren bij hem thuis uitnodigde. Hij werkte wel eens thuis en kon dan wel op afroep één van zijn topambtenaren verwachten. Piet Franken herinnerde zich zo'n bezoek. Hij kreeg een kopje thee aangeboden. Heusdens riep zijn vrouw en zei: 'Dat theezakje van vanmorgen kan je nog wel gebruiken. Dat heeft nog maar in één kopje gezeten'. Een wonderlijke gastvrijheid, maar ja, het was natuurlijk ook maar een ambtenaar, die zijn plaats moest weten.[212] Veel royaler ging het eraan toe, als Jan en Theda zakelijke relaties thuis ontvingen. Er werd geluncht, gedineerd en gedanst.[213] Heusdens was ook vaak bereid 'moeite' voor iemand te doen: een goed woordje voor snellere huisvesting, een aanbeveling voor een sollicitatie. Hij gebruikte zijn netwerk uitstekend. Vele 'amice-brieven' gingen regelmatig de deur uit.[214] Zo benaderde hij minister Kan, om aandacht te vragen voor het steeds maar uitblijvende besluit over de financiering van de nieuwbouw van het stadhuis en het politiebureau: 'Ik heb sterk het gevoel dat ik tegen een dot watten druk, welke geen weerstand biedt.'[215] Zeer opmerkelijk was de brief die Heusdens naar niet minder dan de president-directeur van de Nederlandse Spoorwegen stuurde, om te klagen over het feit, dat de spoorbomen in het centrum zo vroeg werden gesloten. Men moest minuten wachten tot de trein kwam, zodat velen vaak het oversteekveer misten...[216]

Op 17 mei 1968 was de burgemeester één dag ambtenaar van de burgerlijke stand. Hij mocht het huwelijk sluiten van zijn zoon Jasper, die die dag trouwde met 'mejuffrouw M.H. Soeteman'[217]. Bij die gelegenheid verklaarde vader Heusdens dat het voor de eerste en tevens laatste maal was dat hij deze functie zou bekleden. 'Ik hoop van harte dat deze eenmaligheid ook voor jullie geldt'[218], zei hij tot het bruidspaar.

DE REGIO

Er gebeurde meer rondom de Nieuwe Maas. Het boterde niet tussen Schiedam en Vlaardingen. Van beide kanten was behoefte aan meer samenwerking voor de strijd tegen het grote Rotterdam, maar de verhoudingen waren daarvoor te gespannen. De Schiedamse raad was er telkenjare in meerderheid van overtuigd dat Vlaardingen niet mét, maar ten koste van Schiedam zou willen samenwerken op het gebied van bijvoorbeeld verkeersontsluitingen en woningbouw. Rond het vernieuwen van de Vijfsluizerbrug liepen de irritaties vaak hoog op. Heusdens moest een keer – zeer tegen zijn zin – verantwoording aan de Vlaardingse gemeenteraad afleggen over 'bijzonder onaangename besprekingen'[219] met Schiedamse collegeleden, die blijkbaar hoog van de toren bliezen. Hij moest bij zo'n gelegenheid waarschijnlijk schouderophalend teruggekeerd zijn naar zijn werkkamer. Eind 1955 begon Vlaardingen samen met Maasland en Maassluis met de ontwikkeling van een streekplan.

In 1958 trad een college aan met de wethouders De Bruijn en Walstra (PvdA), Van Minnen (CHU) en Weststrate (AR). Dit college presenteerde in datzelfde jaar een nieuwe visie op de toekomst van de stad tot 1965, naar aanleiding van uitgebrachte studies van het rijk en de provincie over de 'Randstad en Delta'[220]. Heusdens was uiterst kritisch over dit rapport, onder andere in een rede voor de Vereniging van Nederlandse Gemeenten op 12 november 1958. In 1958 liep het gemeentelijke overleg over samenwerking in het Waterweggebied feitelijk vast. Heusdens vreesde volledige 'verkitting' van de Randstad: het aaneengroeien van de grote steden tot één grote metropool en het volbouwen en industrialiseren van Voorne en Putten, waar een nieuwe stad, 'Deltastad' was geprojecteerd. Deze plannen benauwden de burgemeester en hij sprak dat ook meermalen tijdens openbare optredens uit. 'Als men in dit gewest op deze wijze tot het jaar 2000 zou voortgaan, betekent zulks, dat vrijwel alle bestaande gemeenten *(in Zuid-Holland – JACM)* alsdan hun maximumcapaciteit zouden hebben bereikt.' Het ware beter – aldus Heusdens – om de grote expansie af te leiden richten Zeeland (het Sloegebied) en West-Brabant.[221] De Brielse Maas moest volgens hem de zuidelijke begrenzing van de industrialisatie blijven. 'Rotterdam mag zijn havens en industrieterreinen van mij uitbreiden tot diep in de Noordzee, wat mij betreft tot ze Engeland kunnen zien, maar niet naar het zuiden. Jaren geleden was er op Tiengemeten al een stad ontworpen voor vierhonderdduizend inwoners en nu wordt er druk gepraat over een kanaal dwars door Voorne en Putten. (...) Aan die expansiedrift naar het zuiden dienen wij paal en perk te stellen, anders springen we haasje over van het ene eiland naar het andere en is dit deel van ons land in het jaar 2000 één grote metropool, waaruit voor rust en ontspanning nauwelijks nog te vluchten is'[222]. Overigens bleek hieruit dat de industriële expansie van Vlaardingen ook zijn grenzen kende. Op termijn leek Vlaardingen het inderdaad te moeten afleggen tegen de revolutionaire

Het Deltahotel met links daarvan de ambtswoning van de burgemeester.

Rotterdamse plannen, voor wat later bekend zou worden als de Maasvlakte. De Vlaardingse havens gingen steeds meer onderdeel uitmaken van de havenagglomeratie 'Groot Rotterdam'.
Een grote verdienste van Heusdens was onder andere, dat hij zijn mening nooit liet begrenzen door de Vlaardingse gemeentegrenzen. Het college had kort na zijn aantreden een werkbezoek gebracht aan Londen en omgeving, om zich op de hoogte te stellen van de manier, waarop de Engelsen omgingen met grote stadsuitbreidingsprojecten. Ook verscheen in 1959 het 'Rapport inzake de beginselen van intercommunale samenwerking op het gebied van de ruimtelijke ordening in het Nieuwe Waterweggebied'. Dit rapport pleitte voor verregaande samenwerking tussen de Rijnmondgemeenten (en ook voor de bebouwing van de Broekpolder).[223] In zijn nieuwjaarsrede waarschuwde Heusdens voor een te grote invloed van de gemeente Rotterdam op het Rijnmondgebied. Hij bekritiseerde zijn Rotterdamse collega Van Walsum, die gemeenten waarschuwde vooral niet tegen de Rotterdamse plannen te zijn. Rotterdam had het plan de regering te verzoeken de havengebieden (inclusief Botlek en Europoort) te annexeren.[224] Vlaardingen bouwde ook gedeeltelijk voor gezinnen die in Rotterdam te klein woonden. Het was Heusdens lange tijd een doorn in het oog, dat de financiële risico's bij Vlaardingen lagen en dat Rotterdam nauwelijks bereid was hierin toeschietelijk te zijn.

Een gedeelte van het College van Burgemeester en Wethouders in 1966: wethouder T. de Bruijn, Heusdens, gemeentesecretaris A. Kranenburg en wethouder E.P. van der Veen.

Tijdens de inauguratie van de nieuwe gemeenteraad in 1962 hield de burgemeester opnieuw een pleidooi voor een nieuwe bestuurslaag 'Rijnmond'. De afzonderlijke gemeenten konden niet alles meer zelf en moesten dat ook niet meer willen. Het eerste wetsontwerp van de regering werd door Rotterdam van tafel geveegd. In datzelfde jaar publiceerde hij een open brief in de regionale pers, waarin hij wederom felle kritiek had op de houding van Rotterdam en zijn burgemeester Van Walsum inzake nauwere samenwerking. De Rotterdamse verwijten dat andere regiogemeenten die nauwere samenwerking frustreerden, schoten bij Heusdens in het verkeerde keelgat. De burgemeester van Rotterdam moest bovendien ambtshalve voorzitter van de Rijnmondraad worden, of de regiogemeenten dat nu wilden of niet. Deze hautaine houding van Rotterdam veroorzaakte eerder annexatie dan integratie, volgens Heusdens. 'De strijd wordt aangebonden met een argumentering en accentuering die zich verwijderd heeft van de werkelijkheid. Diegenen, die onder integratie identificatie met de belangen van Rotterdam verstaan, zullen het met Rotterdams burgemeester roerend eens zijn.' Rijnmond moest niet de oplossing voor Rotterdamse problemen worden, maar voor alle problemen in de gehele regio.[225] In een adres aan de Tweede Kamer bepleitte het Vlaardingse gemeentebestuur, dat de leden van het bestuur van 'Rijnmond' rechtstreeks gekozen zouden moeten worden. Mede door dit initiatief is dat uiteindelijk ook vastgelegd in de randvoorwaarden. De jurist Heusdens liet zich zo van zijn beste kant zien. Uiteindelijk werden in 1965 toch de handtekeningen gezet voor wat het 'Openbaar Lichaam Rijnmond' zou gaan heten. Heusdens zelf vond dat regionale samenwerking voorzichtig langs de wegen van geleidelijkheid moest worden bewandeld. 'Samenwerken, niet samensmelten' en 'verkennen en aftasten' waren de richtinggevende woorden[226], want aan de andere kant pleitte hij tijdens zijn nieuwjaarsrede van 3 januari 1963 voor meer 'speelruimte' voor gemeenten ten opzichte van een rijksoverheid, die steeds centralistischer ging denken en werken.[227] De jaren daarna zouden velen (ook Heusdens) regelmatig waarschuwen voor de grijpgrage vingers van het grote Rotterdam. Hij had daar overigens zelf ook belang bij: Heusdens was hoofd van de politie en brandweer in Vlaardingen en dat wilde hij blijven ook.[228]
Het Openbaar Lichaam Rijnmond werd geboren onder slecht gesternte en zou daarvan altijd last houden. In 1967 probeerde Heusdens tijdens een I.U.L.A.-congres in Stockholm de zegeningen van de nieuwe bestuurslaag uit te leggen.

Heusdens over gewestvorming in Rijnmond:
'Ik ben daar een fel tegenstander van. Je geeft iets prijs wat onvoldoende bestudeerd is en met vage termen aangeduid wordt. De burgerij komt veel te ver van het bestuurlijk apparaat af te staan. Het gemeentebestuur moet juist dicht bij de bevolking staan. Nee, ik ben een fel tegenstander'.[229]

HET VERKEER RUIM BAAN

Werkgelegenheid, wonen en recreatie waren voor het college de belangrijkste onderwerpen. Over werkgelegenheid hoefde het college zich echter voorlopig nauwelijks zorgen te maken. In 1960 waren er welgeteld 212 werklozen in het ressort van de Kamer van Koophandel; dat is een percentage van 0,3% van de beroepsbevolking.[230] In november 1961 was dat aantal zelfs gezakt naar 54 personen.[231] Er was een uiterst overspannen arbeidsmarkt, maar die werd in de jaren daarna opgevangen door de toenemende stroom 'gastarbeiders'. In de toekomststudie van het college werd een pleidooi gehouden voor versnelde woningbouwprojecten (een groei naar uiteindelijk 155.000 inwoners door onder andere ontsluiting van de 'Noord-Oostwijk', het latere Holy, Hoogkamer en Zuidbuurt), verdergaande industrialisatie, nieuwe verkeersaders (de verbreding van de A20, de doortrekking van de A4 [sic!], de Beneluxtunnel, de 'Verlengde Doenkade' ten noorden van Vlaardingen met de aansluitende Blankenburgtunnel) en – wederom – verdere sanering van de binnenstad. Deze maatregelen zouden meer arbeidskrachten naar de Waterweg moeten lokken.

In 1958 publiceerde Rijkswaterstaat een vele jaren omvattend rijkswegenplan. Onderdeel van dat plan was de aanleg rond 1980 van een tunnel onder de Nieuwe Maas als onderdeel van de zogenaamde Zoomweg, die Amsterdam met Antwerpen moest gaan verbinden. Heusdens, gesteund door de toenmalige directeur van de Shell, Jan Willem Ernste, was ervan overtuigd dat die aanleg veel te laat zou komen. De verkeersontwikkelingen van eind jaren vijftig vroegen om een drastische en vooral snelle aanpak van deze problematiek. Het rijk was aanvankelijk van plan in 1980 te starten met de aanleg van een tunnel in de buurt van Vlaardingen/Schiedam.

De entree van de in 1967 net geopende Beneluxtunnel.

Heusdens tijdens zijn nieuwjaarsrede op 3 januari 1968:
'Zo neemt men aan dat in het jaar 2000 500.000 à 600.000 voertuigen per etmaal de rivier zullen kruisen. Relateert men dit aantal aan het begrip rijstroken (12.500 per strook), dan zullen er in 2000 circa 40 rijstroken nodig zijn. (...) De oeververbindingen zijn dan als volgt bedacht (van oost naar west): Van Brienenoordbrug, Willemstunnel, Maastunnel, Beneluxtunnel (verbreed), Blankenburgtunnel en Europoorttunnel, in totaal 40 rijstroken. (...) Dames en heren, uit het bovenstaande tekenen zich de contouren van Vlaardingen af in het jaar 2000 met circa 130.000 inwoners. Holy en de Broekpolder zullen zijn gebouwd, (...) de binnenstad zal zijn gesaneerd en gereconstrueerd, terwijl een ruime keuze uit oeververbindingen mogelijk is'[232].

Heusdens vond dat, gezien de verkeersomstandigheden eind jaren vijftig, veel te laat. De tunnel moest er veel sneller komen, om verkeerscongesties te voorkomen. Heusdens nam het initiatief door het oprichten van een voorbereidingscomité, een samenwerking tussen Rijkswaterstaat, de gemeenten Schiedam, Vlaardingen en Rotterdam en van de Ministerie van Verkeer en van Financiën. Het realiseren van dit prestigieuze project zou één van Heusdens grootste prestaties worden. In 1962 werd in Den Haag de NV Beneluxtunnel opgericht; Heusdens werd (honorair) president-commissaris. Het toenmalige hoofd juridische en kabinetszaken, mr. P.C. Franken, trad gedeeltelijk in dienst van de NV. De wethouders waren in eerste instantie redelijk sceptisch over het slagen van de onderneming. Zij vonden dat Franken de werkzaamheden maar in eigen tijd moest gaan doen. Gelukkig werd er toen nog niet 'tijdgeschreven'.[233] De NV moest ervoor zorgen dat de tunnel met particuliere financiering aangelegd kon worden. De grootste lening uit de geschiedenis van het Nederlandse particuliere bedrijfsleven (f 85 miljoen) moest bekrachtigd worden met maar liefst 1.800 handtekeningen. Uiteindelijk wist de NV een kwart miljard gulden bij elkaar te schrapen voor de bouw van de tunnel, de op- en afritten en een gedeelte van de toevoerwegen. Om een gedeelte van dat geld terug te verdienen werd in de eerste jaren van zijn bestaan tol (f 1,- per auto) geheven. Vrijwel alle grote industrieën van de agglomeratie investeerden in het bouwwerk. De bouw startte formeel in juni 1963 en reeds in juni 1967 werd het kunstwerk door H.M. Koningin Juliana geopend, in aanwezigheid van de minister van verkeer en waterstaat, de commissaris

van de Koningin en burgemeesters uit vele omliggende gemeenten. Het moet voor Heusdens weer een onvergetelijk moment zijn geweest.

Uit het draaiboek van de opening van de Beneluxtunnel: 'Voor de ontvangst van H.M. de Koningin is een speciale kamer in gereedheid gebracht waar Zij zich bij aankomst kan terugtrekken. Voor H.M. de Koningin en een klein gezelschap zal een afzonderlijke tafel in het eetgedeelte gereserveerd staan. (...) In de Harmonie is een kamer in gereedheid gebracht waar Zij zich even kan ophouden (...) Na aankomst aan het Delta Hotel begeeft H.M. de Koningin zich naar een voor Haar gereserveerde kamer. De echtgenote van de President-Commissaris (mw Heusdens-JACM) is tot Haar beschikking. (...) H.M. de Koningin zal in de gelegenheid worden gesteld in Haar kamer iets te gebruiken. Voor Haar zijn sigaretten van het merk Chesterfield en Lucky Strike aanwezig.'[234]

Majesteit nippend aan een wit wijntje en genietend van een sigaret bij de opening van de Beneluxtunnel.

Het was de kroon op het werk van Heusdens, dat door de krachtsinspanning van zeer velen in een jarenlange arbeid was verricht. Rijkswaterstaat moest toen nog wel de verschillende aansluitende wegen afbouwen. Ruim 40 jaar daarna bestaat één van die wegen nog steeds slechts als dijklichaam. Ook nog niet aangelegd zijn (waar Heusdens er ook groot voorstander van was ze wél te bouwen) de noordelijke randweg 'boven' Holy met aansluiting op de Blankenburgtunnel tussen Maassluis en Rozenburg met een vierde Vlaardings NS-station, de Willemstunnel in het centrum van Rotterdam en een spoortunnel naast de Beneluxtunnel.
In het voorjaar van 1966 vertrok het echtpaar Heusdens op vakantie naar Italië. Heusdens onderbrak zijn reces enige dagen 'om een bepaald object te bekijken, dat voor de bouw van de Beneluxtunnel van belang is', zo schreef hij de commissaris van de Koningin in Zuid-Holland[235].
Met enige moeite kon de Vlaardingse gemeenteraad instemmen met een grenswijziging: de Beneluxtunnel ging geheel naar Schiedams grondgebied. Eigenlijk was de tunnel immers van oorsprong een Vlaardings (lees: Heusdens') speeltje. Het was daarom in de ogen van de Vlaardingers onbegrijpelijk, dat Schiedam nu met de eer mocht gaan strijken.

Heusdens in zijn nieuwjaarstoespraak van 5 januari 1967:
'Besturen is het zoeken van de juiste weg tussen de scilla[236] van de plannen en de charybdis van de uitvoering.
De scilla van de plannen: goede plannen moeten worden opgesteld met de ernstige wil deze plannen te realiseren, hetgeen inhoudt dat bij het eerste en geringste niet van dergelijke plannen mag worden afgeweken.
De charybdis van de uitvoering: het is zo verleidelijk alle plannen tegelijk en ineens uit te voeren. Het doet mij denken aan een vrouw in de schoonmaaktijd. Als zij het huis van de kelder tot en met de zolder tegelijk aanpakt, is dit huis één grote wanorde. De na gedane arbeid thuis komende man kan nergens zijn zoete rust vinden.'[237]

STADSONTWIKKELING?

Op basis van het bovengenoemde meerjarenplan begon een nieuw college na de verkiezingen op 2 september 1962 aan zijn karwei. Heusdens had als wethouders de heren H.K. van Minnen en M.H.L. Weststrate (beiden Protestants-Christelijke Groep – PCG) en Teun de Bruijn en G. Walstra (PvdA). Dit stevige college had woningbouw, stadssanering en verkeersmaatregelen centraal staan en zou daarmee ook de geschiedenis ingaan als het stadsbestuur (in de persoon van Teun de Bruijn), dat – geheel conform de normen van die tijd – als een bulldozer door Vlaardingen zou gaan: de Afrikaanderbuurt ging plat en de eerste aanzet voor de beruchte Liesvelddoorbraak kwam op de tekentafels. Onder het mom van aanpassing en modernisering werden grote verkeersverbindingen uit de vier windstreken ontworpen. Een doorbraak vanaf de Oude Havenbrug richting Joubertstraat werd noodzakelijk geacht, zodat obstakels aan de Westhavenplaats en de Hoogstraat moesten verdwijnen. Door de zo ontstane bres in de bebouwing verscheen hoog boven het Liesveld-winkelcentrum (eerste winkelstrip geopend op 13 maart 1959) een 'snelweg', die aanvankelijk ook dwars door de Afrikaanderwijk zou moeten worden doorgetrokken. Volgens Heusdens was dit Liesveldviaduct de grootste aanwinst voor de binnenstad in jaren. 'Dit viaduct haalt de monotonie uit het stadsbeeld en verlevendigt het geheel.'[238] Later werd een lus geprojecteerd om het viaduct aan te laten sluiten aan de De Wetstraat. De lus zou er nooit komen. Het viaduct 'liep dood' tegen de huizen van de Markgraaflaan, hetgeen Heusdens betreurde. Zo was de

omvorming van het centrum van Vlaardingen tot een moderne metropool niet af. 'Maar misschien ligt voor toekomstige bestuurders – als de stad naar haar uiteindelijke voltooiing groeit en daarmede de tweede fase van de binnenstad in ontwikkeling is – er wellicht de theoretische kans de oprit van het viaduct op niveau voort te zetten tot over de Burgemeester Pruissingel.'[239]
De voltooiing van het Liesveld-winkelcentrum trok veel aandacht in binnen- en buitenland. De eerste jaren werd het Vlaardingse gemeentebestuur overstelpt met verzoeken voor ontvangsten, uitleg en rondleidingen. Het Belgische ministerie van middenstand schreef de burgemeester na een bezoek aan Vlaardingen: 'Het is duidelijk dat een bezoek aan het winkelcentrum van Vlaardingen en de nieuwe woonwijk Liesveld noodzakelijk is, wil men een overzicht hebben van de winkelcentra in Nederland.'[240] Zo bezocht de Zuid-Koreaanse minister van bouwnijverheid Chun Ye Yong in februari 1966 acht Europese landen, waaronder Nederland. En dus was hij nieuwsgierig naar de stedenbouwkundige ontwikkelingen in de binnenstad van Vlaardingen, met name naar het aanzicht van het Liesveld en de opzet van de Westwijk. Als cadeau ontving Heusdens een Koreaanse 'Kakemono', een verticale rolschildering, als 'token present'.[241] Zijn er stadsuitbreidingen in Seoel, die sterk doen denken aan de Westwijk?

Burgemeester Heusdens tijdens de opening van het winkelcentrum Liesveld op 8 november 1963:
'Dames en heren, een nieuw stadscentrum, niet om daarmede door en voor deze, onze generatie een soort monument op te richten voor hen die na ons komen en daarmede een soort tastbaar bewijs van durf, verbeeldingskracht en doorzettingsvermogen te geven.
Neen, dames en heren, een nieuw stadscentrum, alleen uit rationele overwegingen. Een nieuw centrum (...) om daarmede een basis te hebben voor ons hedendaags beleid. Een beleid dat er op gericht is dat het centrum steun, houvast zal bieden aan en een samenbindend element zal vormen voor het Vlaardingen van heden en morgen.'[242]

Het was – zoals eerder ook al gezegd – 'de tijd', die dit soort rigoureus ingrijpen vergoelijkte. En er stonden inderdaad in het centrum ook wel kleine, donkere woninkjes. De kranten van die tijd hielden de lezers voor, hoe vooruitstrevend Vlaardingen wel was. Men drukte foto's van verdwijnende doorkijkjes nog één keer af met als onderschrift, dat dit fraaie (maar ook wel oude) stukje Vlaardingen binnenkort gesloopt zou worden om plaats te maken voor een moderne verkeersweg en nieuwbouw- en industrieflats. De krant *De Rotterdammer* maakte het nog fraaier door juichend melding te maken van de sloop van alle woonhuizen aan één kant van de Schoolstraat (ten behoeve van de nieuwbouw van het stadhuis): deze sloop 'heeft onverwachts een ruim uitzicht geopend op onze

Architect, bestuurders en ambtenaren bij de eerste paal van het Gemeentelijk Energie- en Waterleidingbedrijf aan de Hoflaan. Herkenbaar zijn onder anderen de ambtenaren Spruijt, Gerritze en Meijer.

Een half gesloopte Schoolstraat in afwachting van de nieuwbouw van het stadhuis.

Grote Kerktoren'[243]. De chef afdeling stadsuitbreiding schreef niet zonder trots: 'Het oude hart van Vlaardingen verdwijnt nagenoeg geheel. Het nieuwe hart, een eigentijds hart wordt stukje voor stukje in elkaar gepast. (...) Aanpassing en vernieuwing is aan het groeien en zal blijven groeien. Met vertrouwen ziet Vlaardingen uit naar het nieuwe centrum, het nieuwe hart van de stad'. Burgemeester Heusdens sloeg een en ander ongetwijfeld met genoegen gade. Hij was een fervent voorstander van effectief saneren en snel, efficiënt en hoog bouwen. 'Het is een aanval op de oude stad'[245]. Al het nieuwe was immers mooi, fraai, een aanwinst, etc., etc. En de burgerij? De verdreven centrumbewoners? Ze lieten het allemaal gelaten over zich heen komen. Het gezag bepaalde uiteindelijk, wat er moest gebeuren en aan gezag tornde je (nog) niet...

'De oude, naar hedendaagse begrippen, benauwde binnenstad zal moeten verdwijnen en vervangen worden door een city, het moderne Vlaardingen waardig. Als integrerend onderdeel is een brede verkeersweg dwars over de nieuwe binnenstad geprojecteerd, waarvan met het eerste gedeelte een dezer weken begonnen wordt. Pleinen, winkelstraten, parkeerterreinen, compleet met grote warenhuizen, restaurants enz. zullen de plaats innemen van de 1.600 oude pandjes die hier successievelijk verdwijnen. De eerste segmenten van deze nieuwe binnenstad zijn reeds verwezenlijkt en jaarlijks wijkt de oude huizengordel verder terug om plaats te maken voor moderne hoogbouw met winkels van grootsteedse allure.'[246]

Half jaren zestig telde Vlaardingen ca. 11.000 nieuwe woningen. Sinds het aantreden van Heusdens betekende dat gemiddeld 700 woningen per jaar. Op 24 augustus 1964 werd in Holy de eerste woning opgeleverd aan de familie Mak. Vader Mak was werkzaam als monteur bij Cincinnati. De familie Mak ging wonen in de Sperwerlaan 543, een vierkamerflat op de eerste woonlaag.
Holy zou uiteindelijk plaats moeten gaan bieden aan 45.000 inwoners. Niet zo soepel ging de financiering van de bouw van het Holy Ziekenhuis. Was de bouw begroot op f 12 miljoen, uiteindelijk bedroegen de kosten f 30 miljoen. Heusdens beklaagt zich in zijn herinneringen, hoe hij steeds maar weer terug moest naar de gemeenteraad om extra kredieten te vragen. En de raad werd daar steeds kribbiger over. De burgemeester ging twijfelen, of hij wel competent genoeg was om een bouwkrediet te bewaken.[247]
Minister van sociale zaken en volksgezondheid Suurhoff had hier ook een rol in. Hij maakte het eerste bouwplan met één pennenstreek ongedaan. Een nieuw plan ging veel meer tijd en geld kosten. Toch kwam de minister uiteindelijk de eerste paal slaan. Bij de officiële opening van het ziekenhuis door commissaris van de Koningin Klaasesz – Suurhoff was inmiddels minister van verkeer en waterstaat – memoreerde Heusdens het afblazen van het eerste plan. 'Nu de minister op een andere stoel zit (...) hoop ik niet dat hij ook een streep haalt door onze verkeersplannen'.[248] Deze opmerking werd hem later in het jaar tijdens de begrotingsbehandeling door fractievoorzitter Barendregt van de PvdA niet in dank afgenomen. Het paste niet een minister zo'n sneer te geven.[249]

VAN BURGERVADER TOT STADSMANAGER

Eind jaren zestig waren de blauwdrukken van heel Holy klaar: een evenwichtige verdeling van hoogbouw en laagbouw, drie winkelcentra en een metroverbinding met Rotterdam, die uiteindelijk doorgetrokken zou gaan worden de Broekpolder in, als ook daar woningen gebouwd zouden gaan worden.[250] In het centrum was een zogenaamde 'zakenwijk' geprojecteerd met de winkelpromenades, plantsoenen en waterpartijen. In geen enkel jaar kwamen zoveel woningen gereed als in 1969: maar liefst 1418, terwijl op 1 januari 1970 in totaal 1645 woningen in uitvoering waren.[251] Het voorstel om drie winkelcentra in Holy te projecteren, vond de gemeenteraad wat overdreven, maar volgens de werkgroep was er geen reden tot bezorgdheid. Na een door wethouder De Bruijn geslagen eerste paal op 15 augustus 1968 mocht Heusdens op 1 mei 1970 het winkelcentrum en op 14 juli 1970 de eerste Albert Heijn-supermarkt in het winkelcentrum openen. Op 13 mei van dat jaar was het de beurt aan wethouder Walstra om Winkelcentrum De Holiërhoek in gebruik te nemen.

De bouw van het winkelcentrum Holiërhoek in 1970.

Dwars door de wijk van oost naar west was de Europaboulevard geprojecteerd, die ter hoogte van het zakencentrum (het latere 'De Loper') in een tunnel gegoten zou moeten worden. Ook Rijksweg A4 stond prominent ingetekend. 'Met de Broekpolder mee kan Vlaardingen uitgroeien tot ca. 155 à 160.000 inwoners, welk aantal volgens provinciale prognoses onge-

veer in 1985 kan zijn bereikt'.[252] Uiteindelijk bereikte Vlaardingen met ruim 82.000 inwoners midden 1972 de top. De Broekpolder ('ons te bouwen modelstadje', zoals Heusdens het eens noemde[253]) werd vooralsnog niet bebouwd, mede omdat de milieuomstandigheden in die tijd van dien aard waren, dat woningbouw binnen een bepaalde straal van verontreinigde industrieën door de hogere overheden werd ontmoedigd. Heusdens zou later in zijn afscheidsrede waarschuwen de stad niet al te veel meer te laten groeien. Die uitspraak was op de valreep een opvallende wending in het denken van Heusdens over de mate, waarin Vlaardingen zou moeten groeien. Hij vond dat een inwoneraantal van beneden de 100.000 alles prettig overzichtelijk deed blijven[254]. Wellicht dat hij toch langzamerhand aansloot bij de steeds helderder wordende visie, dat Vlaardingen helemaal niet die groeistad zou moeten zijn, zoals dat jarenlang was uitgedragen.

Wethouder Kloots tijdens de huldiging van Heusdens bij zijn zilveren ambtsjubileum over de karaktertrekken van de burgemeester:
'Manager, koopman, zakelijk, eerzuchtig, na 1960 minder geprononceerd. Energiek, ijverig, chauvinistisch, zeer werkzuchtig, wilskrachtig, enthousiast, heetgebakerd, ongeduldig, zenuwachtig, intelligent, leiderschap (soms wat te veel), zorgzaam, belangstellend, integer, democratisch, formeel, correct, stijlgevoelig, representatief, gevoel voor humor, ongodsdienstig, gerijpt, mild, huiselijk, liefhebben van het goede der aarde, nieuwsgierig, spraakzaam, gemoedelijk, liberaal, feestneus, behendig, engeltje (zweeft immers als een engeltje boven de wethouders).'[255]

De gevolgen van de groei voor de binnenstad waren op enkele punten desastreus. In de oude stad werden in twintig jaar tijd ca 1.500 woningen gesloopt. Ze werden niet geschikt geacht voor de moderne tijd. Dat er schilderachtige plekken in de stad verdwenen werd op de koop toegenomen. 'De binnenstad, welke naast de eigenaardigheden ook de bezwaren van een middeleeuwse stadsaanleg vertoont, dient te worden gesaneerd'[256]. Dat vond ook loco-burgemeester H.K. van Minnen, toen hij op 15 september 1965 het pand van C&A (Brenninkmeijer) opende: '...de verantwoordelijkheid voor de gezondmaking en de vernieuwing van de oude binnenstad. Oud in de zin van het stedebouwkundige; verouderd gezien in het licht van moderne winkelgroeperingen. Het behoeft niet verheeld, dat het 'schoonmaken' (in de zin van het vrijmaken van de grond) een zaak is van langdurige en soms moeizame onderhandelingen met de bestaande gebruikers van de grond. Om de grond voor dit gebouw ter beschikking te krijgen zijn met de grond gelijk gemaakt de panden Hoogstraat 170 t/m 180, Het Pad 7 t/m 19, Kuiperstraat 1 t/m 9'[257]. De loco-burgemeester was er trots op. Hij zou het andere akkevietje gauw oplossen: een gordel van parkeerterreinen rond de stad en het Veerplein als parkeerterrein.

Onderdelen van de stadsontwikkeling waren midden jaren zestig danig in het slop geraakt. Uit bezorgdheid over de ontwikkeling van de (precaire) gemeentelijke financiën en de financiële verhoudingen met het rijk werd allerlei planvorming stopgezet. Dat betrof saneringsplannen rond de haven (de Oude Haven zou gedempt moeten worden!) en het plan voor tuindorp 'Hoogland' ('Holy-1'). Het opspuiten van het poldergebied bleek erg veel te vergen van de financiële middelen van Vlaardingen. Onzeker was in 1964 verder de wijze, waarop het Liesveldviaduct zou moeten worden afgebouwd, 'omdat nog geen duidelijkheid bestaat over de vraag wat nu eigenlijk de functie moet zijn van het viaduct'[258]. Dat deze vraag opkwam, toen het viaduct al was aangelegd, lijkt niet erg op lange-termijndenken. De ambitie van Heusdens werd erdoor niet verminderd. Desnoods moesten financieringsmiddelen gezocht worden door het afstoten van bezittingen, die in het verleden verworven waren. Hij was zijn tijd ver vooruit, toen hij tijdens een nieuwjaarsrede de woorden 'planmatig werken' lanceerde[259].

In 1964 stond de burgemeester (inmiddels 'gegroeid' van burgervader tot stadsmanager) aan het hoofd van een zware Vlaardingse delegatie die een meerdaags werkbezoek bracht aan Birmingham en omgeving, dit alles in het kader van de woningbouwontwikkelingen in Holy. Heusdens liet zich onder anderen vergezellen door wethouder Teun de Bruijn, de architecten Van Tijen en De Ranitz, ondernemers, vertegenwoordigers van grootwinkelbedrijven en verkeerskundigen. Zij allen waren lid van de door de ambitieuze Heusdens in het leven geroepen 'Werkgroep Zakenwijk Holy'. De groep had tot taak van Holy een wijk te maken, waar wonen, werken en winkelen met elkaar in evenwicht waren. De heren bezochten daartoe het kort daarvoor geopende grootste winkelcentrum buiten de VS, het Bull Ring Centre, en de stadsvernieuwingen in Coventry. Enige weken later vond er een vergelijkbaar bezoek aan Tilburg plaats. Bij die gelegenheid werd het voltallige college begeleid door de leden van de gemeenteraad. Dit alles moest dienen als 'input' voor het Vlaardingse beleid in het algemeen en Holy in het bijzonder.[260]

De Vlaardingse bestuurders reisden wel eens per gereserveerde trein. Heusdens schreef dan tevoren een brief aan ir. Lohmann, de president-directeur van de NS, om een treinstel te regelen, inclusief een ontbijt in de ochtend en een diner des middags 'waaraan dan een aperitief vooraf zou moeten gaan'. Voor dit laatste werd een speciaal Wagon-Lits-rijtuig gecharterd.[261] In hetzelfde jaar werden nog oriëntatiereizen naar België, Bradford (Engeland) en Milaan georganiseerd. Stadsontwikkeling en milieuproblemen waren steeds de hoofdmoten van deze reizen.

In 1967 verscheen het zogenaamde 'Komplan', het basisplan sanering binnenstad, waarin het gemeentebestuur pleitte voor een nog drastischer sanering van de binnenstad. Met name de historische ruggengraat van Vlaardingen met in het

centrum daarvan de Hoogstraat zou zijn karakteristieke aanzien gaan verliezen. Voorts zou het gehele gebied, begrensd door de Zomerstraat, de Oude Haven, de Parallelweg en de Stationsstraat verdwijnen ten bate van handel en industrie. De Stationsstraat zou omgevormd worden tot een brede Stationsboulevard. De drastische sanering van de binnenstad werd niet als een verlies beschouwd. Heusdens sprak tijdens de opening van het Liesveldviaduct in 1969 over het feit, dat Vlaardingen het voordeel had, dat er nauwelijks historische pandjes in de binnenstad hadden gestaan. Dus slopen was niet pijnlijk. Hij had er wel begrip voor, dat vele gezinnen het er moeilijk mee hadden hun vertrouwde huisjes met 'hun lage huurtjes' te moeten verlaten.[262] Een positief aspect van de nieuwe plannen was het loslaten van de dempingsplannen van de Oude Haven.

De chef van de eerste afdeling van het Vlaardingse gemeentehuis schrijft op 19 april 1973 het college van B&W een brief met als onderwerp: straatnaamgeving verbindingsweg Hargalaan-Burgemeester Pruissingel:
'In uw college is de suggestie gedaan de langste weg in de gemeente te noemen naar de man, die het langst burgemeester is. De raad moet dit besluit nemen en zal dan in dit incidentele geval kunnen afwijken van de eerder door hemzelf vastgestelde gedragslijn alleen overleden personen in straatnamen te eren. (...) Ik stel u voor aan de verbindingsweg (...) de naam te geven Burgemeester Heusdenslaan. Voor de ambtsvoorganger van de burgemeester, de heer Siezen, wiens rol en tijden wat anders lagen, kan bij een volgende gelegenheid van straatnaamgeving in de binnenstad een passend voorstel worden gedaan'.[263]

Desalniettemin ging één groepering zich roeren, toen leek dat zowat de gehele binnenstad geofferd dreigde te worden ten behoeve van nieuwbouw en verkeersmaatregelen: de Historische Vereniging Vlaardingen (HVV), opgericht in 1967 door enkele verontruste Vlaardingers. In 1970 verscheen de notitie 'Heeft het verleden van oud-Vlaardingen toekomst?', waarbij de HVV ervoor pleitte het oude Vlaardingen te sparen en te integreren in het nieuw te ontwikkelen Vlaardingen. Deze notitie bleek van grote invloed op het expansiedenken, dat tot dan toe de politiek en de maatschappij had beheerst: de grenzen waren bereikt. Heusdens sprak bij de overhandiging van de notitie door Mari den Draak de diplomatieke woorden: 'Ik ben verheugd dat er onder de burgers mensen zijn die hart hebben voor de plaatselijke gemeenschap. De gemeente kan het niet alleen af. U hebt als Historische Vereniging de handschoen opgenomen'.[264] Het moet de burgemeester toen al enige onrust hebben bezorgd, dat steeds meer sociaal-maatschappelijke groeperingen hun monden gingen roeren. De tijd van 'accepteren, wat de hoge heren besluiten' was definitief

Protesten tegen de aanleg van de Burgemeester Heusdenslaan.

voorbij. Een grote stap voorwaarts was in deze tijd dan ook de opening van informatiecentra voor de nieuwe inwoners van de in aanbouw zijnde wijk Holy en voor burgers in drie andere wijken van de stad. Vlaardingen had al in 1953 een speciale begrotingspost 'kosten van voorlichting omtrent de gemeente' ingevoerd en was sinds half jaren 50 een van de eerste Nederlandse gemeenten met een echte voorlichtingsambtenaar. Zijn naam was J.C. (Hans) Spruijt. Hij mocht in zijn eerste jaar al een brand blussen tussen gemeentebestuur en journalisten. Aanleiding waren enige niet-welgevallige artikelen over de gemeente en het gemeentebestuur.

700 JAAR

Vlak voor zijn pensionering mocht Heusdens als voorzitter van het voorbereidingscomité vele maanden met zijn burgerij meegenieten van de festiviteiten rondom het zevenhonderdjarig bestaan van de stad. De voorbereidingen waren al tien jaar daarvoor begonnen, toen Heusdens tijdens zijn nieuwjaarsrede in 1963 het feit memoreerde dat deze Vlaardingse verjaardag eraan zat te komen. De burgemeester wilde met grootscheepse festiviteiten 'het andere Vlaardingen' aan het land laten zien: 'Vlaardingen is geen "plofstad", waar het altijd stinkt'[265]. Een andere motivatie van Heusdens om er een groot feest van te maken, was de steeds grotere pluriformiteit van de sterk groeiende Vlaardingse bevolking. Heusdens had in die tijd geconstateerd dat de inmiddels vele duizenden nieuwkomers maar spaarzaam deelnamen aan het Vlaardingse leven.[266] Grootscheepse historisch getinte festiviteiten zouden de verbondenheid met elkaar en het zich verdiepen in het verleden van van oorsprong Vlaardingers en vooral van de vele nieuwkomers bevorderen. Bedoeling was wel, volgens Heusdens, dat de nieuwkomers zich hierdoor wellicht beter zouden kunnen aanpassen aan hun nieuwe vaderland c.q. –stad. Na jaren van sparen had het feestcomité in 1973 de beschikking over een bedrag van f 650.000.
Dit bedrag was niet genoeg, om de grenzeloos ambitieuze

Heusdens opent de nieuwe vestiging van Automobielbedrijf Dorzo N.V. op het adres Schiedamseweg 14-14a in mei 1968.

plannen te verwezenlijken, die de burgemeester in 1967 ontvouwde. Hij mikte op een vijfjarenplan, dat gericht was op het Vlaardingen van de toekomst. Dit vijfjarenplan zouden rijk en provincie moeten enthousiasmeren, om extra financiële impulsen aan Vlaardingen te geven. Immers, zo was de Beneluxtunnel ook ontstaan. 'Wanneer wij niets hadden gedaan, dan moest u nu nog naar de overkant zwemmen'[267].

Het verlanglijstje was pittig. Er zouden tientallen miljoenen nodig zijn. Zo wilde hij een herinneringsmonument aan de Oude Haven realiseren. Op het terrein van de te slopen Harmonie (sic!) en het pand ernaast zou een grote ruimte voor manifestaties gebouwd moeten worden. Tot slot pleitte Heusdens voor een Rijksmuseum voor de Nederlandse Visserij. De 700-jarige stad zou Heusdens graag presenteren via film, boekwerken en folders; er moest een landjuweel komen en hij stelde voor een Graaf Floris de Vijfde-prijs in te stellen ten behoeve van grote prestaties op het gebied van wetenschap en onderwijs. Ook stond er een sporthal op het lijstje. Burgemeester en wethouders ontvouwden tenslotte ook het idee om langs de grenzen van de gemeente een brede groengordel aan te leggen, om Vlaardingen te vrijwaren van de kwalijk geurende fabrieksdampen. Elk gezin zou dan een eigen boom kunnen planten. Belangrijk onderdeel van de plannen waren maatregelen in de buitenruimte. Zo zouden in vijf jaar tijd versneld verkeersmaatregelen uitgevoerd moeten worden, om alle stadsdelen harmonieus met elkaar te verbinden. Vlaardingen moest voorbereid zijn op ca. 140.000 inwoners en het totale overheidsapparaat zou in die vijf jaar goed geoutilleerd en gehuisvest moeten zijn.

700 Jaar stad met een haring, gedrenkt in bier. In het midden glundert Rita Anderson.

De 'gewone' festiviteiten, zoals verkleedpartijen, kermissen en vuurwerk, zouden het gehele jaar door verspreid plaats vinden. Vlaardingen zou gezien gaan worden in de wereld. Heusdens kreeg voor zijn plannen applaus in de gemeenteraad, die besloot een fonds op te richten voor de nodige gelden.
In het voorjaar van 1968 werden het Comité Vlaardingen 1973, onder voorzitterschap van de burgemeester, en verscheidene subcommissies, onder andere op het gebied van jeugd, sport en financiën, geïnstalleerd met als doel het eeuwfeest te zien als een aangrijpingspunt om een nieuw elan te geven aan de stedelijke ontwikkeling. De voorbereidingsgroepen bestonden uit bijna 60 prominente Vlaardingers.
In zijn overenthousiasme maakte Heusdens een politieke uitglijder, toen de raad – zonder voorafgaande discussie – gevraagd werd een startkapitaal van f 25.000 ter beschikking te stellen. Men wist van niets, ook niet de raadsleden die in het Comité zaten. Heusdens moest toegeven, dat het een verzoek van het Dagelijks Bestuur van het Comité was. De allergische reactie van de raad lag ongetwijfeld ook aan de sterke gemeentelijke uitstraling van het Dagelijks Bestuur. Dat bestuur bestond dan ook uit de burgemeester, gemeentesecretaris Kranenburg en de ambtenaren Van Pelt, Duinkerken en Van Beuzekom, allen 'stadhuismensen'. Heusdens trok tijdens de raadsvergadering het boetekleed aan. Het voorstel werd afgestemd. Een maand later werd een nieuw voorstel (nu van het gehele Comité) zonder hoofdelijke stemming aangenomen.[268] Een matige start voor een groot feest. Heusdens liep even te ver voor zijn raadstroepen uit.
Al snel bleken de plannen inderdaad wel erg ambitieus. Een groene gordel ontstond er niet, maar wel werden onder het vaandel van de jarige stad het Oeverbos en de recreatie van de Zuidbuurt ontwikkeld. Bovendien zorgden kleine crises in enkele comités voor irritaties en stroeve besluitvorming. In 1971 leek het erop, dat de gehele organisatie instortte. Heusdens voorkwam dit door een en ander geheel tot zich en de gemeentelijke ambtenarij te trekken.
Op 14 mei 1973 vond de officiële opening van de feestelijkheden plaats in de Grote Kerk. Muzikaal omlijst door Het Nederlands Kamerkoor en Het Nederlands Kamerorkest sprak prof. mr. B. de Goede, hoogleraar staats- en administratief recht aan de Rijksuniversiteit te Leiden, de herdenkingsrede uit, getiteld 'Niet eenzaam meer'. De rode draad in zijn betoog was het feit, dat mensen feesten vanwege hun blijdschap de eenzaamheid te hebben opgeheven en verwantschap met elkaar zijn gaan voelen.
Degenen die zich het feest herinneren, moeten daar prachtige beelden aan overgehouden hebben, de overigen moeten het van horen zeggen hebben. Er waren nationale en internationale sportwedstrijden, congressen, exposities (onder andere World Press Photo 1973), jeugdmanifestaties, admiraalzeilen op de Nieuwe Maas, het eerste 'Haring- en Bierfeest', een historische optocht en de musical 'Even Goede Maatjes'. Heusdens bezocht eens een repetitie van de musicalgroep. Daar werd hij benoemd tot 'ere-maat', waarbij hij zich tot ieders verbijstering een coltrui liet aanmeten.[269] Ook werd het bekende vissersmonument aan de Koningin Wilhelminahaven onthuld, na overigens een lange voorgeschiedenis en discussies over de juiste plek voor het monument. Bovendien passeerde de complete karavaan van de Tour de France de haringstad. Een extra tussensprint ging niet door, omdat de Tourdirectie daarvoor f 10.000 vroeg.
De burgemeester (uiteraard in jacquet en met een 'hoge zije') stond op 9 juni van dat jaar aan het hoofd van een delegatie die de Koninginneharing ging aanbieden aan H.M. Koningin Juliana op Paleis Soestdijk. Zij kwamen niet met lege handen, want Majesteit kreeg een grote antieke, met bloemen versierde mand aangeboden, evenals ijzerkoekjes, een fles schelvispekel, Vlaardingse herdenkingszegels en het boek 'Vissen bij de vleet'. De Vlaardingse dames Anderson, Den Draak, Ipenburg, Vellekoop en Vons staken zich bij die gelegenheid in historische kostuums.[270]
Vlaardingen was in 1973 een bruisende stad met meer dan 150 evenementen, niet het minst begunstigd door een uitstekende zomer. De festiviteiten hadden ook een landelijke uitstraling; het kabinet werd bij de openingsmanifestatie vertegenwoordigd door prof. dr. B. de Gaay Fortmann, toenmalig minister van binnenlandse zaken. Op 6 oktober werd dit alles besloten met een taptoe en een groot vuurwerk. 'Het feest beantwoordde in menig opzicht aan de verwachtingen. Zo legden de vele nieuwkomers velerlei contacten met de autochtone bevolking, waaruit vriendschapsbanden ontstonden die naar ik hoop tot aan vandaag voortduren'[271], aldus de burgemeester in later dagen.
Op 8 maart 1974 bezochten 550 genodigden een grote reünie van alle medewerkers aan de festiviteiten in de Lijnbaanhallen.

Heusdens over Heusdens:
'Ik heb vroeger lange tijd bijzonder graag viool gespeeld. Vooral de zigeunermuziek stal mijn hart. Maar mijn viool hangt alweer geruime tijd aan de wilgen. Ik houd het meest van klassieke muziek. Bartok, Beethoven zijn mijn favoriete componisten. Ook Benjamin Britten boeit me. Van Bach moet ik niet veel hebben. Ik ben wel eens naar de Mattheus in Naarden geweest, wat me veel deed. Maar dan houdt de belangstelling voor Bach op. Elektronische muziek vind ik ronduit lelijk!'[272]

HEUSDENS' LAATSTE VLAARDINGSE JAREN

Met ingang van 1 januari 1971 werd Heusdens - voor het laatst, gezien zijn leeftijd - herbenoemd. Zijn bezoldiging bedroeg op dat moment f 5.613 per maand. In het najaar van dat jaar kreeg de burgemeester het druk. Hij had daarom de commissaris van de Koningin verzocht in het voorjaar zich zes weken te mogen terugtrekken, om energie op te doen.[273] Er trad namelijk in september een vrijwel nieuw college aan,

Een vaartocht tijdens de opening van het Visserijmuseum. Wie herkent in het midden de rijzige, slanke gestalte van kabinetschef Ivo Opstelten?

een nieuwe gemeentesecretaris en een vernieuwde gemeenteraad. Bovendien trad er een nieuwe commissaris van politie aan. Tot dan toe was Heusdens al jarenlang gewoon om in het voor- en najaar vakantie te nemen. Bij deze gelegenheid verzocht hij de commissaris van de Koningin zijn vakantie in het voorjaar te mogen concentreren, mede op advies van zijn behandelend geneesheer. Dat betekende dat Heusdens zeven weken uitstedig zou zijn. De commissaris vond het geen probleem: 'Ik houd mij warm aanbevolen voor het glas wijn, dat jullie in het zonnige zuiden op mijn gezondheid wilt drinken!'[274].

Het college bestond in 1971 uit de wethouders mevrouw L. van Duijn-Spruijt en de heren A.G. Kloots (beiden PvdA), A.P. Weeda en M. Mooij (PCG) en de eerste rooms-katholieke wethouder van Vlaardingen J. van der Linden (KVP).

Gedurende deze laatste termijn werd in 1971 voor het laatst de 'Dag van de Nederlandse Zeevisserij' (voorheen Vlaggetjesdag) gevierd. De eerste naoorlogse Vlaggetjesdag was in 1947, in het eerste jaar van Heusdens' burgemeesterschap. We kunnen dus gevoeglijk concluderen dat de opkomst en neergang van de visserij in Vlaardingen na de Tweede Wereldoorlog vrijwel parallel hebben gelopen met Heusdens' Vlaardingse carrière. Op 22 mei 1971 werd deze laatste dag gevierd in aanwezigheid van prinses Beatrix en prins Claus. Op diezelfde dag opende het prinselijk paar de nieuwe behuizing van het Visserijmuseum aan de Westhavenkade 53-55. Het cortège zag er nog uit 'zoals het moest'. De burgemeester was in jacquet en met de 'hoge zije' in de hand met naast hem de prinses. Een halve stap achter dit tweetal liep de prins met mevrouw Heusdens en twee stappen daarachter liep een lange slanke man, gekleed in het zwart, met in zijn hand het koffertje van de burgemeester. Het was de medewerker kabinetszaken van Heusdens, Ivo Opstelten, die die dag ook de ceremoniemeester was.

Op 7 januari 1972 was het groot feest: het zilveren ambtsjubileum van burgemeester. Heusdens, die werd overladen met complimenten en in de watten gelegd. Hij had in een kwart eeuw Vlaardingen nieuw leven ingeblazen. Heusdens had onder anderen alle commissarissen van de Koningin in Nederland uitgenodigd en vrijwel alle burgemeesters van de grote steden.[275] Zoals toen gebruikelijk werd een klein gedeelte

van de partners (bijna allen vrouw) apart uitgenodigd. Ook vele maatschappelijke instellingen presenteerden zich in de Oude Hal van het stadhuis, zoals de koren 'Sursum Corda' en 'Orpheus' en de Schietvereniging 'Wilhelmina'. De raadzaal was omgetoverd in een balzaal, waar lustig gedanst werd. Om 22.30 uur werd een imposant souper aangericht voor ca. 180 gasten, uiteindelijk 'afgemaakt' met koffie en cognac. Een zigeunerorkest en het 'Apollo-kwartet' zorgden voor de muzikale omlijsting. Het orkest moest contant betaald worden; daar zorgde de medewerker kabinetszaken Opstelten (door cateringbedrijf Frans Kuil consequent Van Opstelten genoemd) voor. Om 3.00 uur in de nacht ging de laatste gast huiswaarts. Het feest had f 19.000 gekost.[276] Opstelten en Franken waren de ambtelijke regisseurs van het geheel. Ze hebben er nooit een bedankje voor gehad...[277]

Uit de notulen van het Seniorenconvent van 8 december 1971:
'Voorts gaat het seniorenconvent akkoord met het programma voor 7 januari 1972 en met de kosten, verbonden aan de viering van het jubileum van de burgemeester.
Mevrouw Van Gent brengt de kleding op 7 januari 's avonds ter sprake. Zij heeft vernomen dat, althans door het college met echtgenoten, avondkleding zou worden geprefereerd.
De heer Kloots deelt mee, dat hem hiervan niets bekend is. Wel zal op de uitnodiging staan: "avondkleding niet verplicht".
Mevrouw Van Gent en de overige leden van het seniorenconvent vinden dit onjuist. Dit betekent in wezen: avondkleding gewenst.
Na enige discussie wordt besloten op de uitnodiging in plaats van de gewraakte zin de volgende zin te zetten:
"Welke kleding u draagt is niet belangrijk, wél het feit dat u komt".'[278]

Op 3 januari daaraan voorafgaand was er een plechtige raadsvergadering geweest ter meerdere eer en glorie van de jubilaris. Een cadeau hoefde hij niet: hij bestemde het door de burgerij bijeengebracht bedrag van f 25.000 voor de aanleg van een kinderboerderij, die aangelegd zou moeten worden op het IJsselhoeveterrein in Holy-noord mét een echte boerderij en een restaurant[279]). Op 10 februari daaraanvolgend werd de scheidende burgemeester bevorderd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw, een genoegdoening. Hij kreeg de medaille door zijn vrouw opgespeld op zijn pyjama in het ziekenhuis, waar hij was opgenomen.[280] Het bleef dat jaar kwakkelen met zijn gezondheid. In april werd Heusdens in Roosendaal opnieuw enige dagen opgenomen in het ziekenhuis vanwege een door bronchitis ontstane buikspierbloeding.
Op 25 september 1974 schreef de burgemeester zijn ontslagbrief aan Hare Majesteit Koningin Juliana. Met ingang van 1 april 1975 werd Heusdens vervolgens door de vorstin eervol ontslag verleend, 'met dank voor de als zodanig bewezen diensten'[281]. Een tijdperk liep ten einde. Hij verdiende bij zijn pensionering f 8.888 per maand.

In 1972 opende Heusdens de nieuwe meldkamer van de Brandweer.

Dat Heusdens partijloos is gebleven, ketende hem min of meer vast aan Vlaardingen. 'Ik heb me nooit voor de volle honderd procent in een politieke partij kunnen vinden', zei Heusdens ooit. Hij vond dit geen voordeel: 'Ik ben altijd eenzaam geweest. Nooit heb ik een groepering achter me gehad'[282]. In de loop van zijn ambtsperiode ontstond meer en meer de maatschappelijke behoefte om een burgemeester met een politieke kleur te benoemen. Heusdens heeft op de kandidatenlijst van Groningen en ook van Rotterdam gestaan, maar hij legde het af tegen de (in het openbaar) politiek geëngageerden. Toen Rotterdam in zicht kwam, kreeg hij de hartaanval en dat zou zijn benoeming ook wel eens hebben kunnen frustreren. Echt last heeft hij er nooit van gehad. Heusdens wás Vlaardingen, langer dan welke burgemeester voor hem en hoogstwaarschijnlijk ook na hem.

Uit de notulen van de besloten vergadering van de gemeenteraad tijdens de discussie of mevrouw Heusdens ook de penning van Vlaardingen 'verdiende':
'De heer VRIJHOF wijst erop, dat het toch altijd nog zo is, dat de vrouw in de man, en de man in de vrouw geëerd wordt. Wanneer dan aan de burgemeester de penning der gemeente wordt toegekend, dan is daarmee toch ook zijn vrouw geëerd. (...) De Heer LENSVELT is het volkomen eens met mevrouw Vermeule. De gouden penning wordt toegekend aan diegene, die zich uitzonderlijk verdienstelijk heeft gemaakt voor de Vlaardingse samenleving. Onverminderd de grote waardering die spreker heeft voor de verdiensten van mevrouw Heusdens, taxeert hij die van de burgemeester toch hoger.'[283]

Bij besluit van de gemeenteraad van 25 februari 1975 werden Heusdens en zijn echtgenote benoemd tot ereburger van Vlaardingen. Daar was wel een lange raadsdiscussie aan voorafgegaan. Het benoemen van mevrouw Heusdens tot ereburger moest vooral niet gezien worden als degradatie van het ereburgerschap. Trouwens, de raad discussieerde ook lang over de opstelling van de stoelen tijdens de afscheidsraadsvergadering van Heusdens.

Gedurende deze periode was de Vlaardingse Brandweerliedenvereniging 'Door Oefening Vaardig' (DOV) in conflict geraakt met het gemeentebestuur. Dat bestuur had zonder ruggespraak met de vereniging besloten de vrijwillige brandweer grotendeels te vervangen door een beroepskorps. Dat schoot bij de leden in het verkeerde keelgat, omdat Heusdens in 1974 in een overleg had toegezegd, dat hij ervoor garant zou staan, dat de uitbreiding van het aantal beroepsbrandweerlieden de positie van de vrijwilligers niet zou aantasten.[284] Bovendien werd dit beschouwd als een regelrechte motie van wantrouwen in de richting van de vrijwilligers. De spanning steeg tussen de beroepskrachten en de vrijwilligers. De plaatselijke pers stortte zich erop en ook Heusdens, opperbevelhebber van de brandweer, kreeg het te verduren. De sfeer werd er niet beter op, toen Heusdens besloot om geen officieel afscheid van zijn brandweerkorps te nemen. De vrijwilligers voelden zich op hun beurt door de burgemeester in de steek gelaten. Dit alles had tot gevolg dat de brandweerlieden weigerden deel te nemen aan het defilé van de Vlaardingse verenigingen, dat het echtpaar Heusdens zou gaan afnemen. Het cadeau, dat Heusdens van de DOV zou krijgen, een brandweerbijltje, kreeg hij niet. In 1980 kwam het nog goed, toen Heusdens de uitnodiging aannam om aanwezig te zijn bij de receptie van de 50-jarige DOV.[285]

Op 22 maart presenteerden de Vlaardingse verenigingen (zonder de brandweer dus) en de bevolking zich door massaal langs het stadhuisbordes met het burgemeestersechtpaar in de stromende regen te defileren. Heusdens had zijn burgemeestersambt als een 'tweemans-job' beschouwd en daarom was dit defilé meer dan symbolisch. Een forse nieuwe automobiel kreeg het echtpaar van burgerij en bedrijfsleven. Het gerucht ging dat met name Bart Wilton, directeur van de gelijknamige werf, de financiering van de auto mogelijk had gemaakt. De opbrengsten vanuit de burgerij vielen tegen...[286]

> '... en aan mij werd het burgemeesterschap van die stad *(Vlaardingen – JACM)* toevertrouwd. Een taak welke – en ik zeg dit wars van valse bescheidenheid – niet licht is, vaak grote verantwoordelijkheid medebrengt en de volle persoon opeist, doch ook een taak, welke in zo menig opzicht voldoening kan schenken, omdat medegewerkt kan worden aan alles wat de stad omhoog kan stuwen'.[287]

Op 26 maart van dat jaar nam de gemeenteraad in een buitengewone raadsvergadering na bijna 28½ jaar afscheid van deze magistraat. In zijn afscheidsrede memoreerde hij zijn

Het vernieuwde/vernielde Vlaardingse centrum.

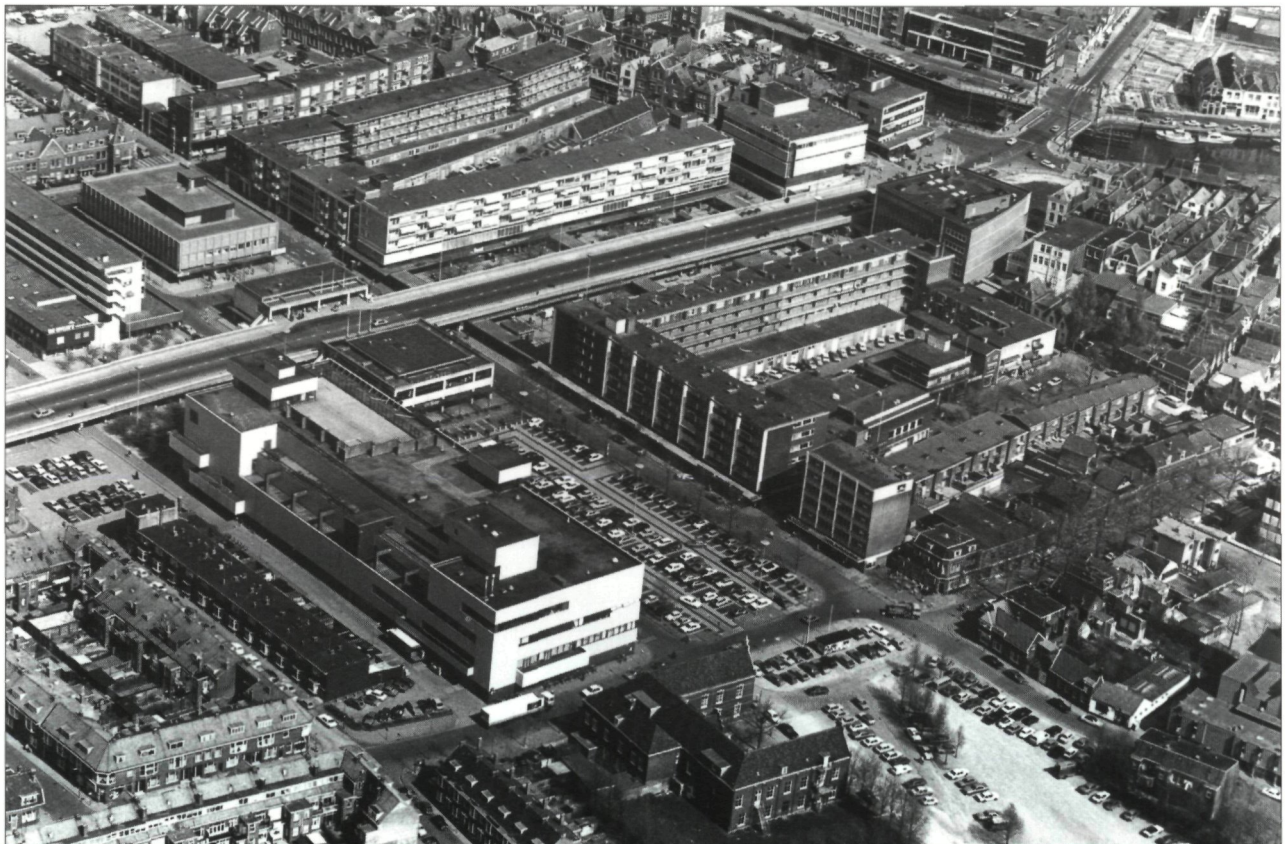

grote verlangen om ooit burgemeester te mogen worden. Hij was bijna 40 jaar in dienst van de overheid geweest en hij was dankbaar '...omdat ik het zozeer door mij geambieerde ambt van burgemeester mocht bekleden en nog wel in een gemeente als Vlaardingen'[288].
In diezelfde rede ging Heusdens dieper in op het fenomeen 'benoemde of gekozen burgemeester', een discussie die zich daarna nog decennia lang zou voortzetten. Heusdens was faliekant tegen de gekozen burgemeester, omdat hij bang was dat het ambt uitgehold zou worden en omdat hij vreesde dat een politiek verleden van meer belang zou worden dan verworven bestuurlijke ervaring. In zo'n kader zou Heusdens zich niet thuis gevoeld hebben. In diezelfde rede betoonde Heusdens zich huiverig voor de toenmalige ideeën om de gemeenten rondom Rotterdam op te heffen en daarvoor in de plaats een stadsgewest te vormen met deelgemeenten: 'gooi nooit oude schoenen weg alvorens zekerheid bestaat, dat de nieuwe passend zijn en gesneden zijn naar de maat, die aan de wensen van de burgers voldoet'[289].
Een diner met alle raadsleden op 27 maart in het Delta Hotel sloot de festiviteiten af.

JAN HEUSDENS IN EEN VERANDERENDE TIJD

'Ik heb goede muziek genoemd en denk daarbij niet aan de fantasieën van sommige moderne muziek-arrangeurs, die bij mij gedachten-associaties opwekken aan een goed boek dat verkeerd is ingenaaid (...).'[290] Heusdens was een man van de oude stempel: hoekig, strak, maar eerlijk en open. Heusdens was zich ook bewust van het gezag van zijn ambt. Er waren momenten in zijn loopbaan, dat hij zich daarop ook liet voorstaan. Zijn omgang met 'belangrijke personen' kon hij soms met enige zelfgenoegzaamheid uitdragen in contacten met medebestuurders en Vlaardingse ambtelijke gezagsdragers. Hij was een man die met gezag en correct optreden bewondering wist af te dwingen bij zijn omgeving, ook bij degenen die ideologisch en/of politiek gezien verre van hem stonden. Heusdens wist wel degelijk dat zijn type burgemeester-zijn de langste tijd had gehad. Hij had de roerige jaren zestig weliswaar overleefd (er waren collega's die sneuvelden in de periode van afkalvend gezag) en hij wist zich nog tot zijn 65e te handhaven. Hij had die laatste jaren erg veel last van de opkomende polarisatie in politiek en maatschappij. De 'programcolleges' die – ook in Vlaardingen – ontstonden, verfoeide hij. Een half jaar voor zijn pensioen trad een college aan met vier wethouders van de PvdA (Ton Kloots, IJsbrand van der Velden, Bas Goudriaan en mevrouw Lydia Van Duyn-Spruijt) en één van de PPR (Rien Bovenberg). Heusdens had dit college te accepteren. Zijn keuze zou het niet zijn, maar hij moest er mee leven. De PvdA-wethouders zaten aan bij de collegevergaderingen in corduroy-/spijkerbroeken, liefst zonder stropdas, tegenover de burgemeester in driedelig pak. Het meest ingrijpende van de komst van dit college was, dat Heusdens na al die jaren zijn 'politieke' portefeuille kwijt raakte. Had hij tot dan toe inspraak gehad in de verdeling van de taken, dit college-in-spe regelde het zelf. De avond voor het openbaar worden van de portefeuilleverdeling kreeg Heusdens van de PvdA-partijbestuurders Arij Maarleveld en George Wicart te horen, dat hij vanaf dat moment alleen zijn wettelijke taken zou gaan behartigen, onder andere politie, brandweer, veiligheid en archiefzaken. De moeizame formatie had overigens de hele zomer geduurd.[292]
In zijn afscheidsrede sprak hij bevlogen: 'Vlaardingen, sluit weer de gelederen, zoals in het verleden geschiedde en wel in het belang van de stad en haar gehele burgerij'[293]. In zijn nadagen als burgemeester had Heusdens het nogal moeilijk met sommige gemeenteraadsleden en sommige gemeenteraadsleden ook met hem. Vooral het optreden van raadslid Gerard Schut van de eenmanspartij 'De Lastige Vlaardinger' schoot bij hem vaak in het verkeerde keelgat. 'Hij (Schut-JACM) ontpopte zich als een ware crimineel. Als hij niet wegens diefstal of geweldpleging opgesloten zat, woonde hij de raadsvergaderingen bij, waar hij trachtte mij het leven zuur te maken tot grote ergernis van de overige raadsleden. (...) Tot tweemaal toe moest ik hem met politiedwang uit de raadszaal doen verdwijnen.'[294] Schut was inderdaad geen lieverdje. Heusdens vond dat 'dit soort mensen' geen volksvertegenwoordiger mocht en kon zijn. Schut was een paar jaar later ook de enige die tegen het voorstel van het college van B&W stemde, om de burgemeester te eren met een straatnaam. Dat was immers 'persoonsverheerlijking, iets wat in deze tijd niet op haar plaats is'[295]. Ook Remi Poppe was hem soms een doorn in het oog. Remi profiteerde fors van de toenmalige BKR-regeling, een regeling die ervoor zorgde dat kunstenaars hun kunst aan de gemeente tegen betaling konden verkopen 'om in leven te blijven'. Als er weer een B&W-besluit hierover genomen moest worden, stonden alle schilderijen opgesteld. Heusdens kwam binnen en verordonneerde de gemeentesecretaris alle schilderijen om te draaien: 'Ik wil ze niet zien, die van Poppe, ik ben "teuge" om ze aan te kopen'.[296]
Overigens werd ook in die laatste ambtsjaren van Heusdens gelachen. Voor een vergadering van B&W lagen voor Heusdens stapels paperassen klaar. De burgemeester schoof ze opzij naar secretaris Duinkerken en zei: 'Hier, secretaris, hier is je zooitje'. Prompt pakte Duinkerken de stapels 'en sodemieterde alles op de grond'.[297]
De jaren zeventig waren ook de jaren, waarin de verhoudingen binnen de gemeenteraad verscherpten. Met enige beklemming constateerde Heusdens, dat de samenleving in

> 'Aan mij hedenavond de eervolle taak de marinetentoonstelling in ons stadhuis met een enkel woord te openen. U, mijnheer Lemaire, was zo vriendelijk mij in te leiden. U zegt tot mij 'mijnheer de burgemeester'. Ik mag mijnerzijds zeggen: monsieur le maire; of anders gesteld: in dit Frans-Nederlands taalgebruik mag ik vanavond tot u zeggen: waarde collega, cher collègue![291]

toenemende mate bedreigd werd door allerlei polariserende tendensen, die tot conflicten leidden. Hij was ervan overtuigd dat een democratisch bestuur slechts kon bestaan bij de gratie van het over en weer accepteren van wederzijdse uitgangspunten. De burgemeester had vaak grote moeite zijn irritaties over bepaalde zaken te verbergen. Soms viel hij zelfs uit zijn rol, die hij te allen tijde waardig wilde vervullen. Vanuit de raad werden steeds meer in den brede opmerkingen gemaakt over de al maar groter wordende afstand tussen college/raad en burgerij. Volgens PvdA-fractievoorzitter S. Barendregt tijdens de begrotingsbehandeling van 1969 zat het college nog steeds 'in hoogheid op zijn wettelijk afgebakende taak en doet er zelf niets aan om daar enige verandering in te brengen'[298]. Heusdens verfoeide ook de jaren dat hij met 'vijf linkse wethouders' moest samenwerken. 'Rechts' en 'links' waren in de gemeenteraad vrijwel in evenwicht, zodat raadsvergaderingen vaak leidden tot uitputtingsslagen, die tot ver na het middernachtelijk uur voortduurden. 'Die laatste periode behoorde niet tot mijn prettigste'.[299] Begrippen als inspraak, medezeggenschap en 'de alternatieven' waren in zwang komende termen. Heusdens probeerde er begripvol mee om te gaan, maar vond dat 'men vandaag de dag op menig punt doorslaat'[300]. Hij weigerde met dat gedeelte van de burgerij te praten, dat het democratische spel niet wilde meespelen. Groepen of personen, die slechts luisterden naar hun eigen opvattingen en hun eigen gelijk, vonden bij de burgemeester een gesloten deur. Daar was hij duidelijk in. Nog in 1971 zag Heusdens tegenover de gemeenteraad weinig heil in adequate voorlichting: er zou weinig belangstelling zijn voor inspraakbijeenkomsten en huis-aan-huisinformatieblaadjes. Heusdens sprak over politiek Vlaardingen als 'verdeeld huis': 'Het waarom van deze situatie is voor mij een groot vraagteken, evenals de vraag of dit in het belang van de stad is'[301]. Ook de informatievoorziening van het college aan de gemeenteraad werd door een speciale commissie onder de loep genomen. De roep om nieuwe informatiekanalen werd luider. Pas rond 1970 kwam 'voorlichting' écht op de politieke agenda. Ook de wethouders gingen een wekelijks spreekuur houden, op initiatief van de burgemeester die dat overigens al jaren deed. Commissievergaderingen werden openbaar, er kwamen voorlichtingsbureaus op het Liesveld en in verschillende wijken, er verscheen een gemeentecourant (negen jaar na het enige proefnummer) en er werden hearings gehouden. Ook ontstonden er allerlei adviesraden, waarin ook burgers zitting konden nemen. Voorbeelden hiervan zijn de in 1967 opgerichte Vlaardingse Raad voor Sport en Recreatie en de in 1969 opgerichte Culturele Raad en de Adviescommissie Woningbouw. Heusdens ging mee in deze ontwikkelingen, hoewel niet altijd even 'vrolijk': 'Het is (...) terecht, dat u zovele malen in onze vergaderingen erop gewezen hebt, dat een gemeente dàn pas goed en op democratische wijze bestuurd wordt, indien de burgerij op merkbare wijze haar invloed kan doen gelden op het door het gemeentebestuur te vormen beleid. In het kort gezegd: de inspraak van de burger moet geregeld worden. Dat is dan ook een ratio (...): betrek de burgerij bij het bestuur', aldus de burgemeester in 1970 tegenover de scheidende gemeenteraad.[302]

De burgemeester merkt niet, dat zijn broek afzakt tijdens een brandweerdemonstratie. De jochies daarachter staan te schateren van het lachen.

Burgemeester Heusdens in zijn nieuwjaarstoespraak op 8 januari 1969:
'Kritiek blijft gezagsdragers dikwijls niet bespaard, al weten zij soms met deze kritiek geen raad, omdat zij weliswaar beoogt een andere oplossing dan de gekozene aan te dragen, maar geen of onvoldoende rekening houdt met de beperkte speelruimte, waar binnen de gemeente vrij is haar beleid te bepalen. Het is voor degenen, die niet zo thuis zijn in de gemeentelijke problematiek, niet eenvoudig deze beperking te zien, zodat zeker een deel van de geuite kritiek in een niemandsland terecht komt, althans buiten gemeentelijk terrein. Er zijn verschillende mogelijkheden om met de burgerij tot een samenspraak te komen. Het grootste gedeelte zal ongetwijfeld bereid zijn een toegestoken hand te accepteren; met dat deel van de burgerij echter dat principieel een dialoog afwijst, omdat slechts de eigen opvattingen gezag hebben, is het heel moeilijk communicatie tot stand te brengen. Toch is het voorwaarde voor iedere verandering van onze maatschappij. Men kan toch niet verwachten dat zij, die thans de verantwoordelijkheid dragen, deze zonder meer prijs geven, wanneer degenen, die zo hartstochtelijk pleiten voor wezenlijke veranderingen, het democratische spel niet mee willen spelen.'[303]

Heusdens' laatste jaren als burgemeester waren moeilijk voor hem; vaak had hij last van somberte en van moedeloosheid. Dat hij zich daarmee te kort deed, moge duidelijk zijn. Wat hij voor Vlaardingen betekend heeft, stijgt verre uit boven de vraag, of hij wellicht wat te lang op de burgemeesterszetel gezeten heeft. En eigenlijk wilde Jan Heusdens ook na zijn 65e nog even op de burgemeestersstoel blijven zitten. Enerzijds was hij nog lang niet 'uitgewerkt' anderzijds had het ook een financiële reden. Hij was diep teleurgesteld dat de commissaris van de Koningin hem niet toestond de 40 dienstjaren vol te maken. Hij kwam slechts enkele weken te kort voor een volledig pensioen.
Hij wist in ieder geval dat een opvolger het heel anders zou doen en het heel anders zou moeten doen.

PENSIOEN

Heusdens verliet bijna meteen zijn ambtswoning aan de Maasboulevard. Hij wilde elke schijn vermijden, dat hij zijn opvolger voor de voeten wilde lopen. Hij verhuisde met zijn vrouw naar Den Haag, naar de Theo Mann-Bouwmeesterlaan 74. De tijd van mooie vakanties brak aan.
Na zijn pensionering bleef Heusdens ook nog lang maatschappelijk actief. In die tijd had de Raad voor de Europese Gemeenten een commissie ingesteld met als taak een studie te maken van gewestvorming in het kader van Europese samenwerking, een studie, die ook bruikbaar moest zijn voor verregaande gewestvorming in eigen land. Hij bleef ook nog lid van de Provinciale Raad voor de Ruimtelijke Ordening, het Provinciaal College Openbare Werken ter Bestrijding van Werkeloosheid en de Vereniging Nederland in den Vreemde.
Ook werd Heusdens gevraagd voorzitter te worden van de Lighthouse Club, departement Rotterdam. Deze van oorsprong Engelse club bestond (en bestaat) uit personen die een leidinggevende functie hadden in de bouwnijverheid of die uit hoofde van hun (voormalige) beroep veelvuldig te maken hadden met de bouw. De club wilde de belangen dienen van de bouw in de ruimste zin van het woord, zonder daarbij gebonden te zijn aan bedrijf, organisatie, belangengemeenschap of levensbeschouwing[304]. Prins Bernhard was een geziene gast. Heusdens, aan niemand gebonden, speelde een onafhankelijke rol binnen de club. Jaarlijks was er in Londen een internationale bijeenkomst in English style, een stijl die Jan Heusdens maar 'gek' vond. In 1980 organiseerde hij mede de Olympische Spelen voor Gehandicapten. Hij was voorzitter van het voorbereidende comité, zocht en vond sponsoren en was vol enthousiasme en ideeën.

Het zogenaamde 'nieuwe programcollege' in 1974 met v.l.n.r. de wethouders M. Bovenberg, IJ. Van der Velden, B. Goudriaan, L. van Duyn-Spruijt en A. Kloots. Rechts naast de burgemeester zit gemeentesecretaris P. Franken.

In 1975 neemt het echtpaar Heusdens afscheid van Vlaardingen.

Uit de nieuwjaarsrede van de burgemeester in januari 1975:
'De burgemeester uit Tom Poes en vooral uit Swiebertje blijken nog grotere anachronismen te zijn geworden, dan men op het eerste gezicht zou verwachten. Inderdaad, die burgemeester bestaat al lang niet meer, maar de rol van de burgemeester als gezagshandhaver is nog steeds springlevend. Ik zou zelfs willen stellen, dat in de 28 jaar van mijn burgemeesterschap in Vlaardingen, mijn taak als verantwoordelijk bestuurder voor de openbare orde en als hoofd van de politie aan inhoud in belangrijke mate heeft gewonnen.'[305]

In 1976 kwam Heusdens nog even terug om de eerste paal te slaan voor een uitbreiding van het Deltahotel. Links burgemeester Kieboom.

Heusdens kwam nog vaak in 'zijn' stad. Hij hield ook alle gebeurtenissen bij in zijn oude stad. Zijn Vlaardingse huishoudelijke hulp reisde wekelijks naar het echtpaar Heusdens en bracht trouw de plaatselijke krant Groot-Vlaardingen mee. Heusdens werd ook regelmatig voor officiële gebeurtenissen uitgenodigd en Theda en hij hadden veel vrienden overgehouden uit hun Vlaardingse tijd. In 1976 werd hij, niet onbegrijpelijk, uitgenodigd de eerste paal te slaan voor de uitbreiding van het Delta Hotel.
In 1983 verhuisde het echtpaar Heusdens naar een ouderenflat aan de Jan Muschlaan 231 in Den Haag. In dat jaar bouwde Heusdens ook al zijn maatschappelijke bezigheden af. Zijn vrije tijd werd onbegrensd en hij begon voor zijn nazaten zijn levensverhaal te schrijven. Hij deed dit 'in de hoop daarmede herinneringen vast te leggen, min of meer anekdotes, die mogelijk een zeker beeld geven van gebeurtenissen uit het leven van een burger, die leefde in de periode van 1910 tot in 1985, driekwart eeuw!'[306] Zijn hobby lezen kreeg veel aandacht, afgewisseld met bridgen. Een of twee keer per jaar maakten Theda en Jan een reis naar het buitenland en graag verbleven ze in hun tweede huis in Rucphen.
Op 17 december 1986 kreeg Jan Heusdens in de nacht plotseling een hartstilstand en stierf. Hij tobde al enige tijd met zijn gezondheid en had net een jaar voor zijn dood zijn 'Herinneringen aan een leven van driekwart eeuw' afgesloten[307]. Op 22 december werd hij begraven op de gemeentelijke begraafplaats Holy in 'zijn' stad Vlaardingen. Na de uitvaart verzamelde zich een grote menigte rond de koffie en het plakje cake[308].
Naast het ereburgerschap was hij Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw (1972), Officier in de Orde van Oranje-Nassau (1962), Drager van het Kruis van Verdienste van het Nederlandse Rode Kruis en bezitter van de Gouden Penning van de stad Vlaardingen.
Op 17 november 1991 stierf Theda Aleida Heusdens-Mansholt op 81-jarige leeftijd. Op 18 oktober 1990 had zij Vlaardingen voor het laatst 'officieel' bezocht, toen Jan Anderson zijn zilveren jubileum bij Cency vierde in het Delta Hotel. Het is de enige keer, dat schrijver dezes haar ontmoet heeft.

TOT SLOT

Heusdens was een typische exponent van de naoorlogse generatie die na de vijf dramatische oorlogsjaren de handen uit de mouwen stak om Nederland op te bouwen. Hij haalde de Amerikaanse machinefabriek Cincinnati naar Vlaardingen, waarbij volgens de overlevering de doorslag schijnt te hebben gegeven, dat er vanaf de verkiezingen van 1949 geen communisten meer in de Vlaardingse raad zaten. Hij was één van de initiatiefnemers van de bouw van de Beneluxtunnel in 1962.
Het is opmerkelijk, dat Heusdens nooit in staat is geweest Vlaardingen in te ruilen voor een grotere gemeente. Hij opereerde vaak 'bovensteeds', vooral in de jaren vijftig. En behoudens zijn twee hierboven gememoreerde nominaties voor Rotterdam en Groningen blijkt nergens uit, dat hij de ambitie

koesterde 'hogerop' te willen. Had hij het gewild, dan had er meer in gezeten dan burgemeester zijn in Vlaardingen. Hij had een vooraanstaande plaats in het bedrijfsleven kunnen innemen. Maar dát ambieerde hij ogenschijnlijk niet. Eén keer liet hij zich ontvallen, dat hij toch wel graag iets in de diplomatie wilde doen. Hij zei dat op een moment, dat hij dacht, dat het niet meer realiseerbaar was (hoewel hij toen pas 50 was).

"Ik weet uit ervaring hoe belangrijk het voor een man is of hij thuis een vrouw heeft met wie hij bepaalde moeilijkheden kan bespreken, die zich waar nodig kritisch opstelt tegenover zijn denken en doen en daarmede voor hem een begrijpend en waardevol klankbord is. Die hem tevens gelegenheid biedt van tijd tot tijd zijn emoties uit dagelijks werk af te reageren.'[309]

Heusdens was – in jacquet - een man die van stijl hield. Hij stond – zoals gezegd – op grote afstand van zijn ambtenarencorps. Zelfs chef Maarten Bot kwam zelden bij Heusdens op zijn kamer. Bovendien moest hij voor elke bezigheid (bijvoorbeeld het ontvangen van mensen die informatie wensten over de stadsuitbreidingen in Vlaardingen) schriftelijke toestemming vragen bij Heusdens.[310] Ook het gebruik van voornamen was hem een gruwel. Toen André van der Louw tot burgemeester van Rotterdam benoemd werd en iedereen het over André had, dacht hij dat André zijn achternaam was. 'Ik ken die mijnheer André niet', moet Heusdens gezegd hebben.
Heusdens: een vakburgemeester, technocraat, afstandelijk, joviaal en ambitieus. Hij was charmant en vol humor, had uitstraling, maar behield een bepaalde afstand. Heusdens was een typische leider met een natuurlijk charisma, die geen nee kon zeggen. Hij had een goede babbel, wist uitstekend te repliceren, licht ontvlambaar, minzaam en parmantig[311]. Dat zijn enkele kenmerken van de man, die in veel jaren Vlaardingen op de kaart zette. Hij had gauw zijn oordeel klaar en was daar moeilijk van af te brengen. Hij was meedogenloos, als hij doetjes in zijn omgeving ontwaarde.[312] Hij wilde wel tegengas dat hout sneed.[313] Zijn redevoeringen waren soms uitgebreid en doorspekt met lange zinnen en stokpaardjes, maar hij wist wel te zeggen, wat hij wenste te zeggen.
Heusdens was ook een zeer slimme man, die soms haast manipulatief zijn zin wist door te drukken. Hij kwam er rond voor uit, dat hij een scharrelaar was. Er waren echter collegaburgemeesters, die vonden, dat Heusdens 'bepaalde dingen beter niet kon doen'[314]. Hij stond niet alleen boven de partijen, maar zelfs ook boven zijn wethouders. Hij wist met deze werkwijze zeer veel te bereiken voor zijn stad Vlaardingen, maar nam soms grote risico's, door zaken voor derden rooskleuriger voor te stellen, dan ze in werkelijkheid waren. Steeds kwam Jan Heusdens er goed uit. Het doel heiligde in zijn optiek vele middelen. Hij schuwde dreigende spagaten niet.[315]
'Zijn grote verdienste is dat hij van een dorp en stad heeft gemaakt (...) met een onuitputtelijke energie en onwaarschijnlijke werklust (...), een man met gevoel voor humor en een zeer aimabel mens'.[316]
'Heusdens past als burgemeester in zijn tijd'.[317]
'Heusdens was het evenbeeld van Ivo Opstelten'.[318]
'Heusdens was een humoristische aristocraat van niveau'.[319]

In Vlaardingen bestaat een Burgemeester Heusdenslaan. Wie over de uitgestrekte terreinen van het Coruscomplex in IJmuiden loopt (het voormalige Hoogovensterrein) zal daar een Burgemeester Heusdensplein aantreffen. Dit plein is genoemd naar Jasper, de zoon van Jan, die bij Hoogovens zich mocht koesteren in de bijnaam 'Burgemeester van Hoogovens'. Viel de appel toch weer niet ver van de boom...

Burgemeester Jan Heusdens in een typerende pose, ca 1973.

BIJLAGEN

NEVENFUNCTIES VAN JAN HEUSDENS

Beschermheerschap
EHBO, afdeling Vlaardingen
Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst
Nederlandse Vereniging Eerste Hulp bij Ongelukken, Afdeling Vlaardingen
Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren, afdeling Vlaardingen en Omstreken
Schietvereniging 'Wilhelmina'

Bestuurslid
Spaarbank Vlaardingen
Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)
Vereniging van Zuid-Hollandse Gemeenten
Vereniging 'Zorg voor het achterlijke kind'
Vereniging tot oprichting en instandhouding van het Vissers Weduwen- en Wezenfonds te Vlaardingen

Commissaris
Delta Hotel
N.V. Hotelexploitatiemaatschappij Vlaardingen
Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel

Ereburger
Nashville, Tennessee (USA)

Erevoorzitter
23e Koningin Wilhelminamars (Beneluxtunneltocht)
Afdeling Vlaardingen Nederlands Rode Kruis
Christelijke Harmonievereniging 'Sursum Corda'
Comité Regerings Jubileum 1948
Comité tot het organiseren van een Internationale Sterrit (Haringrit) 1949-1952
Jubileumtoernooi Schaakvereniging H.V.O.
Koninklijke Nationale Vereniging tot steun aan Miliciens (Stamil)
Oranje-garde, vendel Vlaardingen
Plaatselijke Commissie van het Nationaal Instituut 'Steun Wettig Gezag'
Schietvereniging 'Oranje-Nassau'
Vacantie-comité 1949
Vlaardingse Vrijwillige Brandweerliedenvereniging 'Door Oefening Vaardig'
Vlaardings Mannenkoor 'Orpheus'

Hoofdingeland
Hoogheemraadschap Delfland

Lid
Bestuur Gewest Zuid-Holland 'Steun Wettig Gezag'
Bestuurlijke Commissie Samenwerking Gemeenten in het Nieuwe-Waterweggebied
Celencommissie
Centrum voor Automatisering Zuid-West Nederland
College van Rijksbemiddelaars
Comité Gouden Jubileum Arbeidersmuziekvereniging 'Voorwaarts'
Comité Nationale Herdenkingsdag 1947
Comité van Bovenhuisbewoners ter Bevordering van de Ontwikkeling binnen Zedelijk-Toelaatbare Grenzen van Physische en Geestelijke Binnenpret
Commissie Aanpassing civiele verdediging aan het maatschappelijk bestel
Commissie Herziening Gemeentewet
Commissie Toneelspreiding van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten
Commissie van Advies en Samenwerking van het Openbaar Lichaam Rijnmond
Commissie voor Internationale Aangelegenheden van de Vereniging van Nederlandsen Gemeenten
Commissie voor Verkeerszaken
Commissie Zeehavenoverleg (vertegenwoordiger kleinere zeehavens)
Delegatie Straatsburg voor de Europese Gemeenteconferentie
Deltacommissie Provinciale Planologische Dienst
Departement Vlaardingen-Maassluis van de Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel
Hoofdbestuur Hulpactie Roode Kruis
Industriële Kring Vlaardingen en Omstreken
Kringraad Bescherming Bevolking
Kringraad van het Rioolwaterzuiveringsschap 'Nieuwe Maas'
Middenstandsforum Koninklijke Nederlandse Middenstandsbond, afdeling Vlaardingen
Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel, Commissie Woningbouw
Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel, departement Vlaardingen en Maassluis
Politieopleidingsschool Zuid-Holland
Provinciaal Comité Monumentenjaar 1975
Provinciale Commissie voor de Algemene Verdedigingsvoorbereiding
Provinciale Raad voor de Ruimtelijke Ordening
Provinciale Werkvoorzieningscommissie
Raad van Bijstand Economisch Technologisch Instituut
Regionaal Coördinatie College voor Openbare Werken in Zuid-Holland
Rotary Vlaardingen
Stichting Landverbetering Zuid-Holland
Subcommissie Openbare Orde van de Commissie voor de Algemene Verdedigingsvoorbereiding

Subcommissie van de hygiëne van bodem en lucht van de Provinciale Commissie van de Volksgezondheid
Veercommissie Rotterdam-Vlaardingen
Vereniging 'Nederland in den Vreemde'
Vereniging van Burgemeesters in Zuid-Holland
Werkgroep Aanpassing Civiele Verdediging aan het normale maatschappelijke bestel ('Werkgroep Aanpassing Vredestijd')

Lid Comité van Aanbeveling
Bazar Kleuterschool Volksonderwijs
Kinderuitzending 'Wie wint de pot?'
Landelijke Vereniging van ex-politieke gevangenen uit de bezettingstijd, district Vlaardingen
Nederlandse Blindenbond
Stichting 1940-1945, afdeling Vlaardingen
Stichting Gezamenlijke Militaire Fondsen

Lid ere-comité
20-Jarig bestaan van het district Schiedam van de Koninklijke Nederlandsche Biljart Bond
40-Jarig bestaan van de Vereniging 'De reddingmedaille'
40-Jarig bestaan van het Tamboer- en Trompetterscorps 'De Pijpers'
100-Jarig bestaan van de Centenvereniging voor Blinden 'Steunt Ons Streven'
B.B.-Maaswandeltocht
Biljartwedstrijden van Nederland ereklasse anker-cadre 47/2
Fokveedag-commissie Maasland
Grote Druiventocht
Koningin Wilhelminamars
Leonidas-Dovido
Opvoering Matthäus-Passion in de Nederlands Hervormde Kerk Maassluis
Stichting 1940-1945, afdeling Vlaardingen
Stichting Jamborette 1955
Stichting Visserijmanifestatie 1964
Stichting Westlandse Handelstentoonstelling 'Wehaté'
Viering 25-jarig bestaan 'De Pijpers'
Viering 30-jarig jubileum Schiedamse Politie-Sportvereniging
Wandelsportvereniging 'De Vergulde Hand'

President-commissaris
N.V. Maatschappij tot Bouw en Exploitatie van Fabrieksgebouwen te Vlaardingen
N.V. Beneluxtunnel

Regent
Stichting 'Het Van Leyden's Hofje'

Voorzitter
Benelux Tunnel-comité
Commissie 700-jarige Stad
Commissie Agglomeratieaangelegenheden
Commissie Economische Zaken
Commissie inzake ontwikkeling Nieuwe-Waterweggebied
Commissie Onderzoek Vlaardingse Samenleving
Commissie van Advies etc. inzake de bouw van een ziekenhuis
Commissie voor de Verzoekschriften
Commissie voor Strafverordeningen
Commissie Zakenwijk Holy
Commissie Zeehavenoverleg (vertegenwoordiger kleinere zeehavens)
Koninklijke Nederlandse Schaatsenrijdersbond Gewest Zuid-Holland
Lighthouse Club, departement Rotterdam
Museum voor de Nederlandse Zeevisserij
Nationale Inspanning Welzijnsverzorging Indië
Politie Opleidingsschool Wassenaar
Seniorenconvent
Veercommissie Rotterdam-Vlaardingen
Vereniging 'Nederland in den Vreemde'
Vereniging van Zuid-Hollandse Gemeenten
Vereniging voor Ziekenverpleging
Verkeerscommissie
Visserijmuseum

NEVENFUNCTIES VAN THEDA ALEIDA HEUSDENS-MANSHOLT

Ere-presidente
Nederlandse Vereniging van Huisvrouwen, Afdeling Vlaardingen
Stichting Huishoudelijke en Gezinsvoorlichting
Unie van Vrouwelijke Vrijwilligers

Lid
Algemeen Bestuur van de Stichting Federatieve Raad voor het Bejaardenwerk

Presidente
Stichting Nederlandse Federatie voor Vrouwelijke Vrijwillige Hulpverlening, Afdeling Vlaardingen

SCHRIFTELIJKE BRONNEN

Collectie mr. J.J. Heusdens (Haarlem)

Het Utrechts Archief
- Bevolkingsregisters
- Archief Utrechtsch Studenten Corps
- Archiefbibliotheek van Het Utrechts Archief

Ministerie van Binnenlandse Zaken
- Burgemeestersdossiers

Stadhuis Vlaardingen
- Archief van het gemeentebestuur van Vlaardingen

Stadsarchief Vlaardingen
- Archief van het Stadsarchief Vlaardingen
- Archief van het stads- c.q. gemeentebestuur van Vlaardingen
- Archiefbibliotheek van het Stadsarchief
- Collectie kranten en kronieken van het Stadsarchief

Streekarchief Rijnland
- Archief van de Hoogere Burgerschool te Woerden

MONDELINGE BRONNEN

Interviews met
- J. Anderson
- M. Bot
- mr. P.C. Franken
- mr. J.J. Heusdens
- P. de Looff
- J. Madern
- ir. G. Meijer
- N. van der Vaart
- mw. E. Velthoven-Penning
- drs. IJ. Van der Velden
- K. van Waalwijk

FOTOVERANTWOORDING

De foto's op pagina 10-13 zijn afkomstig van mr J.J. Heusdens. De overige foto's komen uit de collecties van het Stadsarchief Vlaardingen.

Linkerpagina: Ook een burgemeester kent momenten van ontspanning.

NOTEN

[1] Mr. J. Heusdens, Vlaardingen in 'a nutshell'. In: De Bouwrevue, Tijdschrift voor bouwwereld en industrie. Rotterdam, 1954, nr. 4 (Bibl. SAV nr. IIIH100).
[2] Het Utrechts Archief, toegangnummer 463, inventarisnummer 523.
[3] Mr. Jan Heusdens. 'Herinneringen aan een leven van driekwart eeuw'. Den Haag, afgesloten 17 maart 1985. Het manuscript is in bezit van mr J.J. (Jasper) Heusdens te Haarlem.
[4] 'Rijnbode', 29-07-1922.
[5] Mededeling tijdens interview met J.J. Heusdens, zoon van Jan Heusdens.
[6] Streekarchief Rijnland, Archief van de Hoogere Burgerschool te Woerden, inv.nr. 58.
[7] Ibidem, inv.nr. 215.
[8] Ibidem, inv.nr. 218.
[9] Ibidem, inv.nr. 220.
[10] De Telegraaf, 19 november 1960.
[11] Heusdens, Herinneringen.
[12] Het Utrechts Archief, Archief Utrechtsch Studenten Corps, inv.nr. 448.
[13] Ibidem, Utrechtse Studentenalmanak voor 1932, bibl. VV105.
[14] Heusdens, Herinneringen.
[15] Gemeentelijk Personeelsblad De Torenkijker, maart 1975, nr. 30.
[16] Streekarchief Rijnland, Archief van de Hoogere Burgerschool te Woerden, inv.nr. 206.
[17] Heusdens, Herinneringen.
[18] Ibidem.
[19] De Telegraaf, 19 november 1960.
[20] Heusdens, Herinneringen.
[21] Ibidem.
[22] Ibidem.
[23] Ibidem.
[24] Ibidem.
[25] Mr. J. Heusdens en J.P. Scheepmaker, Vorderingen en Inkwartieringen Duitse Weermacht. Zwolle, [1940] (Bibl. SAV nr. IIIC50).
[26] Mr. J. Heusdens, Het brandweerwezen in Nederland. Alphen aan den Rijn, [1943] (Bibl. SAV nr. IVF40).
[27] Heusdens, Herinneringen.
[28] Ibidem.
[29] Ibidem.
[30] Ibidem.
[31] Ibidem.
[32] Ibidem.
[33] Ibidem.
[34] Dagblad de Tijd, 13 december 1971.
[35] Heusdens, Herinneringen.
[36] Ibidem.
[37] Ibidem.
[38] Ibidem.
[39] De Torenkijker, december 1971, nr. 16.
[40] Ministerie van Binnenlandse Zaken, burgemeesterssdossier J. Heusdens.
[41] Ibidem.

[42] Ibidem.
[43] Heusdens, Herinneringen.
[44] Ibidem.
[45] De Torenkijker, maart 1975, nr. 30.
[46] Heusdens, Herinneringen.
[47] De Torenkijker, maart 1975, nr. 30.
[48] Burgemeestersdossier.
[49] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 77.
[50] Interview met mr. J.J. (Jasper) Heusdens.
[51] Vlaardings Dagblad, 22 maart 1975.
[52] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 77.
[53] Vlaardings Dagblad, 16 oktober 1976.
[54] Jasper Heusdens.
[55] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 77.
[56] Ibidem.
[57] Ibidem, inv.nr. 4619.
[58] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. 2.07.531.
[59] De Havenloods, december 1971.
[60] Jasper Heusdens.
[61] Burgemeestersdossier.
[62] Opmerking mw. E. Veldhoven-Penning.
[63] Interview met M. Bot.
[64] Documentatie en interview met ir G. Meijer.
[65] Interview met IJ. van der Velden.
[66] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3007.
[67] Mw. E. Veldhoven-Penning.
[68] Feesten in Vlaardingen. Feestbundel, uitgegeven ter gelegenheid van 40 jaar Stichting Nationale Gedenkdagen. Vlaardingen, april 1986.
[69] C.W. Verhulst, De Vlaardingse brandweer. Ruim 400 jaar strijd tegen de rode haan. In: Historisch Jaarboek Vlaardingen, 1986.
[70] Jasper Heusdens.
[71] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3224.
[72] Heusdens, herinneringen.
[73] Mr. J. Heusdens, Het uitbreidingsplan en de betekenis hiervan voor de Middenstand. In: Verslag, stenografisch opgenomen voor de leden van Zakenstudiekring 'Vlaardingen', 16 mei 1949 (Hss SAV, nr 488).
[74] Ir. W. Wissing e.a., Vlaardingen op en over de scheidingslijn. Toelichting op het plan voor de uitbreiding en sanering van de gemeente Vlaardingen. z.pl., 1950 (Bibl. SAV nr. IA80).
[75] Mr. J. Heusdens, Het uitbreidingsplan.
[76] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 2229.
[77] Mr. J. Heusdens. Het uitbreidingsplan.
[78] Ibidem.
[79] Ibidem.
[80] Ibidem.
[81] De industriedag te Vlaardingen. In: Schip en Werf, jrg. 18, nr. 17 (17 aug. 1951).
[82] Ibidem.
[83] Cor J. Manhave, Een nieuwe stad sinds eeuwen her (interview met burgemeester J. Heusdens). In: Rotterdamsch Lyceum Reporter, orgaan van de Rotterdamsche Lyceum Bond, jrg. 6, nr 2 (1956/1957).
[84] SAV, hss nr 1847.
[85] Ibidem, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 2230.
[86] Ibidem.
[87] Jasper Heusdens.
[88] SAV, Archief van het Stadsarchief, inv.nr. 29 (met dank aan mw. Erika Verloop).
[89] Heusdens, Herinneringen.
[90] Nieuwe Vlaardingse Courant, 2 september 1953.
[91] Ibidem, 19 januari 1962.
[92] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962) inv.nr. 100-101.
[93] Ibidem (1963-1969) inv.nr. 1.
[94] Ibidem.
[95] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3224.
[96] Nieuwe Vlaardingsche Courant, 2 september 1953.
[97] Rotterdams Parool, 26 november 1953.
[98] De Rotterdammer, 27 november 1961.
[99] Interview met J. Madern.
[100] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3227.
[101] Nieuwe Vlaardingsche Courant, 28 november 1962.
[102] Ibidem, 22 november 1963.
[103] Ibidem, 18 november 1964.
[104] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1963-1969) inv.nr. 1.
[105] Ibidem.
[106] Ibidem.
[107] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. 2.07.515/.07.4.
[108] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3007.
[109] Rotterdams Parool, 25 november 1965.
[110] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1963-1969), inv.nr. 341.
[111] IJ. van der Velden.
[112] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 4.
[113] Ibidem.
[114] Ibidem.
[115] Ibidem inv.nr. 3226.
[116] Ibidem, inv.nr. 4.
[117] J. Madern.
[118] Interview met mr. P.C. Franken.
[119] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. 2.07.8.
[120] Heusdens, Herinneringen.
[121] Ibidem.
[122] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3226.
[123] Ibidem.
[124] Ibidem, inv.nr. 3007.
[125] Ibidem.
[126] Bram Keizerwaard, Burgemeester na oorlogstijd. Doctoraalscriptie, 2005.
[127] M. Bot.
[128] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 4624.
[129] SAV, Archief van de N.V. Vlaardingse Exploitatie-Maatschappij van Fabrieksgebouwen, inv.nr. 58.
[130] Ibidem, inv.nr. 52.
[131] SAV, Dossier, afkomstig van mr J. Heusdens, betrekking hebbend op de NV Vlaardingse Exploitatie-Maatschappij van Fabrieksgebouwen, inv. nr. 1.
[132] Ibidem, inv.nr. 5.
[133] Men of purpose, 1884-1964. Cincinnati Ohio, [1964]. SAV, hss nr 2071.

[134] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3226.
[135] Ibidem, inv.nr. 3229.
[136] Ibidem inv.nr. 3226.
[137] Ibidem.
[138] Ibidem, inv.nr. 4623.
[139] Heusdens, herinneringen.
[140] Rotterdams Nieuwsblad, 9 maart 1956.
[141] Rotterdams Parool, 26 april 1954.
[142] Ibidem, 15 oktober 1955.
[143] De Bouwrevue, 1954, nr. 4.
[144] Rotterdams Parool, 2 maart 1954.
[145] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3227.
[146] Ibidem (1963-1969), inv.nr. 763.
[147] Nieuwe Vlaardingsche Courant, 25 oktober 1963.
[148] Interview met K. van Waalwijk en P. de Looff.
[149] Heusdens, herinneringen.
[150] C.W. Verhulst, De Vlaardingse brandweer.
[151] mr. P.C. Franken.
[152] Heusdens, herinneringen.
[153] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1963-1969), inv.nr. 1032.
[154] Ibidem.
[155] Ibidem, inv.nr. 1033.
[156] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. -1.78.
[157] Ibidem, inv.nr. 640.
[158] Rotterdams Nieuwsblad, 1 november 1969.
[159] J. Madern.
[160] Ibidem.
[161] Ibidem.
[162] Vlaardings Dagblad, 22 maart 1975.
[163] Bejaarden in hoogbouw? Een analyse van de bewoners van het bejaardenflatgebouw te Vlaardingen. Dienst van Stadsontwikkeling en Wederopbouw, Afd. Structuuronderzoek en Programstudie. Vlaardingen, [1959].
[164] Telegraaf, 29 september 1956.
[165] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3227.
[166] Rotterdams Parool, 10 juli 1956.
[167] Nieuwe Vlaardingsche Courant, 13 juli 1956.
[168] Rotterdams Parool, 29 juni 1962.
[169] Bram Keizerwaard, doctoraalscriptie.
[170] Ibidem.
[171] Rotterdams Nieuswblad, 19 november 1956.
[172] Rotterdams Parool, 25 september 1963.
[173] H. van der Lee, Teun de Bruijn, onbetwiste bouwer van Vlaardingen. Historisch Jaarboek Vlaardingen, 1996.
[174] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 2400.
[175] Rotterdams Parool, 13 maart 1954.
[176] De Rotterdammer, 23 juli 1955.
[177] Rotterdams Parool, 3 januari 1956.
[178] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3223.
[179] Ibidem, inv.nr. 3227.
[180] Ibidem.
[181] Jasper Heusdens.
[182] Vlaardings Dagblad, 22 maart 1975.
[183] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3227.
[184] mr. P.C. Franken.
[185] Jasper Heusdens.
[186] De Rotterdammer, 4 augustus 1954.
[187] Ibidem, 19 november 1962.
[188] Mededeling Nico van der Vaart (medewerker gemeente Vlaardingen).
[189] K. van Waalwijk en P. Looff.
[190] mr. P.C. Franken.
[191] De Rotterdammer, 4 maart 1959.
[192] Heusdens, herinneringen.
[193] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3226.
[194] Heusdens, herinneringen.
[195] mr. P.C. Franken.
[196] Jasper Heusdens.
[197] mr. P.C. Franken.
[198] Jasper Heusdens.
[199] Ibidem.
[200] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3008.
[201] Ibidem, inv.nr. 92.
[202] K. van Waalwijk en P. de Looff.
[203] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 92.
[204] J. Madern.
[205] (Geen auteur), Burgemeester Heusdens: een roepende in de woestijn?. In: Onder de vlam (bedrijfskrant voor het personeel van Shell Nederland Raffinaderij N.V. en Shell Nederland Chemie N.V.), december 1968.
[206] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3009.
[207] K. van Waalwijk en P. Looff.
[208] Nieuwe Vlaardingsche Courant, 2 november 1959.
[209] Heusdens, herinneringen.
[210] Onder de vlam.
[211] mr. P.C. Franken.
[212] Ibidem.
[213] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3007.
[214] Ibidem, inv.nrs. 3007-3009.
[215] Ibidem, inv.nr. 3007.
[216] Ibidem, inv.nr. 3008.
[217] De Rotterdammer, 18 mei 1968.
[218] Nieuwe Vlaardingsche Courant, 17 mei 1968.
[219] Rotterdams Parool, 15 december 1954.
[220] Ontwikkeling van onze gemeente, nota van burgemeester en wethouders aan de raad. Vlaardingen, 1958.
[221] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3227.
[222] Onder de vlam.
[223] SAV, handschriftencollectie (hss) nr 2050.
[224] Rotterdams Parool, 8 januari 1960.
[225] Nieuwe Rotterdamsche Courant, 17 oktober 1962.
[226] Nieuwjaarsrede burgemeester Heusdens, 7 januari 1965.
[227] Rotterdams Nieuwsblad, 4 januari 1963.
[228] mr. P.C. Franken.
[229] Dagblad De Tijd, 13 december 1971.
[230] Jaarverslag Kamer van Koophandel en Fabrieken voor de Beneden-Maas, 1960.
[231] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3060.
[232] Ibidem, inv.nr. 3227.
[233] mr. P.C. Franken.

[234] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1963-1969), inv.nr. 1245.
[235] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. 2.07.531.
[236] Scylla is een klip in de straat van Messina, tegenover de gevaarlijke draaikolk Charybdis. Daartussen leeft een zeskoppig monster, dat dieren en mensen verslindt. 'Van Scylla in Charybdis komen' betekent 'van de regen in de drop komen': de gevaren komen van meerdere kanten.
[237] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3227.
[238] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. 2.07.8.
[239] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1963-1969), inv.nr. 651.
[240] Ibidem, inv.nr. 654.
[241] Ibidem.
[242] Ibidem, inv.nr. 646.
[243] De Rotterdammer, 12 november 1954.
[244] M. Bot, Aanpassing en modernisering. In: Spaar Commentaar, voorlichtingsblad van de PTT-RPS., 12e jaargang, nr. 2. Vlaardingen, 1962.
[245] Het Nieuwe Dagblad, 28 september 1956.
[246] Mr. J. Heusdens, Vlaardingen in vogelvlucht. In: Maandblad Expogé, mei 1961.
[247] Heusdens, herinneringen.
[248] Het Nieuwe Dagblad, 25 november 1965.
[249] Notulen Gemeenteraad, 24 november 1965.
[250] Onder de vlam.
[251] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. -2.07.
[252] Bouwwereld, 60e jaargang no. 19.
[253] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3227.
[254] Ibidem, bibl. IV-C-327.
[255] Notulen van de buitengewone vergadering van de gemeenteraad van Vlaardingen, 3 januari 1972.
[256] Programma Haringrit naar Vlaardingen voor auto's en motoren, 1948. Voorwoord mr J. Heusdens, burgemeester.
[257] SAV, Hss nr 506.
[258] De Rotterdammer, 20 november 1964.
[259] Nieuwjaarsrede burgemeester Heusdens, 5 januari 1967.
[260] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1963-1969), inv.nr. 656
[261] Ibidem, inv.nr. 657.
[262] Ibidem, inv.nr. 651.
[263] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. 2.07.155.2.
[264] Nieuwe Vlaardingsche Courant, 2 december 1970.
[265] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. 2.07.8.
[266] Feesten in Vlaardingen. Feestbundel, uitgegeven ter gelegenheid van 40 jaar Stichting Nationale Gedenkdagen. Vlaardingen, april 1986.
[267] De Rotterdammer, 1 september 1967.
[268] SAV Archief van het gemeentebestuur (1963-1969), inv.nr. 7.
[269] Brief van C.W. Verhulst aan de auteur, dd. 26 oktober 2005.
[270] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. 2.07.8.
[271] Feesten in Vlaardingen.
[272] Dagblad De Tijd, 13 december 1971.
[273] Burgemeestersdossier.
[274] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. 2.07.531.
[275] Auteur dezes suggereert niets, maar het was stevig 'ons kent ons'.
[276] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. 2.07.531.
[277] mr. P.C. Franken.
[278] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. 2.07.515/.07.4.
[279] Vlaardings Dagblad, 16 november 1971.
[280] Heusdens, herinneringen.
[281] Ibidem.
[282] Ibidem.
[283] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-),inv.nr.
[284] Ibidem, inv.nr. 2.07.55.XVII.07.355.5.
[285] Kees Verhulst en Cor Maat, 1930-2000, 70 Jaar Brandweer lief en leed.
[286] IJ. van der Velden.
[287] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3227.
[288] Heusdens, herinneringen.
[289] Rede J. Heusdens op 26 maart 1975.
[290] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3226.
[291] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. 2.07.8.
[292] IJ. van der Velden.
[293] Heusdens, herinneringen.
[294] Ibidem.
[295] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. 2.07.155.2.
[296] IJ. Van der Velden.
[297] Ibidem.
[298] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1963-1969) inv.nr. 6.
[299] Ibidem.
[300] De Torenkijker, december 1971, nr. 16.
[301] Ibidem, maart 1975, nr. 30.
[302] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. 2.07.8.
[303] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1813-1962), inv.nr. 3227.
[304] www.lighthouseclub.nl.
[305] Stadhuis, Archief van het gemeentebestuur (1970-), inv.nr. -2.07.
[306] Heusdens, herinneringen.
[307] Ibidem.
[308] Interview met Jan Anderson.
[309] SAV, Archief van het gemeentebestuur (1963-1969), inv.nr. 648.
[310] Ibidem, inv.nr. 654.
[311] K. van Waalwijk en P. de Looff.
[312] mr. P.C. Franken.
[313] J. Madern.
[314] K. van Waalwijk en P. de Looff.
[315] Bram Keizerwaard, doctoraalscriptie.
[316] Vlaardings Dagblad, 16 oktober 1976. Uitspraak van wethouder Bas Goudriaan.
[317] mr. P.C. Franken.
[318] J. Madern.
[319] IJ. van der Velden.

Rechterpagina: De burgemeester als stadsomroeper tijdens de feesten rondom het 700-jarig bestaan van Vlaardingen.

Algemene Bank Nederland